

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

6 – 12 octombrie 1999
(Anul XXXII)

40

**Monica Lovinescu
și Virgil Ierunca
decorați cu
„Steaua României”**
(pag. 3)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Inedit

**Scrisori către Mircea Eliade de la Perpessicius,
Ionel Teodoreanu, Alice Voinescu** (pag. 12-13)

„O scrisoare
pierdută”
în regia lui

Alexandru Tocilescu (pag. 16)

Nicolaus SOMBART:

**Castel
Salviati**

(pag. 20-21)

*Poeme
de
Ioan
Stratan*

(pag. 8)

**Nichita Stănescu
în italiană**

(pag. 23)

Muza burților ambulante

(pag. 2)

Era melodramei

DRAMA muzicală de odinioară s-a transformat încet, dar sigur, în decursul timpului și-a cucerit treptat piața literaturii, a spectacolului teatral, a filmului și a televiziunii. Inițial un divertisment artistic, ea a devenit o specie populară, care nu mai ține aproape deloc de artă. Melodrama actuală poate fi considerată, cel mult, ca aparținând zonei „consumului”, aceea care pune laolaltă producții extrem de diferite, mizînd toate pe succesul la publicul larg, indiferent de valoare. Anumite elemente comune pot fi, desigur, constatate în aceste producții, care nu urmăresc să șocheze, ci să flateze gustul dominant și care inovează totdeauna doar înăuntrul unui conformism bine calculat.

Există mai multe definiții ale melodramei, unele valabile atît pentru aceea din teatrul și nuvela romantică ale secolului XIX, cît și pentru specia modernă, mult mai diversă practic fără frontiere de gen. Problema mea, în acest articol, e mai puțin aceea de a o defini încă o dată și mai mult aceea de a descoperi, prin intermediul caracteristicilor ei, motivele care o fac atît de populară. Am în vedere toate categoriile de melodramă, de la cea literară la telenovelele care fac deliciul milioanele de fani t.v. E vorba de un fenomen social, nu de o simplă modă. Întrebarea este ce anume asigură succesul imens al acestei adevărate industrii, mondializată înaintea altora, pe care toată lumea o cunoaște, dar puțini au analizat-o.

La mijloc este, cred, o confuzie de planuri: melodrama nu contează pe artistic, ci pe sentimental. Ea apelează la situații și la personaje care stîrnesc emoții așa zicînd brute și suficient de universale pentru a frînge inimile în absența medierii artistice. E de-ajuns să ascultăm o mamă care și-a pierdut copilul sau să ne cutremurăm la suferința unui tînar condamnat la moarte de o boală incurabilă sau să participăm la o poveste de dragoste care nu se poate împlini din cauze naturale sau să traversăm un lanț de coincidențe fatale care bulversează destinele unor indivizi și ale unor familii, sînt de-ajuns acestea pentru a se declanșa în noi compătimirea. Nu mai e nevoie de altceva: poate doar de o tehnică abilă a expunerii și suspansului, de frumusețea unui chip cuprins de tristețe, de splendoarea unui peisaj. În melodramă, arta n-are loc. I se substituie umanul direct, pur, nesofisticat. Melodrama nu e artistică fiindcă e prea transparentă. Declanșează în mod automat în noi o sentimentalitate banală și firească. Și, mai ales, nu admite alternativă. Nu putem alege: situația ni se impune. Nu-i putem rezista: inima noastră plînge singură. Melodrama nu e nici ambiguă, nici dilematică. Facultățile noastre de opțiune sînt blocate. Sîntem purtați de valul emoțiilor, tîrîți în vârtejul lor, copleșiți de iraționalul lor, striviți, în cele din urmă, ca niște viermi neputincioși.

Melodrama nu ține de artă, ci de natură. Liberul arbitru artistic este inexistent în acest gen de producții sentimentale. Melodrama e forma cea mai subtilă și teribilă de șantaj moral și emoțional. De aceea, ea nici nu se lasă judecată. Nu există melodrame bune sau rele excepțînd tehnica execuției superficiale. Melodramele se află dincolo de principiul binelui și al răului, atît în plan artistic, cît și în plan moral. Le acceptăm caracterul de fatalitate. Domeniul lor e acela al naturii, ca uraganele, cutremurele, maldiile sau morțile. Omul e dezarmat în fața lor. Se manifestă instinctual. Melodrama desparte biata noastră inimă de precara noastră inteligență. Pompează sînge numai în cea dinții, pînă o face să plesnească.

În aceasta constă forța de răspîndire a melodramei. În epoca noastră, arta nu are un dușman mai redutabil decît melodrama. Un veritabil imperialism melodramatic colonizează, una cîte una, cetățile artei și le supune codului său unic de comportament. Publicul melodramei e unul de sclavi ai sentimentului. Incapabili de revoltă. Mă tem că era melodramei nu va cunoaște nici un Spartacus.

CONTRAFORT

de *Mircea Mihaiescu*

Muza burților ambulante

DIN noianul de ineptii, ca să nu zic mârlandii, ce ne trec zilnic pe la urechi, puține depășesc în cinism vorbele unui celebru funcționar de pe la visterie. Întrebat de ce se repede cu atâta violență pe bugetul Ministerului Culturii, filozoful de la Finanțe (nu-i dau numele, pentru că nu merita tipărit într-o revistă culturală!) n-a găsit altceva mai bun decât să invoce un trist adagiul latin: "Inter arma silent musae". În traducerea sa, din grava meditație a lui Cicero nu rămâne decât un ghiveci lingvistic oribil, o cacofonie sonoră demnă de-o țară a trogloditilor.

Care război, domnule ministru?, îmi venea să-l întreb, văzându-l la televizor urcând plin de fumuri într-un uliutor jeep tocmai ieșit din fabrică. Despre ce fel de război tot îndrugă politicienii aceștia, îmbuibății aceștia care dobândesc în timp record falci de bursuc, după ce, ani de zile, arătasera ca niște lupi înfometăți? Cine cu cine se razboiește în societatea românească? Oare să fi orbit într-atât încât să nu mai vadă pe ce lume trăiesc? Dacă nu cultură, atunci ce să mai oferim poporului român? Exemplul multiplicat al celor doi judecatori din Craiova, pozând nerușinat în timp ce morfoleau sânul flasc al unei specialiste în sex oral? Sau îmbuibarea standard a sus-pușilor noștri, care ne compătimesc la talk-show-uri, în campaniile electorale sau din goana mașinilor luxoase achiziționate, bineînțeles, din birul pe idioțenia noastră?

Nu ma mira moravurile de calibani frustrați ale învățitorilor și profitorilor furiași la blidele cu fripturi și sosuri ademenitoare. Nu mă surprinde că, instinctiv, ei ar dori să transforme România într-un fel de mocirlă care să-i aducă la numitorul comun al murdăriei pe buni și pe rai, pe proști și pe deștepți. Numai că, fără cultură, ce suntem noi? Cu ce ne deosebim de alte populații platitoare de biruri și impozite? Ce diferență între in-cultul de la Buzău sau Năsăud și in-cultul de la Bălți, Debrețin, Plovdiv sau Novi Sad? Ce rost mai are însăși ideea de Românie, o idee culturală prin excelență, dacă mai-marii noștri ne reduc la realitatea unor burți ambulante și a unor capete prin care circula doar lichidul mucilaginos al resemnării, indiferenței și tâmpeniei induse de conducători? La ce bun o țară care-și asasinează muzeele? Cine-ar vrea să mai trăiască într-un stat care, pentru a-și salva prezentul dubios, își ucide cu sânge rece viitorul?

Cu ce fel de războaie ne tot împuiază capetele aceste Cassandre de iarmaroc, apărute de fustele pestrițe ale unor privilegii de-a dreptul jignitoare pentru bunul simț - dacă ne gândim la performanțele lor reale? Poate războaiele duse în culise pentru privatizări oneroase, pentru împărțirea resturilor (nu lipsite de măduvă!) ale băncilor de stat. Dacă ar avea timp să arunce o privire în jur, ar observa că România nu e o țară în război, ci una incapabilă să ducă, de-aici înainte, vreun război! Sau, când îl duce, lucrurile se întâmplă ca la Brașov: bandele de tâlhari la drumul mare coto-nogesc cot la cot cu o poliție coruptă și lașă.

Dacă indolența cu accente criminale a finanțistilor noștri internaționaliști nu mă surprinde, mă miră tăcerea asurzitoare a auto-proclamaților "naționaliști". Ce păzește dl Vadim, ce mai aștepta dl Funar, ce dovezi mai dorește cohorta de iubitori ai spiritualității românești pentru a-și face auzit glasul potestatar? În legătură cu ceilalți am ajuns să nu mai am nici o iluzie: fericiți că și-au făcut micile aranjamente, minusculele edituri, liliputanele fundații ori măruntele "engiouri", ies la atac doar atunci când propria persoană ori interesul direct e primejdii în vreun fel. Altminteri, sunt prea ocupați cu călătoriile la conferințe internaționale, cu simpozioanele prevăzute cu diume rotofeie, cu editarea și comercializarea propriilor produse culturale.

Chiar acest articol amar mi se înfațișează lipsit de orice relevanță. Îl scriu într-un moment în care destui gazetari făcuți pe puncte califică demisia de onoare a d-lui Caramitru drept toana unui ministru dornic să "iasă în față". Nici vorba de așa ceva. Demisia d-lui Caramitru e singura reacție rațională la irațio-

nalitatea care domină societatea românească și guvernul României. Ce nu înțeleg poeții cu funcții înalte e că investiția în cultură, alături de cea în educație, e singura care aduce profituri pe termen lung. Pentru pitecantropii de la conducere e infinit mai comod să se întronizeze peste o nație de inculti decât peste una de ființe inteligente și cultivate. Pentru că acestea prea le văd incompetența, prostia și lichelismul. Născuți și crescuți între țoaape, ei reproduc instinctiv modelul mahalalei la nivel de macro-structură socială.

E greu, în aceste condiții, să nu vezi în recentul dictat financiar reflexele oportunismului semi-doct. Postați "în capul trebii", aceste anexe ale propriilor cefe multilateral dezvoltate n-au alt vis decât să distrugă definitiv elitele. Iar elitele culturale - cele mai zgomoase, mai vizibile, dar și cele mai fragile - devin, în ultima vreme, ținta unor atacuri concertate. Complice îngâmfat al acestor tentative, șeful finanțelor românești are și ambiția și posibilitatea de a face *tabula rasa* din singurul, firavul argument pe care-l putem contrapune celor care neagă legitimitatea istorică și spirituală a românilor. Gafa de a lua unui ministru secătuit două pârлите de miliarde (pentru a le realoca, probabil, milițienilor specializați în "uciderea din imprudență" a cetățenilor pașnici sau unei armate care a arătat, și cu prilejul recentei "greve", de ce e în stare), ei bine, atacul la baionetă împotriva culturii e unul din cele mai grave acte anti-naționale și anti-românești din cele, multe, la care tot asistam de zece ani încoace.

Admit, însă, că în societatea noastră există un război. Dar nu unul cu vrăjmașul dinafară, ci un tragic război româno-român. Așa cum este și așa cât este el, războiul a fost declanșat tocmai de către pompierii care doreau să-și arate utilitatea. La conducerea țării s-au postat o seamă de indivizi incapabili să treacă și cel mai simplu test de cultură generală. Și atunci, nu e mai simplu să distrugă ci cultura, decât să se lase distruși de ea?! Gângăvelile penibile, agramatismele devenite noi norme academice, fonetica torturată a "reprezentanților națiunii" pot fi mai ușor trecute cu vederea - ba chiar percepute drept inegalabile calități! - de o populație nu numai obișnuită, dar și forțată să coboare an de an pe treapta animalității. Gâfăilele, scâlâmbăilele, oftaturile spasmodice, grohăiturile, sudalma deochiată, icnetele, orăcăilele, mațo-friptismul sunt repere ale unui nou limbaj național, acceptat de tot mai mulți români și încurajat frenetic de presa scrisă și televiziune. Prin eliminarea culturii dintre obligațiile statului, România își semnează propria condamnare la moarte.

Dar norocoși cum suntem, vom intra - cândva - și-n N.A.T.O., și-n Uniunea Europeană. Dacă nu noi, măcar strănepoții noștri - dacă ar fi să ne luăm după discursul cam în doi peri al d-lui Schroeder, care a turnat o găleată cu apă peste tăciunii aprinși acum câteva luni de mult mai avântatul premier britanic, Blair. Cu ce zestre ne vom prezenta în fața mult mai bogaților spirituali colegi din vestul Europei? Cu niște troglodiți pe care-i trec apele când li se pretinde să articuleze o silabă ca lumea într-o limbă străină, cu habarniști totalmente opaci la aluziile mai fine ale conlocutorilor, cu neisprăviți ce-și imaginează că performanțele se dovedesc în sexy-cluburi, și nu în competiția economică și de idei? Cu o adunătură de fanteze care vor fi învățat să se îmbrace corect, dar care la prima clipă de neatenție sunt gata să fure ceasul partenerului de dialog? Cu niște specimene care, aflate în misiuni oficiale, cer burse de studii în străinătate pentru pramă-tia de fiu care, acasă, are mari probleme cu buchisirea alfabetului?

Dea Domnul să exagerez, însă tare mi-e teamă că panta pe care s-a pornit prin afișarea acestui dispreț visceral pentru cultură se va termina rău de tot pentru țară. Dar poate că visul secret al actualilor conducători e să nu rămână în țară nimeni capabil să scrie corect fie și numele României.

POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

FRUMOASĂ și cuviincioasă răbdarea autorului, în nerăbdarea sa scriind câteva rânduri încă, în prelungirea unei scrisori mai vechi, careia aproape că îi venise rândul. Dar ce monotonie în formă, tumurile de 154 de strofe ale celor unsprezece poeme, urcă spre cer prin ele însele numeric excesiv și fragil, periclitate și de slăbiciuni interne, ca să zic așa, materialul de construcție cu prea puțină grijă ales, amestecând piatra scumpă cu lutul, din neștiință banuiesc, sau dintr-un elan al firii retorice a poezului. Adevărate balade unele, *Fântâna, Parcela de pământ*, care sunt și cele mai lungi. *Înghîțitorul de sabii* și *Valurile Dunării*, în care se ambiționează să se spună totul, până la sleire, fără zone ori momente de mister, fara aluzii sugestive, povestea bob cu bob, pas cu pas, semănător abuziv, aruncând samânta toată în loc sterp artistic. Nu mă indoiesc că veți avea oricând ascultatori admirativi, de ocazie, cititori însă mai rar sau deloc. Lectura mi-a cerut ore bune. Și aceasta în speranța unor concluzii măcar amestecate, măcar jumătate într-o speranță, judecata tăioasă a celeilalte jumătăți să se poată deduce, ca să nu doară prea tare ci ce e de îndreptat să se îndrepte mai lesne și cu bună voință din partea autorului. Un defect general, ca un tic pe care îl practica de-acum firese, fără să se mai îngrijoreze, este folosirea la tot pasul a unor expresii parazite, provenind din limbajul oral, și care în poezie sună ca naiba. Lista lor e nesfârșită, ori așa mi s-a părut mie, agasată, furioasă chiar, de efectul lor stricator la nivel de vers, de strofă, de poem. Ar fi primul lucru de făcut, de încercat, să epurăm de peste tot sintagme și cuvinte ca acestea: *de fapt, totuși, cumva, prefer, o știu, aicea, complet, mi-ntorc înapoi, o fructa, special, mai personal, o fac în sensul, decurge feudal, probabil, (copacii)-mi furnizează, i se dedica faptului prezent, nemijlocit, ci-n mod individual, apelul, ca cum aș vrea să fie, singurei, vise demne, iute, înfântănit, împietruit, sunt atânit, galeata aia, un anumit nivel, sunt atâta: trist, că-s eu, cel care port la guler chinina (?), te oficiani, trecuta clipă precurândă, brusc, la noi pe piept, când va seca în inimi zacamântul asta, aia, aia, sabii false, aranjate, mort se balângănea, nu că, păi, în sute de mii de reprezentatii, dați-l jos din sabie, mâncări, tras prin site, pândarnicele ore, cât de cât un rost, fără nici un cost, singura-n măsură să, ca să viseze liber fără trunchi, am început ca să rejudec, cazuri mai aparte, prea căzuta, gauriți, la modul recidiv, trece-nsemnul, pe nara a mai trage, să o dreaga, prefer să regrez în mod corect, mi s-a făcut un dor, încât cred c-o să iau, progres obligatoriu...* Mă opresc aici rugându-l pe autor să fie cinstit cu sine, cum cinstita cu textele d-sale m-am strădui și eu să fiu. Dacă printr-un efort apreciabil de răbdare am decupat *falsetele* din text, descurajator de multe, în stare să decidă negativ asupra șansei, produse chiar în cantitate mai mică, autorul trebuie să înțeleagă că prin păstrarea lor se autocondamnă la neant, că se sinucide dacă nu face o curățenie de zile mari în propriul vocabular. Degeaba temele sunt generoase, degeaba strofele sensibile, versurile câteodată de-o frumusețe uimitoare, degeaba arhitecturile lirice spontane și intuițiile splendide, dacă singur toama peste ele tone de lavă pompeiană, ca să folosesc elementele dintr-un poem impresionant ca trăire dar în bună parte ratat, discursiv, și anume *Ieșirea din foc* unde am găsit aceste versuri frumoase în context: "Sunt pompeianul care merg dormind./ O să te-astept în lavă, stau la pândă/ Ca să te văd cum vii de peste Pind". De-o nobila idee se luminează poemul *Fântâna*, cu prelungiri de stare lirică autentică în *Valurile Dunării*, slăbiciunea poetului pentru mediul acvatic, fabulos în profunzimile pământului dar fabulos și în curgere amplă. Calatoria în adânc este un fel de coborâre în trecut. Ajuns la maturitate, poetul nu se va putea stăpâni să nu coboare la propriu în fântâna în care în copilărie aruncase pietricele. Vrea să le regasească și chiar le întâlnește în final, dar acestea între timp au devenit adevărate stânci. Ca și gândurile și visele visate cândva de copilul atras irepresibil de lumea din adânc: "Și cobora încet; echilibrase bine cumpana/ Ca-ntr-un coș de fumal împietruit./ Puț de crater vechi, de grădina bolită./ Uitata, parasită; cu pereți/ Mustind de iedera și mușchi alunecos./ De la un anumit nivel, peștii -/ Pești de fântână, orbi/ Întunecați, grețosi. Se/ Plimbau în jurul nacelei/ Cărduri; înconjurând-o în/ Spirale lente, reci; din ce în ce/ Mai reci și mai adânci./ Și algele - suple, înalte./ Înselatoarele alge, unduioase -/ Brațele goale și sirene, sau/ Părul Medusei în strafund./ Serpi luând-o în sus/ Coloane verzi, translucide, elastice/ Chemătoare./ Fundul trebuie să fie aproape./ Dar ce capat de drum!-/ Osuar, uriașă hecatombă!/ Lumina puțului. Aceasta/ Era, probabil, misterioasa uzină/ De regenerare, de purificare/ A apei; chivotul tainic și scump/ Ascuns aici, departe./ În miezul pământului./.../ Erau acolo și oasele lui Tudor./ Popsite vremelnice./ Prin canale de legătură/ Inotând, luminând fântânile/ De peste tot..." Spuneam încă de la început că poetul are ca slăbiciune de căpății monotonia. El scrie aproape mereu obositor același tip de strofa, cu același ritm și aceeași metrică. Să-mi fie iertată metafora pedestră, dar autorul parca fabrică și din pământ rau și din pământ bun, la infinit strofele ca niște caramizi egale, strofe cu efect sedativ, halucinant asupra celui care citește sperind să ajunga la capăt. Autorul se declară cu naivitate *inadaptabil*, neîncercând jocul formelor, fără de care nici un poet nu-si probează imaginația. Forma pe care o îmbrățișează excesiv este expirată. Trebuie să fii genial ca să mai umpli cu strălucire formele clasice ale poeziei. A scrie bine în dulcele stil clasic e infinit mai ușor decât să faci poezie modernă, vie, penetrantă, concisă. Nu-i cere nimeni poetului tânăr *să contribuie la vreun dezastru*, cum spune undeva, naiv și încăpățânat. Închei cu un apel colegial către autor, mărturisindu-i că la răbdarea îngerească pe care mi-au cerut-o textele sale, i-aș pretinde la rândul meu, aceeași virtute rară - răbdarea - în a-și revedea propriile poeme și a le lucra în cheia generoasă pe care i-o recomand și prin acest răspuns. (*Dragos Niculescu, București*)

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundatia "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Elena Raicu (contabil), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

e-mail:romlit@romlit.ro

<http://www.romlit.ro>; <http://www.sfos.ro/news/romlit>

<http://www.kappa.ro/news/romlit>

Blestematul joc al alternanțelor

SĂ NU te miri de nimic este calea regală a împăcării cu sinele, implicit cu lumea, un fel de aplicație joasă a hotărârii de a nu viola tainele lumii, și aceasta fie printr-un fericit temperament care-l salvează pe insul uman încă din naștere, fie dintr-o îndelungată și mai adesea amară experiență - problemă de destin. A te mira de toate, pretutindeni și la toată vremea este sublim, pe cât de periculos, o dată ce viața nu-ți îngăduie să stai de o parte și, din foisorul tău, apărât de taria vânturilor împrejmuitoare, să privești fără să auzi, dar să guști spectacolul lumii, acela pe care un mare clasic englez îl judeca drept bălci al deșertaciunilor.

De regula, omul coborât din foisor trece prin stări alternative, sfârșind, dacă este filosof, a se mânia pe sine, iar dacă nu, a arunca în dreapta și în stânga ananasa, vituperând pe seama rânduieților, cu finalul regret de a se fi născut prea devreme. Ori prea târziu, dacă nu cu însăși durerea de a se fi născut. Vezi ideile despre viața pe acest pământ ale strămoșilor noștri daci - pe cât ne sunt de cunoscute -, atât de deosebite de ale celorlalți strămoși, latini, puși pe stăpânire și administrație. Pe semne, din această strânsă nepotrivire am rezultat noi, românii, persoane cumsecade, cu oroare față de politică, iar până în fundul sufletului și mereu mușcați de demonul ei, oscilanți între stânga și dreapta, asemeni, pentru propria-ne liniștire socotindu-ne de centru, ceea ce, sincer vorbind, înseamnă a nu prea fi de nici un fel. Dar și ispiți a luneca pe derdelușul dictaturii, dacă nu oriunde, măcar într-un sondaj de opinie.

Te pronunți cu starea de spirit a iubirii trădate sau a regretului trădării - din nou extremele se ating. Și astfel, precum în cărțile sacre, spune sondajul, cei de sus ajunge-vor jos, cei de jos se vad supti în sus - să nu le vină să creadă!

Poate că am luat-o prea de departe, cu un ocol prea lat: numai coriacelui Zăgan îi este îndrituit să planeze în largi cercuri, înainte de a se fixa pe punctul de picaj. Din fulgerătoare cadere, pasărea se alege cu un iepuraș, cu un șoricel. Nici partea politologului nu este mai grozavă. Prada lui sunt contururile de umbre, audiența îi este remarcabilă, însă cu schimb. Se așteaptă de la el ceea ce speram să spună, dar îi suntem recunoscători pentru

coerență. Ba chiar îl admirăm că știe tot ceea ce știm și noi. Materia lui, din păcate, se mișcă asemenea nisipurilor - și înghite. Rămăs bust, din clisa ce-l suge, mai are puterea să afirme că urma va alege: reflexe din copilărie!

Fericiți cei la care n-ajung sondajele, mântuiți cei pe care nu-i consulta nimeni. Înțelepți cei cu hotărârea înecată. Ei profită de un răgaz miraculos. Oricum, jumătate din cei chestionați au răspuns că s-ar mai gândi un pic. În zece ani de democrație mai mult sau mai puțin originală ei fie n-au învățat nimic, fie știu prea multe. Alegerile, însă, nu sunt tocmai de parte, presa ne ciocănește cotidian atenția că, iată, campania electorală își taie părțile. Cetățeanul turmentat a și intrat în scenă, pe bicicletă, de astă dată: numai suprafața limitată a rampei n-a permis ivirea într-un scriitor Cherokee sau baremi un Cielo metalizat. În indicațiile sale de regie, Caragiale preconiza să fie adus într-o roabă...

Vom fi văzut totul, zice francezul, aparent-moralizator și în realitate plin de așteptări absconse. Îi vom fi văzut și pe procurorii craioveni la țățele Fortunii, în noaptea de pomină când sărbătoreau, probabil, apropiata lor trecere în avocatură - de cealaltă parte a barei, dar cu același cod de legi în mână - *hereux pays*, cum iarași francezul zice. Iar ceea ce n-am văzut, ne prelungește zilele.

Vom fi, așadar, chemați la urne - ah, pentru o clipă - cât o veșnicie? - onoarea, averea, faima viitorului deputat vor fi la cheremul nostru. Averea, mai cu seamă. Pe liste îl vom alege și nu unul câte unul, ca să nu obosim. O puzderie de independenți în Camere, ce-ar mai incurca lucrurile! Și nu oricând, ci în acest straniu interludiu în care politicul și economicul alternează - după vocea cea mai avertizată din republică. Politicul a luat-o, hai-hui, înainte. Economia îl va urma, întocmai cum administrația, armile napoleoniene.

Dar chiar dacă unul din doi alegători va sta acasă în fatidica duminică a anului 2000 când se va trage o loterie pe lângă care Bingo-Robingo e un fleac microscopic, aleșii noștri tot vor tropăi către parlament, de la dreapta la stânga, de la stânga la centru - ș.a.m.d. Mitica patrie a ciobănașului cu oaie grăitoare va rămâne tot scindată în două tabere opuse - com-

plementare, ne asigură politologul - la bufet se vor înțelege destul de bine aleșii noștri, cei ce au grijă ca veniturile lor să nu fie mici, iar ale noastre mari. Nu e supărare, de câștig mic n-a murit încă nimeni și - curios, dar tot pe atât de adevărat - nici de cel mai exorbitant câștig. Poate unde intervine statistica, dând fiecărui juma-juma.

Biblic, cei care au vor mai avea, cu ceva în plus, luat de la cei ce n-au, dar se mai pot restrânge, conform verificatei observații că nimeni nu este atât de sărac încât să nu i se poată smulge mîna, nici atât de bogat încât să refuze, cu scârba, miliardul. Se poate trai fără apă curentă, fără căldură iarnă, fără electricitate, însă existența parlamentarului național ce n-ar schimba Dacia ce-l purta ușor pe un Volkswagen ce-l duce în zbor ar fi un chin pe care nici Dante nu l-a închipuit în Infernul său. Încât dacă palatul în care legiuesc dâșii n-ar exista, li l-am zidi pe brânci și numaidecât, ca o ofrandă adusă meritului.

Desigur, în toamnă, în iarnă, serviciile se vor scumpi, de fiecare fir ce va cădea din mustața leului, salariile vor îngheta, pentru norocoșii care și le vor păstra. Va fi greu, fiindcă așa e iarna! Ne va mîngăia în schimb certitudinea că în anul mondial al celor vârstnici, în plină desfășurare, soarta celor cu venituri modice - sau chiar fără - provoacă insomnii rebele și atroce coșmaruri bunilor conducători care, cum ai observat, au și albit. Dar și Opoziției îi curg șiroaie de lacrimi - ea albise încă din noiembrie '96. De când cu sondajele, totuși, un nou rând de dinții le mijeste în gingii. Înfașurat în pestelci, pruncul Iliescu crește într-o lună, cât alții în zece - i se și indesește bretonul pe frunte. Ca să nu mai vorbim de dinții ca de porțelan, străluminând în lumina reflectoarelor, ai d-lui Corneliu Vadim Tudor. Alimentul său preferat îl ferește de orice carie.

Și unde nu operează alternanțele? În neuitații ani de comunism produceam mult și consumam puțin, ca să acumulăm. În capitalism, producem puțin, ca să consumăm mult, spre a ne descotorosi de acumulări. Atunci aplaudam, acum hulim. Ni se va spune că nici comunism n-am făcut nici capitalism nu facem. Ori că am făcut, cel mai rău comunism, așa cum facem azi cel mai rău capitalism. Că

firea adâncă a românului poartă după o guvernare de mână forte, de o exemplară echitate, în care socialism și liberalism să se împerecheze patimaș.

Însă lucrurile nu stau așa. În momentul în care comunismul se prabușea lovit de un seism secret, în țărișoara noastră el era construit până la acoperiș: rămânea să se pună între stâlpii de beton pereții parterului - un amănunt. Nici capitalismul local nu e de lepădat: lui i s-au pus temeliiile peste care deocamdată s-a amenajat o grădină de vară, cu mese și umbrele, unde se beau licori racoritoare și bere/vodka. Opoziția afirmă că sub temelia s-ar afla o gaură neagră în care se agită un gol exploziv. Puterea că, sub planșul de beton susură un izvor limpede, ce va fi captat din fondurile unor împrumuturi viitoare. Nimic nu se face bătând din palme și dacă, între timp, izvorul va seca, vom procura altul, din import.

Blestematul joc al alternanțelor își face mendrele și în băutura proprietății care tânjește să fie garantată fiind, până una alta, doar protejată. De curând, pe străzile nocturne ale Brașovului a avut loc o dispută între unii care ofereau protecție și alții care posedau deja garanția. Trecând peste faptul că, era parte, autoritatea a mediat. Cu sânge rece, i-a mulțumit și pe unii și pe alții. Mai târziu, i-a arestat.

La vârsta mea de acum, bunicul din spre partea mamei dorea să trăiască spre a prinde sfârșitul războiului - cel de al doilea mondial - și n-a avut parte. Curiozitatea sa era pură, ținea de cunoaștere, nu știu ce idee avea despre alternanță. Prinse se sfârșitul unei lumi, nașterea alteia, când tocmai dobânda trup România întregită. Mai cu moț, eu am apucat nu doar sfârșitul unei lumi și nașterea alteia, dar și hâda drecrepitudine și moartea acesteia și iarași nașterea unei lumi noi. Ceea ce mă îndrituiește, ba chiar mă obligă să mă pronunț asupra a ce va veni - triumful iliescian sau resurrecția târzie a Convenției, o democrație originală sau una de tip european. Bătuta pe loc ori rapp-ul.

Așa că zic: știu și eu?

Barbu Cioculescu

MONICA LOVINESCU ȘI VIRGIL IERUNCA

Comandori ai Ordinului Steaua României

MARTI, 28 septembrie, în jurul orei 19.00, în saloanele Ambasadei României de la Paris, în prezența citorva sute de invitați, președintele României, Emil Constantinescu, a conferit mai multor personalități ale vieții culturale, academice și diplomatice franceze, diplome și medalii din partea statului român.

S-au aflat la ceremonia, urmată de recepție, dl Andrei Pleșu, ministrul de Externe, dl Andrei Marga, ministrul Educației, dl Ion Caramitru, ministrul Culturii, dna Doina Cornea, dna Zoe Petre și alte numeroase personalități ale vieții diplomatice și culturale românești. Într-un discurs remarcabil prin simplitate și concizie, președintele României a arătat că aceasta cea mai înaltă distincție acordată de statul român „răsplătește și exprimă recunoștința noastră față de acei cetățeni străini care prin activitatea lor i-au servit cele mai nobile idealuri, contribuind la crearea unor punți între cultura și civilizația României abia ieșită din anii ei de izolare comunistă și valorile civilizației și culturii democratice occidentale”.

Printre cei decorați s-au aflat: Bernard Houliat, directorul acțiunii „Villages Roumains”, Thierry de Montbrial, directorul Institutului Francez de Relații Internaționale,

Catherine Durandin, de la Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale de la Paris, trei foști ambasadori ai Franței în România, Renaud Vignal, Jean-Marie le Breton și Bernard Boyer, și doi cunoscuți scriitori, Maurice Druon și Jean d'Ormesson, ambii de la Academia Franceză.

Dar marii sărbătoriți ai ceremoniei - la rostirea

numelui lor discursul președintelui a fost întrerupt de aplauze, la care jumătatea franceză a asistenței a participat generos - au fost Monica Lovinescu și Virgil Ierunca.

Pe diplomele care însoțesc medaliiile lor sînt scrise aceste frumoase cuvinte: „Președintele României, dorind a răsplăti meritele Doamnei Monica Lovinescu (Domnului Virgil Ierunca) care reprezintă un simbol al rezistenței românești împotriva totalitarismului comunist, pentru curajul și tenacitatea cu care nu a încetat să lupte pentru valorile adevărului, culturii și libertății, conferă Ordinul național Steaua României, în gradul de comandor”.

Trebuie să mai spun că acest grad este nivelul suprem al decorației - acordat doar celor trei ambasadori de care am vorbit, celor doi membri ai Academiei Franceze și că, din nou, în momentul în care dna Monica Lovinescu și dl Virgil Ierunca s-au apropiat să li se înmîneze însemnele decorației, aplauzele numerosului public de origine română i-au contănat pe francezii din sală. Ca și cum toată lumea aștepta de multa vreme această recunoaștere oficială a datoriei României față de acești doi mari „cetățeni străini” ai ei și prilejul de a-și exprima gratitudinea.

Doina Jela

O POVESTE PENTRU MATURI

S-a întâmplat în timpul lui Ceaușescu

CUNOSCUT ca poet și publicist, Mihail Gălațanu le-a făcut de curând cititorilor săi surpriza de a publica un scurt roman, *Meșterii de clopote*. Este vorba de un roman care are elemente de literatură *non-fiction*, dar și dezvoltări de proză fantastică, asociere mai rar întâlnită în literatură română. Autorul procedează deopotrivă ca un ziarist, care reconstituie dosarul unei întâmplări petrecute la Fabrica de Plase și Unelte de Pescuit dintr-un oraș de pe malul Dunării, și ca un poet, inclinat să atribuie sensuri esoterice întâmplărilor respective.

Din această combinație rezultă un basm, un basm însă pentru adulți, întrucât are subtilitățile unui joc literar și chiar un secret umor, accesibile doar cititorilor care și-au pierdut naivitatea.

Spațiul și timpul acestui basm nu sunt mitice. Epica lui se desfășoară în România, în timpul lui Ceaușescu. Ar trebui scris cândva un studiu despre ceea ce s-ar putea numi "fantasticul comunist", așa cum l-au cultivat mai mulți scriitori de primă importanță, de la Mircea Eliade la Mihail Bulgakov. O trăsătură caracteristică a acestui gen de fantastic o constituie inevitabilă sa tentă satirică. În mod invariabil, ori de câte ori se petrece ceva ieșit din comun, autoritățile comuniste, inclusiv poliția secretă, intră în alertă, tratând faptul inexplicabil ca pe o provocare ideologică sau chiar ca pe un complot. Din această inadecvare rezultă situații comice.

În cartea lui Mihail Gălațanu, satira este estompată, dar nu lipsește. În momentul în care află că la Fabrica de Plase și Unelte de Pescuit s-a descoperit, îngropat în pământ, un uriaș clopot de bronz cu proprietăți magice și, sub el, cadavrul unui muncitor, putrezit numai pe jumătate, Securitatea îl trimite urgent la fața locului pe locotenentul Achim Savicevici, pentru a face o anchetă. Acesta, insensibil la miracole, procedează exact ca atunci când anchetează cazuri prozaice, adunând declarații și deschizând un dosar, pe care desenează grav câteva semne de întrebare.

Tzvetan Todorov a demonstrat convingător că sentimentul fantasticului apare atunci când o întâmplare neobișnuită poate fi considerată deopotrivă un fenomen explicabil științific și un miracol. Tocmai *indecizia* îl face pe cititor să se simtă înfiorat (întrucât el se întreabă obsesiv în sinea lui: știu că există o explicație științifică, dar dacă totuși s-a petrecut ceva supranatural?). Atunci când scriitorul strică echivocul și optează pentru una din cele două posibilități de interpretare, sentimentul fantasticului se evaporă. Astfel, dacă el prezintă faptul ieșit din comun, în mod explicit, ca pe un miracol, cititorul se... liniștește, înțelegând că este vorba de o poveste. Iar dacă balanța se înclină spre o explicație științifică, se ajunge și mai direct la un sentiment al normalității.

Atunci când narațiunea este legată de stilul de viață comunist, scriitorul tinde să accentueze caracterul miraculos al

întâmplărilor, în replică la scientismul demagogic și ateismul vulgar practicate de autorități. Așa se petrec lucrurile și în cartea lui Mihail Gălațanu. Cititorul rămâne la sfârșit cu convingerea că i s-au relatat fapte supranaturale și că, prin urmare, ceea ce a citit a fost o poveste.

Perspectivă planetară

ROMANUL despre atelierul de clopote din România începe enigmatic cu evocarea anilor 1911-1912, când se construiește și se inaugurează, la Belfast, vaporul *Titanic*. Autorul îl aduce în prim-plan pe comandantul navei, Edward J. Smith, navigator cu mare experiență, angajat al firmei "White Star Line", căruia locuitorii satului său natal tocmai se pregătesc să-i ridice o statuie. Apoi descrie transatlanticul - "un fel de hotel mișcător, cu 762 de camere grupate în trei categorii" - și face o referire fugitivă la locul unde a fost turnată elicea vasului, un loc "foarte îndepărtat", "din celălalt colț al Europei".

În momentul în care înțelegem că este vorba despre România, autorul își mută privirea chiar asupra României, povestindu-ne ce se întâmplă în 1986 într-o fabrică de ustensile pescărești dintr-un oraș de provincie. Această fabrică primește pe neașteptate comanda de a produce zece clopote, pentru cimitirele noi apărute în preajma orașului. Comanda creează derută, întrucât de aproape patruzeci de ani nu s-a mai fabricat așa ceva, regimul comunist descurajând în mod sistematic orice încercare de resuscitare a vieții religioase. În același timp, nici nu mai există muncitori care să știe cum se toarnă clopotele. Unii pensionari își amintesc că fabrica avea cândva un atelier cu un asemenea profil și pretind că el se află în pământ, de unde trebuie dezgropat ca un obiectiv arheologic. Sarcina dezgropării și-o ia un muncitor, Sotir, un fel de "pescarul Amin", care își îndeplinește misiunea cu o fervoare mis-

tică. Săpăturile făcute de el reprezintă de fapt inițierea unui om din "epoca de aur" în adevărata epocă de aur a României, aceea dinaintea instaurării comunismului.

Sotir descoperă în adâncul pământului atelierul de clopote, în care se află un clopot gata turnat, forme pentru turnarea altor clopote, cadavrul unui lucrător, ucis probabil în momentul naționalizării și - surpriză - prima variantă, de probă, a elicei *Titanic*-ului. Obiectele găsite au proprietăți magice, reflectând în luciul lor chipurile unor persoane dispărute de multă vreme. Este un prilej pentru autor să desfășoare în fața noastră tragediile unor oameni care și-au pierdut ființe dragi și care vin să le revadă, ca într-o oglindă fermecată, în suprafețele de bronz.

Mihail Gălațanu face un tur de forță trecând de la descrierea *Titanic*-ului la aceea a atelierului de clopote, de la evocarea unui căpitan de navă englez la aceea a unui muncitor român, de la reconstituirea obiceiurilor dintr-un sat irlandez la aceea a obiceiurilor locuitorilor de pe malul de nord al Dunării. Ca și în poezia sa, în recentul roman se configurează o perspectivă planetară asupra existenței, perspectivă susținută de un întins registru stilistic.

Demonstrație de virtuozitate stilistică

MIHAIL GĂLAȚANU poate scrie bine în orice stil. Atât de bine, încât scrisul său capătă adeseori o tentă parodică. Și totuși acest virtuoz al stilurilor, acest autor proteic care folosește dicționarul limbii române ca Paganini vioara rămâne mereu el însuși. În jocul său de-a literatura există ceva greu și definitiv. Dantelăriile stilistice pe care le desfășoară în fața cititorului nu sunt din hârtie, ci din fier forjat.

În prima parte a romanului recu-

Mihail Gălațanu, *Meșterii de clopote*, București/ Petroșani, col. Panorama/ Matinal (coord. de Dan Silviu Boerescu), 1999. 144 pag.

noaștem reflexe ale romanului istoric englez, așa cum ni l-a fixat în memoria culturală Walter Scott. Noutatea o constituie irizația de ironie:

"Între timp, Edward Smith se plimba cu mâinile la spate, nerabdător, la marginea parapetului.

Marea se înalță și cobora abrupt apoi, undeva, la câteva zeci de metri sub picioarele lui încălțate în cizme negre, înalte, care călcau alternativ două continente: unul vechi, plin de inerția tradiției, altul nou, fierbând sub puseul de febră al începutului."

În partea a doua predomină proza de atmosferă. Autorul creează adeseori o realitate misterioasă din numai câteva fraze, așa cum procedează, de exemplu, atunci când relatează vizita lui Sotir acasă la bătrânul Ahasverian, unul dintre ultimii cunoscători ai secretului turnării clopotelor:

"Casa lui Ahasverian era o dărăpătură în care, cel puțin dacă o priveai dinafară, îți și era frică să intri. Arata ca un ochi mare, holbat spre ceva, spre năsture."

De departe, Sotir ghicise că aceea e casa, semăna cu un huhurez care nu avea nici un chef să fie deranjat din bârlogul lui, încropit într-un frunzar. Iederă abundentă și o boltă de viță de vie acopereau aproape cu totul casa moșneagului."

Sunt utilizate însă, în această a doua parte, și alte stiluri, cum ar fi stilul indirect liber (cel atât de iubit de Marin Preda) în care Mihail Gălațanu scrie, printre altele, un admirabil poem în proză:

"Când moare unul înecat pe Dunăre, oamenii se duc la Cotul Pisicii și-l așteaptă.

Asta se întâmplă numai după trei zile. Trei zile, rubedeniile speră încă să-l mai găsească pe undeva prin apropierea locului unde s-a întâmplatat. [...]

Dacă nu-ți iese și nu-ți iese mortul la suprafață, te duci la Cotul Pisicii.

Bun loc și Cotul Pisicii asta!

Ca acolo au pus oamenii o plasă mare, pe dedesubtul apei.

Și acolo se prind toate parangheliile pe care Dunărea le poartă cu ea."

În continuare, prozatorul-poet compară locul cu o gară și schițează o viziune înfricoșătoare:

"O gară unde toată lumea vine îmbrăcată în negru, femeile cu părul strâns în marama de doliu și bărbații cu barba crescută de câteva zile, înțepând cu țepii lor aerul mohorât.

Unde așteptații vin fără nici un fel de bagaj decât corpul lor.

Decât hainele sumbre și carnea ferenițită de viețuitoarele Dunării."

Prin romanul său, Mihail Gălațanu ne demonstrează încă o dată că este un extraordinar... poet.

Cărți primite la redacție

- Emil Manu, *133 de poezii*, București, Ed. Vinea, col. "Poeți de azi", 1999. 192 pag.
- Ion Beldeanu, *Ceaiul de după execuție*, Timișoara, Ed. Augusta, 1999 (versuri). 92 pag.
- *Scriitori români călători în Japonia*, antologie de texte de Florin și Lucia Vasiliu, cu un studiu introductiv de Florin Vasiliu, București, Ed. Haiku, 1999. 192 pag.
- Carol Buium Beniamini, *Un sionist în vremea lui Antonescu și după aceea*, cuvânt înainte de prof. univ. dr. Solomon Vaimberg, București, Ed. Hasefer, 1999. 172 pag.
- Mihai Ignat, *Eu*, Pitești, Ed. Paralela 45, col. "80", seria "Poezie", cu o prezentare pe ultima copertă de Nicolae Manolescu, 1999. 84 pag., 7500 lei.
- Marcel Ion Fandarac, *Amintirile Sufletului*, fantumuri, București, Ed. Corrida, 1999 (versuri). 176 pag.
- Maia Cristea-Vieru, *Sculptura feminină interbelică - repere/ La sculptures féminine d'entre les deux guerres - repères*, ediție bilingvă româno-franceză, București, Ed. MAIKO, 1999. 168 pag.
- Ion Olteanu, *Tăcerea orchestrei*, roman, București, Ed. Semne, 1999. 112 pag.
- Ioan Lascu, *Un aisberg deasupra mării*, eseu despre opera postumă a lui Ion D. Sîrbu, Craiova, Ed. Ramuri, 1999. 136 pag.
- Dellia Dună, *13 cearcăne/ 13 cernes*, ediție bilingvă româno-franceză, versiunea franceză aparține autoarei, Oradea, Ed. Cogito, col. "Poesis", 1999. 64 pag.
- Victor Zarchievici, *Entropie*, cinci povestiri, București, Ed. Crater, 1998. 152 pag.
- Radu Voinescu, *Hierofantul*, versuri, cuvânt înainte de George Astaloș, București, Ed. Vinea, 1999 (volum de debut). 64 pag.

Un antiideolog (II)

SUB RAPORTUL artei, totalitarismul e socotit o "arta fără strămoși", "invenție absolută a secolului XX". Despoții și dictatorii de până-n 1917 s-au mulțumit cu o literatură apologetică, închinată propriei persoane, fără pretenția de a-și subordona întreaga producție din sfera culturală: "În ordinea artei totalitare, ei se aflau încă în preistorie, într-o fază artizanală incipientă". Fie că a purtat numele de artă proletară, artă militanță, realism socialist, revoluție culturală proletară etc., așa-zisa artă comunistă pleacă de la paradigma sovietică, introdusă cu forța în țările "lagărului socialist": "Fie că el a fost importat în tropicala Cuba, în dezvoltată și europeană Germania de Est, în îndepărtatul Vietnam ori în țara noastră, modelul cultural sovietic nu s-a clintit cu o iotă de la structura sa inițială, acceptând, excepțional, doar concesii conjuncturale minime și păstrând cu îndirjire esențialul. În România, atât prima generație a ideologilor de obediență moscovită (Mihai Novicov, Mihai Roller, Nicolae Moraru), cât și a doua generație, de coloratură aparent naționalistă (Dumitru Popescu, Eugen Barbu, Ion Brad), n-au făcut altceva decât să recite, conștient sau inconștient, lecția sovietică, variind nesemnificativ intonația și accentele". La care credem că s-ar cuveni adăugați o serie de semiliberizări, care, anticipând perestroika, au încercat a ameliora, a consolida *de facto* sistemul comunist printr-o infuzie de intelectualitate, printr-o practică mai "subtilă" a propagandei: Petru Dumitriu, A. E. Baconsky, Ov. S. Crohmălniceanu, Al. Ivasiuc, Marin Preda... Interesantă e circumstanța că, inițial, revoluția stimise dorința de libertate a creatorilor, care visau a o corela cu avangarda și cu experimentalismul: "Într-o astfel de ebuliție fericită aveau să treacă primii ani de după 1917: nimeni nu se gîdea însă că acea perioadă de experimente și dificultăți materiale urma să fie și singura perioadă luminoasă a artei socialiste(...) Nimeni nu vorbește încă de *realism socialist* (formula ucigașă nici măcar nu fusese inventată!) pentru că, aflați încă în libertate, adepții noului încercau să configureze ceea ce ei numeau *artă proletară* sau *artă de stînga*". Dar semnele represiunii nu întârzie a se ivi. Unul dintre cele mai importante il constituie atacul lui Troțki împotriva lui Victor Șklovski, celebrul formalist rus, care cutezase a prezenta formalismul drept o "nouă filosofie" și a arunca cîteva săgeți împotriva marxismului. Reacionînd cu energie, Troțki "decretează astfel că viziunea lui Șklov-

ski, Jakobson, Eichenbaum etc. asupra artei este «idealistică», din moment ce respinge explicația economică a operei de artă și pune accentul pe aventura limbajului; tot el precizează că respingerea materialismului înseamnă «respingerea darwinismului și a marxismului» și că, prin urmare, formalistii sînt «mistici»; în plus, Troțki afirmă că sursa filosofică fundamentală a formalistilor ar fi Kant (!), «pontiful idealistilor» și că formalismul rus ar fi un avatar îndepărtat al kantianismului; în fine, că primatul limbii în literatură ar reprezenta cea mai gravă erezie, din moment ce el pune accentul pe «formă» în defavoarea «conținutului»; or, pentru marxisti, «conținutul» trebuie să devină fundamental". Idei care au trecut în arsenalul esteticii oficiale comuniste, evident fără citarea originii, întrucît, între timp, Troțki a fost demonizat. În numele lor a fost jugulată literatura, inclusiv cea care se proclama, cu credulitate, sovietică. Iată cîteva aprecieri ale lui Maiakovski: "A fi proletar înseamnă a iubi viitorul". Sau: "Comuna e locul unde funcționarii au dispărut și unde nu vor fi decît multe versuri și cîntece". Cu toate că, e de părere dl. Mihai Zamfir, termenul de "poezie sovietică" este neavenit: "Trebuie să spunem că modernismul rus pro-occidental, în varianta lui hiper-rafinată, s-a opus instinctiv poeziei «sovietice». Probabil că versurile lui Mandelstam, Gumiliov, Ahmatova ori Pasternak nu au făcut niciodată parte din poezia «sovietică», deoarece ele rămîneau profund legate de marea tradiție poetică a Europei Occidentale, erau livrești prin însuși demersul lor esențial și redactate într-o limbă de mare puritate, uneori dificilă". În curînd, versul spontan, capricios, puternic innoitor, în maniera Hlebnikov-Maiakovski, a fost înlocuit de "țacînitul, exasperant, de metronom al lui Tvardovski, poetul oficial", în vreme ce prin Gorki, tiparele prozei naturaliste, de observație socială, deveneau obligatorii. Se instaura un "neoclasicism" cenușiu și cuminte, bineînțeles tendențios, închinînd "paranteza iluziilor". Stalinismul în curs de consolidare însemna nu doar instituirea unei cenzuri nemiloase, ci și distrugerea morală și chiar fizică a scriitorilor. Întreaga mare literatură rusă din jurul anilor '20-'30 s-a văzut decapitată. Gumiliov împușcat, Mandelstam ucis într-un lagăr de concentrare, Boris Pilniak, Isaak Babel la fel, Blók și Ahmatova abandonată cu premeditare unor boli fatale, Esenin, Maiakovski, Tsvetaeva, ba chiar și Fadeev, împinși la sinucidere, Boris Pasternak,

Ahmatova, Bulgakov tratați printr-o semiinterdicție. Pînă și scriitorii "autentici sovietici", "ingineri ai sufletului omenesc" după formula tehnocrată a lui Stalin, și-au putut da seama de "prețuirea" și "grija" ce li se acorda din partea "celelor mai înaintate societăți din lume": în 1941, din cei aproximativ 2500 de membri ai Uniunii Scriitorilor, 1050 au fost trimiși pe front, în linia întâi, unde 204 au murit chiar în primele luni de război.

În continuare, Mihai Zamfir trece în revistă cîteva aspecte ale "producției artistice" totalitare. *Simplitatea neoclasică*, prin care se urmăreau nu doar "pioase deziderate pedagogice", ci și țeluri de proslăvire a dictatorilor și de înjosire a "sclavilor" creatori care-i slujeau: "în neoclasicism, ei (dictatorii, n.n.) își regăsesc spațiul spiritual convenabil, adică spațiul în care stăpînul absolut al țării transformă arta într-un mijloc de glorificare a politicii sale și în care locul creatorului (prin definiție subaltern) este fixat undeva, în josul scării sociale. În clasicism, artistul e modest, își construiește opera după rețete bine stabilite de autoritatea critică; pe scurt, o artă impregnată de sistemul regilor și al ierarhizării, atât de scump societății structurate piramidal". Un exemplu oferit de eseist: "Sinistra clădire ce domină de cîteva ani Bucureștii, monument caricatural dar neoclasic, arată în ce măsură toți dictatorii din lume seamănă între ei, fără ca reflexul artistic al preferințelor lor să varieze în mod semnificativ". *Figurativul* e preferat de totalitarism stilizării sau abstracțiunii, întrucît el împiedică extinderea zonei interpretabile. Prin mijlocirea unor mărci iconice, clar marcate, arta poate fi mai ușor supravegheată și dirijată: "Autoritățile comuniste sau cele fasciste și-au dat repede seama că mișcarea culturală începută în Europa o dată cu romantismul, accentuată o dată cu «arta pentru artă» și cu proclamarea autonomiei esteticii, reprezenta principalul adversar teoretic. Autonomizarea expresiei artistice înseamnă cantonarea deciziilor estetice în lumea unei elite; de aici virulența atacurilor contra artei decadente sau «rupte de popor». Și aceasta nu din cauză că masele populare ar fi fost astfel lipsite de binefacerile artei (în viziunea lui Stalin, poporului îi este suficientă propaganda), ci din cauză că un eșalon semnificativ al intelectualității - artiștii și amatorii de artă - ar scăpa astfel de sub control". *Emoționalitatea*, adresîndu-se fondului primitiv-sentimental, pulsațiilor instinctuale, iar nu etajului rațional al ființei, favorizează mesajele tulburi, dubioase ori chiar antiumaniste, im-

pingînd masele în direcția dorită de cîrmuitori. Niciînd lozincile, prin care statul totalitar încerca a lua în stăpînire conștiințele cetățenilor săi, n-au avut nevoie de o argumentare, care le-ar stîmî circumspecția, prudența, spiritul critic: "Așa se face că tinăra literatură sovietică a fost inundată, începînd cu anii '30, de cele mai leșinate și mai schematice narațiuni, descinzînd direct din subliteratură și uzînd de toate trucurile lacrimogene; narațiunea a devenit previzibilă în cel mai înalt grad, personajele s-au împărțit în îngeri și demoni, fără nuanțe intermediare etc. Dacă trecem dincolo de stratul ideologic ocazional, regăsim în proza sovietică la care ne referim toate clișeele romanului popular și ale romanului foileton. Aceasta trasătura a existat și în poezie, unde cuvintele *ură* și *iubire* ajung polii semantici ai mesajului poetic; ba chiar și în artele plastice, unde afișul s-a insinuat în locul tabloului". *Anti-intelectualismul* nu e decît consecința firească a sentimentalismului și a figurativului, contrazicînd vehement "aspirația fundamentală a artei europene evolute din ultimul secol, adică modernismul sub toate formele sale". "Omul nou", subdezvoltat intelectual, ignorant, influențabil și lesne de manipulat, nu alcătuiește oare idealul social fascisto-comunist? "Un asemenea individ poate primi oricînd indicațiile ideologice ale Puterii drept adevăr suprem, incontestabil, necontrazis de alte modele". La rîndul lor, *vulgarizarea* și *simplificarea* modelului filosofic oficial, fenomen pe care l-am menționat mai sus, exprimă degradarea unei concepții ce nu s-a putut menține nici măcar la cota propriei sale doctrine, eșuînd în slogan, în poncif, în vocabularul pauper și în sintaxa primitivă ale căror prototipuri erau discursurile lui Stalin și Hitler.

Premiile Asociației Scriitorilor din București

Juriul Asociației Scriitorilor din București, compus din Mihai Șora (președinte), Barbu Cioculescu, Radu Lupan, Constantin Abaluță, Saviana Stănescu, Horia Gârbea și Iulian Rațiu a decis acordarea următoarelor premii literare pe anul 1998:

POEZIE: *Diana Manole* - Tablouri de seară, Editura Eminescu și Asociația Scriitorilor din București; *Valeriu Mircea Popa* - Ultimele pătrate de frig, Editura Eminescu și Asociația Scriitorilor din București.

PROZĂ: *Daniel Bănulescu* - Cei șapte regi ai orașului București, Editura Nemira; *Mircea Ghițulescu* - Wiener Walzer, Editura Albatros; *Cătălin Țirlea* - Anotimpuri de trecere, Editura Albatros.

CRITICĂ-ESEU-ISTORIE LITERARĂ: *Constantin Țoiu* - Morsus diaboli, Editura Cartea Românească.

TRADUCERI: *George Volceanov* - Philip Roth - Complexul lui Portnoy, Editura Univers.

DEBUT: *Raluca Oancea* - Jumătate dragoste (proză), Editura Eminescu; *Doru Mareș* - Mimând orgasmul social (poezie), Editura Cartea Românească și Asociația Scriitorilor din București.

Radio România Cultural

Dintre emisiunile redacției Literatură, Arte, Știință va invităm să ascultați:

● Miercuri, 6 octombrie, pe Canalul România Cultural (CRC) la ora 20.30 - *București, istorii scrise și nescrise*. Circulația în oraș: birjari și șoferi. Primele gări bucureștene. Colaborează: Dudaș Olian și Oliver Velescu. Redactor Victoria Dimitriu. La ora 21.30 pe CRC - *Portrete și evocări literare*. Paul Georgescu. Colaborează Adriana Fianu și Gabriel Dimisianu. Redactor Anca Mateescu. La ora 23.50 pe Canalul România Actualități (CRA) - *Galerii*. Redactor Aurelia Mocanu.

● Joi, 7 octombrie, pe CRC la ora 9.50 - *Poezie românească*. Mircea Cărtărescu. Versuri în interpretarea actorului Mihai Niculescu. Redactor: Ioana Diaconescu. La ora 12.30, pe CRC - *Miorița*. "Valori ale cântecului bătrînesc." Comentariu de dr. Alexandru Amzulescu. Din înregistrările sonore realizate de Constantin Brăiloiu. Redactor Ion Moanță.

● Vineri, 8 octombrie, pe CRC la ora 12.30 - *Arte frumoase '30*. Ediție specială. Redactor Aurelia Mocanu. La ora 21.30, pe CRC - *Dicționar de literatură universală '30*. Ediție specială. Redactor Titus Vîjeu. Pe CRA la ora 23.50 - *Revista revistelor de cultură*. Redactor Valentin Protopopescu.

● Sâmbătă, 9 octombrie, pe CRC la ora 9.50 - *Poezie românească*. Versuri în interpretarea actorului Adrian Pintea. La 16.30 pe CRC - *Artele spectacolului*. Rampa și ecranul '30. Ediție specială. Redactor Julieta Țintea. La ora 23.50 pe CRC - *Poezie universală*. Versuri de Edgar Allan Poe în tra-

ducerea lui Mihai Dragomir și în lectura actriței Lucia Mureșan. Redactor Dan Verona. Pe CRA la ora 19.45 - *Scriitori la microfon*. Ovidiu Drimba. Redactor Liviu Grăsoiu. La 22.20 pe CRA - *Din marea poezie a lunii*. T.S.Eliot. Redactor Titus Vîjeu.

● Duminică, 10 octombrie, pe CRC la ora 12.00 - *Revista literară radio '60*. Emisiune fondată de V. Voiculescu, în anul 1939. Ediție specială. Redactor Georgeta Draghici. La 21.30 pe CRC - *Meridianele poeziei*. Poezia elenă. Redactor Liliana Ursu.

● Luni, 11 octombrie, pe CRC la ora 9.50 - *Poezie românească*. Ștefan Nenitescu. Versuri în interpretarea actriței Lucia Mureșan. La 20.30 pe CRC - *Atlas cultural*. Personalități europene și orașele lor: Copenhaga; Jurnal francfon - la microfon scriitorul Horia Bădescu. Redactor Valentina Leonte. La ora 21.30 pe CRC - *Diaspora literară*. O mare personalitate a culturii românești: Alexandru Ciorănescu între literatura și comparatistică. Fragmente dintr-un interviu realizat în 1995. Redactor Ileana Corbea.

● Marți, 12 octombrie, pe CRC la ora 11.45 - *Viața cărților*. Redactor Dorin Orzan. La 12.30 pe CRC - *Sfârșit de veac și de mileniu*. Tendințe și direcții în literatura actuală. Participă: Alexandru Cistelean, Cornel Moraru, Dumitru Mureșan și Virgil Podoabă. Redactor Eugen Lucan. La 21.20 pe CRC - *Lecturi în premieră*. Fragment din romanul "În așteptare" de Mircea Constantinescu. Redactor Ion Filipoiu. La 21.30 pe CRC - *Zări și etape*. George Mihail Zamfirescu - memorialistul. Literatura pentru copii: N.Batzaria - creatorul lui Haplea. Redactor Cornelia Marian.

Poetul aristocrat

PENTRU a scrie despre Paul Daian (care, pentru mine, este mereu și inevitabil Sergiu Filip) mi-a trebuit timp. Autorul recentei *Stingăcia în salut a femeii*, al *Poemelor sororale*, al *Turmei de porci*, al lui *Iohann*, al *Sobolancai*, al *De astăzi beau singe*, și al celor *Trei poeme* este, pentru mine, autorul care se lasă permanent, cu o voluptate nemăintâlnită, surclasat de viață.

Poate scriu acest lucru și din pricini obscure și misterioase despre cum și de ce un sentiment poate să existe de-a lungul a zeci de ani. Mă refer, pur și simplu, la faptul că nu pot face abstracție de iubirea pe care i-o port, iubire ciudată și îndelungată.

Sergiu Filip, alias Paul Daian este un autor pe care eu reușesc să-l descriu, oarecum, stingaci și reversibil (uneori ireversibil) și, în același timp, este autorul faptului că nu pot să-l ajung din urmă niciodată. Independent, mobil și fermecător și, totodată, rigid, imobil și autist, idealist și, totuși, gata să-și sacrifice idealul pentru o himera cit de cit concretă, S.F. este prototipul acelui fel de aristocrat care se "face" printr-o mare știință a negării prejudecăților de orice fel și se des-face printr-o credință idealistă în prejudecați.

Poeemele lui sunt poemele celui care neagă, la început, totul, chiar faptul că le scrie, ca apoi, să construiască, cu oboseală, obiectul desfigurat (descompus) cu furie. Când concentrate și interiorizate (*Poeme sororale*, *Sobolanca*) când desfășurate pe spații mari și intangibile, poeziile lui Sergiu Filip sunt o fugă, permanentă, sunt un fel de acțiune ideală, centrifugă, însă, din care cad, uneori, picături, bolnave, de sudoare. Departe de a scrie o poezie apocaliptică, precum scriu unii critici, S.F. scrie, ca orice aristocrat, la modul feudal, adică, fără dorința de a se scrie pe sine așa cum este cit cu dorința de a se proiecta în ideal, de unde reiese o falsă apocalipsă și o mare oboseală. Limbajul poemelor lui oscilează între blindețe și violență, între slăbiciune și forță. Melancolice și, în mod paradoxal, concentrate la maximum, parcă dintr-un dezinteres prea mare pentru scris sau, dimpotrivă, limbaj desfășurat pe spații întinse, de multe ori frizând patologicul printr-o prăbușire a limbajului și o incapacitate a aceluiași

limbaj de a se despărți de obsesie, toate aceste poeme prezintă o "ruptură" care provoacă durere și o căutare fără sfârșit. Prăbușire în sine și proiecție ideală, acestea ar fi cele două capete între care se petrec poemele lui S.F.

Sergiu Filip este un aristocrat (al scrisului) nu numai pentru că oboseala textelor lui este plină de noblețe cit pentru faptul că, proiectându-se în ideal, rămâne indiferent la concretul atît de repudiat. Relația cu persoana iubită este singurul "concret" acceptat, dar, cu atît de multă patimă și melancolie, încît, din nou, textul se retrage într-un fel de singurătate (indiferență).

Viața lui Sergiu Filip este alcatuită din șocuri continue și șocul este acela care nu lasă loc realului, adică interesului pentru real. Mascîndu-se în claun, S.F. își maschează poezia. Poezia lui stă ascunsă în ființa ca un nucleu misterios și nucleul astfel încifrat este de două ori ascuns (acoperit). De aici oboseala atît de caracteristică a poemelor și, uneori, cruzimea și violența imaginilor care rup membrana nucleului și izbucnesc, fierbinți, în afară.

Dorința de a scrie și de a se proiecta în ideal sunt la fel de puternice pe cit este de puternică disponibilitatea autorului pentru histrionism. O singură dată a considerat Sergiu Filip că este bine să fie un histrion în scris ("Povestea poetului și a părului de porc"), într-un poem fluvial, cu personaje, ca într-o tragedie antică, pe dos. În general, histrionismul este pastrat cu multă grijă pentru viața de toate zilele, iar textele sunt despărțite de această viață aproape fizic. Și histrion în viață, și utopic-crîncen în text, autorul este copleșit de forțe multiple și de neputința de a alege. Tot ceea ce este apropiat îl atrage și tot ceea ce este îndepărtat îl obosește și-l îndepărtează. Dar îndepărtarea devine u-topie în scris și ime-

diatul devine repudiat (în afara amorului) tot în scris. Poeemele sunt consecința acestui fel scindat de a fi pretutindeni și tot timpul. Niciodată și tot timpul aici și acum și acolo și dincolo. Histrion și bolnav, vindecă și sănătos, S.F. își regizează poemele și își etalează textele. Poeemele regizate sunt un fel de teatru textual. Între scris și viață, între viață și moarte. Cînd mincinos și plin de o melancolie sfîșietoare, cînd cuprins de un gol imens ce-i împinge viața și scrisul, pînă dincolo. Teatru și poezie, text și pretext, deopotrivă. S.F. este, de fapt, un manierist, dar tragic, în sensul pe care-l descria Hocke. Un manierist cu masca tragică purtată în interior, aruncată în abis (abisul propriu).

Cînd scrie că "moartea este înaintarea cu spatele", știe totul, regia este intrinsecă, cînd povestește cum tatăl lui îi cuprinde miinile, obosit, se gîndește să des-ființeze utopia și atunci practică un fel de negare a regiei.

Fără să fie apocaliptic, S.F. este aproape de un sfîrșit ce nu este sfîrșit. Nici sfîrșit, nici început, mereu început și mereu sfîrșit. "Cînd printre coapse vine licheaua" este un vers care descrie o realitate pe care o distruge, iar cînd zguduitorul îi pune mîna lui rece pe umeri aceeași realitate primește un sens. Pentru S.F. sensul este mai presus de realitate. De aici ruptura și motivația utopiei. Autorul parcurge un drum de la o realitate interioară la o realitate exterioară, dar amîndouă sunt scrise cu decență și deferență față de realitatea respectivă. Decența și deferența autorului sunt, de fapt, atributele indiferenței autorului față de realitate. Și oscilant și scindat și conștient, S.F. este un mare neputincios în fața realității (realului).

Forța lui S.F. de a fi patologic, adică de a se prăbuși în imagini, se convertește, uneori, într-o oboseală cumplită, "de sfîrșit de secol". Poet de sfîrșit de secol, bolnav ca orice secol privit retrospectiv, aristocrat prin indiferența cu care își supra-expune textele, Sergiu Filip anunța cu privirea lui stinsă o boală adîncă (ce poate fi viața) și cu histrionismul lui exacerbă o oboseală violentă (ce poate fi textul). Fără să provoace, deoarece este, pînă la urmă, indiferent, S.F. te "ține" lîngă poemele lui, fără efort. Efortul îi este străin. "Te uiți la poemele lui și îi vezi sexul", adică puterea de a fi indiferent, adică aristocrat, adică feudal.

Angela Marinescu

Tentații

IMAGOLOGIA este, în ultimul timp, "tentația" care anima eseistica de peste tot. Nu a rezistat ispitei nici Daniel Vighi care își intitulează nouă producție *Tentația orientului*, *Studii de imagologie*. Orientalismul românesc ar implica o discuție nesfârșită și o carte pe măsura, însă autorul în cauză își delimitează clar teritoriul: o anume literatură (Peltz, Istrati, Vineanu etc.) mai puțin cunoscută de cititorul de rînd și, în general, foarte puțin comentată. Poate de aceea o nuanță exotica a cărții este însăși alegerea bibliografiei.

Cartea sa cuprinde câteva voci distincte, lucru destul de rar întâlnit într-o carte de studii. Există un Vighi teoretician și filosof care nu-și intră deloc în rol pentru că tema aleasă nu-i permite abstracția. Apare și un Vighi excelent comentator de texte – observații extrem de fine se adaugă neîntîrziat citatelor din Istrati sau Sadoveanu. Și nu în ultimul rînd trebuie amintită latura de comentator social. De altfel, autorul ofera, din această ultimă perspectivă, un motiv extrem de serios pentru care orientismul românesc merita discutat: "Există o superioritate calma a conlocuitorilor mei de provincie istorică, mă refer la Transilvania și Banat, care mă cam plictisește, are și ea o anume suficiență, mai ales că avem încă de perseverat spre occidentalismul revendicat de unii (ardelenii) în dauna altora (regetenii)".

Dimensiunea teoretică a cărții este dominată de contradicțiile fundamentale din istoria culturii române: tradiție și modernitate, forme și fond, semănătorism și Lovinescu, acceptarea sau neacceptarea Occidentului. Orientalismul, se situează printr-un soi de încăpățănare "logică hime-

nala", cum ar spune Derrida, mereu la mijloc, mereu ca un prag incert între contradicții: spiritul oriental pare "în termenii disocierilor lovinescienice (...), mai degraba, un fel de sincronism autohtonizat prin vechimea influențelor".

Fără indoială cele mai interesante analize apar în cazul lui Mihail Sadoveanu, autorul aducînd la lumina nuvele, povestiri uitate de vreme. Cosmopolitismul târgului balcanic (evrei, turci, armeni, chinezi chiar) apare la Sadoveanu cu o notă extrem de particulară: "Specificul textului cu tematică orientală este dat de caracterul său subiectiv-polemic prin care naratorul își structurează narațiunea și o controlează printr-o regie mediata ideologic. Personajele sadoveniene de acest tip sunt caracterizate prin însăși naționalitatea lor. Un statut aparte îl are occidentalul, alteritatea absolută, complet neintegrat, purtînd titlul generic de "neamț"; ocupația este cea care definește în acest caz: "Neamțul e mașinist, morar sau doftor". Cu totul altă viziune apare la Panait Istrati: "naționalitatea nu juca nici un rol, cu condiția ca curtezanii să fie tineri și frumoși, delicați, discreți și nu prea grăbiți" (*Chira Chiralina*).

Un defect al cărții ar putea fi contaminarea unor observații cu reflecții filosofice inadecvate. Un citat savuros din Pompiliu Eliade care descrie vestimentația boierilor și a jupăneselor ("Mărimea tichiei difera și, cînd, din întâmplare, doi boieri de prim rang reușesc să găsească o trăsătură în care să încapă amîndoi, cu calpace cu tot, atunci le este imposibil să se privească în față... Cât despre jupănese, ele au toată fața pictată" etc.) este continuat cu un comentariu al esteticului, al obiectului artistic în general, căruia îi vin în ajutor urmașii: Heidegger ("aici nu se ex-pune «caracterul de lucru al lucrului»"), Wittgenstein ("lumea ca totalitate de fapte, nu de lucruri"), Ricoeur, Aristotel... Și toate se întîmplă în numai două pagini. Efectul este de-a dreptul comic.

Însă un merit al cărții de față este incontestabil: acela de a aduce în prim plan personaje mai mult sau mai puțin uitate (Pirgu, Panait Potamiani, Iancu, Urmărescu, Luca Silion, Kesarion Breb) într-un festin oriental de cea mai bună calitate.

C. Rogozeanu

FOTOGRAFIILE ROMANE

1. ORAȘUL. În orice dispoziție ai sosi, călătorule, la Roma, inefabila căldură a Romei te va face să te simți bine: obosit, te va odihni, îndrăgostit, te va lăsa să visezi, singur, îți va ține de urât, emoționat, te va liniști, entuziast, va ști să-ți facă surprize. Din ce e făcută căldura unui oraș? Poate din pietrele lucioase pe care te poți așeza oricând și oriunde, din fântînile limpezi în care-ți poți cufunda mâinile sau din cele care-ți potolească setea la orice colț de stradă, din zumzetul străzii în care e atîta grație și *Grazie*, din turlle rotunde sub nori rotunzi, din melodia fredonată de un bărbat într-o cafenea, pentru el însuși. În prima zi am cumpărat trei cărți poștale și i-am cerut vânzătorului să-mi dea restul în monede, ca să le arunc în Fontana di Trevi. Mi-a spus că 500 de lire „e molto” și mi-a dat niște măruniș. După cîteva minute, pe o străduță plină de turiști, în drum spre fîntînă, cineva m-a oprit pe stradă. Era vânzătorul care mi-a întins fără o vorbă cele 3 cărți poștale, uitate la chioșc: știuse încotro mergeam și banuise traseul. Nici n-am apucat să-i mulțumesc.

2. PINII DIN ROMA. Conuri uriașe cad pe strazile încinse. Plasa vegetală care acoperă Roma e de o varietate incredibilă. Palmieri și brazi, tufe încărcate de flori, pomi smălțuiți de fructe exotice, ierburi salbatice care cresc de-a lungul Tibrului -Tevere, platani și castani maiestuoși, arbori necunoscuți uniți cu zidurile: ai impresia că piatra se

înmoaie, plină de sevă, iar frunzele primesc tăria pietrei. Am cules de pe jos un con de pin care s-a deschis imediat, ca un boboc lemnos, cu miros de rășină.

3. RUINELE. Pe unele le vezi, pe altele le simți: în fațadele caselor, acoperite de ziduri noi, sub pavajul pe care calci, un oraș labirintic de ruine ascuns în arhitectura luminoasă și modernă a celuiilalt oraș. Roma e un oraș nou în burta căruia stă un șir de orașe vechi. Pe drumul spre Colosseum am

dat de un panou mare cu un sonet al lui Joachim Du Bellay: „Nouveau venu qui cherche Rome en Rome/ Et rien de Rome en Rome n'apperçois/ Ces vieux palais, ces vieux arcz que tu vois./ Et ces vieux murs, c'est ce que Rome on' nomme. // (...) Reste de Rome. O mondaine inconstance! Ce qui est ferme, est par le temps détruit, / Et ce qui fuit, au temps fait résistance”. Turiștii trec grăbiți pe lîngă poezie.

4. FERESTRELE. Ele deschid perspectiva spre diferitele orașe ascunse în burta Romei. Sînt, mai întîi, ferestrele ruinelor, acoperite doar cu pelița albastră a cerului, sînt, apoi, ferestrele din filmele neorealiste, la care se văd rufele spălate în familie și puse la uscat în public - au rămas extrem de puține, trebuie să le cauți mult pînă să le găsești - sînt ferestrele colorate ale bisericilor, pe unde lumina pătrunde filtrată și sînt, în fine, ferestrele elegante ale case-

lor de azi. Iar unele s-au transformat în ferestre-reclamă: *Colors of Benetton*.

5. STATUILE. Cîndva cerul Romei era plin de zei și de carele lor de luptă, iar pamîntul plin de eroi. Azi le mai vezi, dacă te uiți în sus, tru-

purile de piatra. Statuile sînt pretutindeni: pe strazi, în curțile interioare, pe monumente și în piețe, și, făcute bucăți, în atelierile de restaurare peste care dai la tot pasul. Într-o cafenea le-am găsit chiar și în holul îngust care ducea spre toaletă. Căii adevărați, înhamăți la trăsuri și soldați romani kitsch, cu coifuri aurite, se plimbă trist prin zonele turistice. Căii și călăreții de piatră sînt mai nervoși și mai vii. Gata să plece.

6. DRUMURILE. Toate duc la Roma. Pe turiști îi recunoști în după-amiezele tîrzii,

după felul caraghios în care umblă: picioarele refuză să-i mai asculte. Unii își scot pantofii și-și continuă desculți drumul, alții și lasă doar cîteva clipe picioarele să se odihnească. Cum vor fi mers pelerinii de odinioară? La o cotitură, o pereche de ghete. Adu-nate, cumînți, cu șireturile de sfoară desfăcute, par că așteaptă să se întoarcă omul care le-a părăsit. Cineva a plecat mai departe fără ele. De ce? Spre cine? Cu ce? Ele sînt acum la o răscruce. Încotro s-o ia?

Ioana Pârvolescu

Fundația pentru o societate deschisă - România Open Society Foundation - Romania

anunță următoarele titluri pe care dorește să le finanțeze, în cadrul colecției

“Cărți fundamentale ale culturii române”:

- Gheorghe Pavelescu, *Mana în folclorul românesc. Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni*;
- M. Sebastian, *Publicistica (antologie)*
- B. Fundoianu, *Tăgăduința lui Petru și alte eseuri*
- *Revista Zalmoxis (antologie de texte)*

Editurile care doresc să se înscrie în competiția pentru realizarea acestor proiecte vor prezenta un dosar care să conțină:

- ◆ Formulări tip completat
- ◆ Descrierea proiectului conform indicațiilor din

formular, incluzând:

- un calcul financiar detaliat;
- nominalizarea persoanelor care vor realiza îngrijirea ediției și prefața (prefața trebuie să aibă aproximativ două coli editoriale).

Criteriile de selecție vor fi:

- ❖ calitatea științifică a ediției;
 - ❖ realizarea unui tiraj de 400 exemplare și a unui preț de vânzare accesibil publicului larg;
 - ❖ prestigiul editurii.
- Volumele vor apărea respectând formula grafică unitară a colecției.*

Termenul limită de depunere a dosarelor este 11 octombrie 1999

Informații suplimentare și formulare de înscriere se pot obține de la sediile Fundației pentru o Societate Deschisă din:

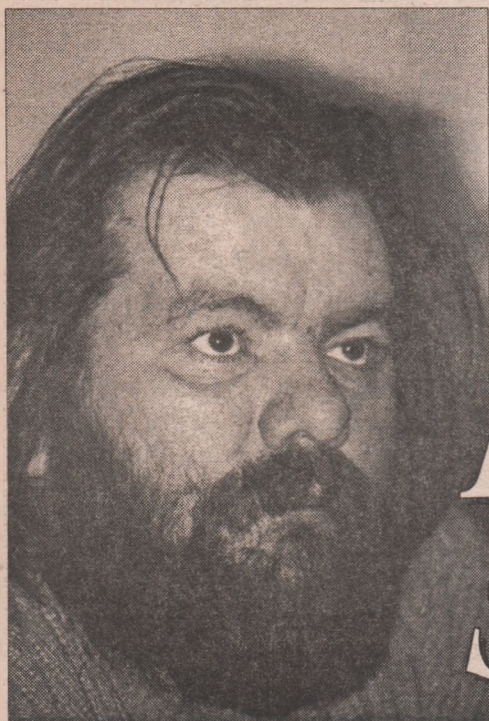
București, calea Victoriei 155, bl. D1, sc. 6, et. 2; tel: 01-6597427, 659-1321, fax: 01-3127053, e-mail: info@buc.osf.ro; luni-joi: 14.00-17.00;

Cluj-Napoca, str. Tebei nr. 21; tel. 064-420480, fax: 064-420470, e-mail: info@cluj.osf.ro; luni-joi: 14.00-17.00;

Iasi, str. Moara de Foc nr. 35, et. 7; tel. 032-252920, 252922, fax: 032-252926; e-mail: info@iasi.osf.ro; luni-joi: 14.00-17.00;

Timișoara, str. Semenici nr. 10; tel: 056-221470, 221471; fax: 056-221469; e-mail: info@timis.osf.ro; luni-joi: 13.30-16.30;

Arad, Biroul de informații, Bd. Decebal 2-4; tel: 057-284000; fax: 057-284000, e-mail: info@timis.osf.ro; luni-vineri: 14.00-18.00.

Ion STRATAN

MOARTE PE NIL

I.

Prietenul meu mi-a scris din Tibet
În alfabetul ultrasecret
Al fostei noastre prietenii
Când locuiam printre vii

Iar nu printre morți

– Deschide tu subtilele porți
La templul tău din Tibet

E târziu, timpul tău
violet...

II.

Din "cartea morților" egiptani
Eu am citit câțiva ani
Și l-am avut prieten pe Horus
pe Toth și alfabetul netot
prim, de prin zare a fost
un ibis și-o floare de post

Eu nu v-am iubit, piramide
Eu nu te-am iubit, faraon
Viața mea de cuvinte silfide
Plutește, cu fața în apă
ca ultimul om

III.

Voi, manuscrise de la Marea Moartă
Și voi vieți numărându-vă în ani
Sunteți pene smulse cu dinții
Din deltă de egrete, bătlani

Tu, regret de a fi trăit
în altă lume și în altă sferă

Decât în cartea morților de mai an

Și în misterul unui sfârșit
De eră

IV.

Tu, Kaabă, tu și tu
Nu te du și nu te du

Ci așteaptă pelerinii

care-s semnele multimii

Prosternate înspre Meci

Mecca (secol douăzeci)
Nu-n zadar v-a dat Profetul
Zdrahonie, zaiafetul...

V.

În Nirvana e o floare

Ploaia o va crește mare

În Nirvana pe nisip

Am să stau fără să ți p

Și la păsări și la trup

Viață ce o întrerup

Pentru a scrie trei misive

Inimii de o potrive

VI.

Eu, mortul pe cruce, mă închin vouă
celor cu risipe de rouă

În mari orașe, în mari suburbii
Unde n-au pășit cerbii

Eu, mortul pe cruce neînviat
Am fost băiat și nu mai mi-e doar
De înaintele Crucificat
și de sat...

VII.

Am să mă-nec în Marea Greciei cu scrisul
Eu, cel ce n-am crezut în abisul

Și nu m-am oglindit decât în foaie
Ciuntită de-un colț, udă-n ploaie

Ce nu mai cade, nu mai cade odată

CERȘETORUL DE CĂFEA

de Emil
Brumaru

Toamna noastră cea de toate clipele

Se dedică
Oricui
Dudui
La o adică

1. Pîlcuri-pîlcuri crini calici
Se apropie de corpul
Bosumflat în fese mici
Și sîni mari sufletu-ți sorbu-l

Blînd în pîlniile-adînci
Cu pistil și cu stamine
Rîzi în rai în iaduri plîngi
Purgatoriile-s pline

De motani grași neferici
Miorlăindu-și galea morbul
Pîlcuri-pîlcuri crini calici
Îți acopăr umezi corpul

2. Ce grea cade lumina-n suflet
Ca dintr-un flaut de pluș umed

În care suflă-n zorii rupți
Îngerii orbi și surzi și muți

Fiindcă nu știu nimic ce-nseamnă
Parfumul pentru ei e-o scamă

Ci-s învoiți din cer anume
Pe pi păite să sugrume
Fluturi și spini să bage-n brume

În Grecia și în cetatea mea
ciudată...

VIII.

Au murit, i-au aruncat în apă
Acum țărmlul Gangelui sapă

Maluri și iarbă și flori

Voi, care ați cunoscut fiori
Și vorbe și rugă și suțră

Lăsați Lumea neîncepută

IX.

Voi muri în Dunăre într-o zi cu toamnă
Mă vor "prinde", cum se zice, la iarnă

Înghetat, pe brațul de Deltă

Neînșelat, cu pupila atentă

Voi muri în Dunăre într-o zi cu toamnă
Mă vor "prinde", cum se zice, la iarnă.

CRONICA
EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

MEMORIILE SOTILOR BRĂȚIANU

ELISA BRĂȚIANU, născută în 1870, a fost, ca o descendentă a ilustrei familii muntene Știrbey, nepoată de domn și soră a prințului Barbu Știrbey, fost prim-ministru (în 1927) factotum pe lângă Curtea regelui Ferdinand (ca prieten intim al reginei Maria), emisar, în 1944, al Opoziției democratice la Cairo pentru a trata cu aliații condițiile unui armistițiu. Ea însăși fusese, până în 1927, în inima vieții politice românești, de vreme ce din 1890 devenise soția lui Alexandru Marghiloman, și, apoi, divorțind de acest fruntaș conservator, s-a căsătorit, în 1907, cu Ion I.C. Brătianu. Până la moartea intempestivă, în toamna lui 1927, a lui Ionel Brătianu a fost efectiv în centrul vieții noastre politice. Fusese o ființă distinsă, inteligentă, poliglotă (vorbea și scria în cel puțin trei limbi străine – franceza, engleza și germana), știind, ca o gazdă afabilă, să primească mai tot ceea ce avea mai distins lumea politică românească, fiind prietenă a prietenilor lui Ionel Brătianu. Casele din strada Biserica Amzei, construite, probabil, între 1910-1914, devenite, după moartea soțului ei Așezămintele Brătianu, apoi Biblioteca Centrală de Stat (cite manuscrise n-am citit acolo!), și-au recăpătat, azi, destinația de după 1927, fiind reasezată, pe peluza din spatele vestitei case, statuia întemeietorului (păstrată totuși) creată de celebrul Mestrovici. I-a fost dat Elisei Brătianu să-i supraviețuiască trei decenii ilustrei ei soț, murind în 1957, la venerabila vîrstă de 87 de ani. Ultimul deceniu l-a trăit sub comunism, fiind, după ce i s-a expropriat întreaga avere, evacuată din casa ei, de ea și de soțul ei clădită, prin octombrie 1948 (Informațiile despre acest ultim deceniu din viața ei longevivă le-am căpătat de la nepoata ei, dna Elisaveta (Safta) Varlam și strănepotul ei, dl Ion Varlam). A apucat să scoată din casa din care era izgonită – atunci se mai îngăduia – ceea ce i s-a părut mai prețios și putea duce, fiind găzduită într-o cameră la vara ei, dna Magdalena Beldiman, fiica istoricului militar, general Radu R. Rosetti, pe o stradă din zona arhitect Ion Mincu. Cîteva vreme a trăit vînzînd mobilă, argintărie și altele salvate la izgonirea din fosta ei casă. Apoi a fost ajutată de familia ei, și, o vreme, din ceea ce îi aducea confecționatul unor papuci de casă (pislari) care nu se găseau pe piață. Numai gîndul că soția marelui bărbat de stat Ion I.C. Brătianu, făuritorul României Mari, a fost nevoită, la adînci bătrînețe, să trăiască de pe urma confecționării unor pislari, dă fiori. Și unde mai pui că își păstrase integrală memoria meditînd, ca toți ai ei, la soarta nenorocită a țării, și de ce nu?, la condiția ei de femeie bătrînă supusă tuturor privațiunilor. Să fi așteptat, și ea, venirea, și atunci, a americanilor sau era prea lucidă pentru a mai gîndi la o astfel de soluție magic salvatoare?

Cunoscînd atîta lume importantă și avînd farmecul povestirii orale, și-a scris, se pare, în trei rînduri memoriile sau numai însemnări cu caracter memorialistic. Prima oară, prin 1940, a dictat memoriile, firește în limba franceză, unei secretare. Nu le-a pus la păstrare și nici nu s-a grăbit să le publice. Dar în iarna lui 1941 a citit

fragmente din ele surorilor ei. Una dintre ele i-ar fi spus cu voce tare: "ce păcat, Elisa, că tu ai farmec la povestit, dar memoriile sînt plicticoase". Șocată și nemulțumită foarte, memorialista s-a ridicat de la locul ei și a aruncat volumul manuscris în căminul incins. A mai scris, apoi, cînd oare?, alte însemnări memorialistice, scurte, care s-au publicat de curînd, traduse fiind de amintita dna Varlam. Dl Ion Varlam crede că a mai fost și o altă serie de memorii, dictate tîrziu, unei doamne Olga Kogălniceanu-Cogal și care ar fi încăput pe mina Securității putîndu-se afla, azi, în prea încăpătoare arhive ale SRI. Dacă există într-adevăr și vor fi scoase vreodată la lumină, își vor găsi, atunci, cu siguranță, editorul. Pîna atunci mă bucură că am citit aceste însemnări memorialistice ale Elisei Brătianu, recent publicate prin grija devotată a dlui Marian Ștefan, mai întîi în revista *Magazin istoric* din 1992 și 1997 și acum adunate în volum, unde aflăm și cîteva însemnări memorialistice (și ele dictate) chiar ale lui Ion I.C. Brătianu. La început evocă mediul familial de la București, în casa aflată la începutul Căii Griviței (atunci Tirgoviștei) colț cu Calea Victoriei, dispărută în bombardamentul american din 1944. Memorialista notează: "Bucureștii primei mele copilării n-aveau trotuare, străzile erau înguste și mărginite de grădini, unele cu arbori foarte bătrîni. În fața Palatului Regal, în grădina casei Lahovary – azi dispărută – se afla un castan uriaș care primăvara se încălca de flori. Bucureștii erau un oraș cu biserici mici, cu case lungi și grădini întinse. Vehiculele erau felurite și ciudate. Multe căruțe erau trase de bivoli, pe care-i văd și acuma – negri, acoperiți cu zdrențe de covoare multicolore, înjuși la căruțe încărcate cu cărămidă roșie și calcînd greoi prin zăpadă. Cîteodată, în sunete de zurgălăi, treceau brașovencele, trăsuri cu patru locuri, acoperite cu piele neagră și fără uși, semănînd oarecum cu niște gondole, transportînd călugărițe și – uneori – coșciuge acoperite cu satin sau percal roz". Așa a văzut, prin 1876, trecînd spre cîmîtură o lădiță încărcată pe o brașoveancă însoțită de preoți în odăjdii, în care se afla fetița (Maria) regelui Carol I și a reginei Elisabeta. Un an mai tîrziu, de Paște, la biserica Domnița Balașa, domnitorul participînd la slujbă, mîngîind pe sora ei mai mică, a lăcrimat, gîndindu-se la fiica lui dispărută. "Cred – adaugă autorea – sînt singura persoană încă în viață care a văzut plîngînd pe regele Carol", acesta avînd faima unui personaj rece, de om al datoriei. Își descrie, aici, în acest capitol primar, familia cu matusile iubite, unde l-a văzut, desigur, pe Vasile Alecsandri, de toată lumea cîstit și adulat, inclusiv la Palatul Regal. Aici, în familia părinților, veneau mai ales fruntașii politici conservatori. Portretele unora dintre aceștia sînt revelatoare. Iată portretul lui Lăscăr Catargiu, președintele Partidului Conservator pînă în 1899. "Avea cea mai puternică personalitate. Voinic, cu fața colorată sub părul alb, greoi, dădea impresia unei forțe dirze. Om al pămîntului înainte de toate, cunoștea bine țara și rău limba franceză, la perfecție mecanismele administrației și prost filosofia germană.

Vasta sa experiență și simțul realității compensau lipsa de cultură occidentală. Adversarii săi au fost – poate nedreptiți cu el". În altă parte îl evocă pe Petre P. Carp. "Am crescut într-un mediu conservator, prin căsătoria mea (dintîi n.n.), am intrat într-un mediu tot conservator, dar coloratură liberală, grupul junimist, al cărui șef era Petre Carp. Istoria încă mult timp nu va putea fi dreaptă față de acest om remarcabil, fiindcă la o oră hotărîtoare pentru soarta țării sale raționamentul i-a fost mai tare ca sentimentul; dar la epoca la care vorbesc, el era în toată puterea inteligenței sale luminoase și pătrunzătoare și a incomparabilului său talent oratoric. Îl admiram mult. Acum, cînd privesc înapoi, mi se întîmplă să mă întreb cum acest om superior n-a jucat rolul pentru care părea indicat. Atunci se spunea despre el că nu se potrivea timpului sau, căruia i-o lua înainte, că era prea occidental. Astăzi aceste obiecțiuni mi se par nepotrivite și cred că totul se reducea la două cauze: era fiu unic la părinți și n-avea încredere în țara sa. Ca unic fiu la părinți se obișnuise a nu fi contrazis; făcîndu-și studiile în Germania, se reintorsese în țară cu concepții bismarkiene, a căror aplicare la noi era cu neputință, ceea ce el nu voia să recunoască". Exactă și critică este surprinderea atmosferei familiei regale de pe vremea regelui Carol și a reginei Elisabeta (Carmen Sylva). Descrie protocolul Palatului, lipsa de gust a reginei (cu salonul încărcat de mobile desmerecheate) și chiar a regelui, căruia "îi plăceau imitațiile și că socotea că ornamentele de ipsos înlocuiau foarte bine lenul sculptat". Atmosfera era, aici, de seră și de seară din cauza semiobscurității saloanelor (sala de muzică și biblioteca). Dar se ascultau acolo fie lecturi interesante, fie muzică bună. Regina ar fi avut un spirit credul și o imaginație bolnăvicioasă. Așa se explică episodul amorului Elenei Văcărescu (domnișoara de companie a reginei) cu prințul moștenitor Ferdinand. "Domnișoara Văcărescu era atunci o grăsană, foarte mioapă și, cu toată inteligența ei, foarte mitomană". Proiectul căsătoriei celor doi tineri ar fi fost al reginei și al trei Văcărescu. S-a ajuns pînă la logodnă, proiect, la început, dacă nu încurajat oricum tolerat de rege. Cînd vestea s-a răspîdit și oamenii politici au protestat, regele s-a împotrivit proiectului, hotărînd plecarea "logodnicei" din Palatul Regal. Regina a fost foarte mîhnită de înfrîngere, socotînd că proiectul ei era de natură să aducă țării familia domnitoare utilă și potrivită. "Nu a iertat niciodată românilor că nu au acceptat cu ochi închiși planul ei. A suferit mult timp din această cauză. A părăsit România timp de mai mulți ani și nu s-a mai întors decît atunci cînd a acceptat să-și reia viața la Curte fără a înlătura din anturajul său persoanele care considera ea că o trădaseră prin opunerea lor dorințelor ei". Bolnavă închipuită, primea, acum, întînsă în șezlong, în rochii și voaluri albe ce nu i s-ar fi potrivit pentru că își pierduse zveltețea de odinioară, cu miinile frumoase lucrînd neconținut la tricotașe sau dantelării. Regele, rece și distant, nu primea pe nimeni în intimitatea sa, numai la castelul Peleş de la Sinaia primind la masă,

firește cu protocolul de rigoare, oamenii politici sau oaspeți străini. Nu lipsesc nici portretele unor fruntași liberali, care îi vizitau casa după căsătoria cu Ionel Brătianu. Memorabil e portretul lui C. Stere. "zburliț și greoi" dar megaloman, l-a văzut în cabinetul soțului ei în vremea răscoalei din 1907, cînd l-a interpellat grosolan de ce nu l-a chemat pentru a i se încredința potolirea răscoalei în județele Teleorman și Vlașca, pentru că ar fi evitat asasinatelor ca în județul Iași, unde era prefect. Cum Stere fusese nihilist în Basarabia și deținut în exil siberian timp de opt ani, (Elisa mărturisește că eroul nu a povestit nimic despre acele întîmplări apoi relatate cu har în romanul său), "regele Carol avea împotriva lui Stere toate prejudecățile și a rămas cu ele pînă la urmă și niciodată nu a admis să facă parte din vreun guvern" liberal. Va să zică de aceea nu a ajuns Stere ministru în guvernele liberale din 1908-1914. Și presa epocii atribuia faptul refuzului liderului liberalilor sau chiar refuzului fostului exilat siberian. Elisa Brătianu adaugă că de la Stere a învățat "ceea ce rusul detestă cel mai mult este spiritul european. El descria atunci într-un mod profetic o Rusie revoluționară, arbitrară și oarbă, care pînă la urmă avea să dezorganizeze toate elementele ei componente". De reținut sînt și paginile despre I.G. Duca, care, student fiind, era "veselia intruchipată", pe care, apoi, soțul ei îl prețuia nespun, facîndu-l, în ianuarie 1914, ministru al școlilor în locul lui Spiru Haret și desemnîndu-l succesor la conducerea P.N.L. Să mai amintesc despre dezvăluirea autoarei că, în 1926, nu numai regele, dar și întregul anturaj al Palatului nu au știut nimic despre boala fatală a suveranului, datorită diagnosticului vestitului, atunci, medic al familiei regale, Romalo. Și numai celălalt medic, Mamulea, a indicat un consult cu o somitate franceză în rectoscopie, refuzată de dr. Romalo. De abia mai tîrziu, dr. Mamulea a diagnosticat o tumoare malignă în rectum. Au venit două somități medicale franceze prea tîrziu (generalul Averescu, atunci premier, a voit să-l lovească pe dr. Romalo), care i-au mai prelungit, pentru scurtă vreme, regelui viața. Iată, deci, că și la casele cele mai înalte poate domni confuzia asupra unui diagnostic medical.

Însemnările memorialistice ale lui Ion I.C. Brătianu, publicate în acest volum, evocă exclusiv familia sa, cu precădere unchi. Cele mai interesante pagini sînt cele care fixează modul și momentul cînd conacul de la Florica a devenit așezămint casnic al lui I. C. Brătianu, cel bătrîn. Un viitor monografist, așteptat, al lui Ionel Brătianu va găsi, aici, un tezaur de informație mult necesar. Trebuie să i se poarte recunoștința dlui Marian Ștefan că a avut inițiativa de a publica, în volum, amîndouă aceste neprețuite însemnări memorialistice.

Contraargumente la "Argumentul scorpionului"

ÎNTR-UN articol apărut în *România liberă* din 28 noiembrie 1992, d-l Laurențiu Ulici spunea: "În 1985, una din cele mai profunde și personale voci ale liricii contemporane, Ileana Malancioiu, își surprindea cititorii cu o carte (*Urcarea muntelui*) care nu semăna mai deloc cu precedentele [...]. După două decenii de locuire a unei realități poetice de o frapantă singularitate, univers imaginar care-i devenise, cum se spune, masă și casă, și din care trimitea, prin cărți, mesajele unei singurătăți electrizante, cu atât mai seducătoare pentru cititorul de poezie cu cât se dovedea mai de nepătruns, Ileana Malancioiu ieșea pentru prima dată în realitatea reală, în istorie, carevasăzică [...]. Un veritabil jurnal de bord, asta era, în 1985, *Urcarea muntelui*, carte ce, apărută printr-o întâmplătoare neatenție a cenzurii, avea să fie numaidecât interzisă comentariilor criticii literare, comentarii care, fără îndoială ar fi descoperit, de la prima vedere, anvergura protestului politic cuprins în poezii. Nici una din cărțile de poezie editate în vremea regimului comunist n-a conținut un protest politic mai limpede enunțat".

La data aceea, pentru mulți anticomuniști de după evenimentele din decembrie, numele meu însemna ceva și încercau să mă atragă într-un partid, într-un comitet sau într-o comiție, spre a-i da credibilitate. Cu toate că știam prețel singurătății, am preferat să rămân un om liber și să spun, ca și înainte, pe cont propriu, folosind mijloacele profesiei de scriitor, ceea ce am de spus.

Pe fondul de libertate a cuvântului de care m-am bucurat, la *România literară* exista totuși un tabu despre care am aflat nu mult după ce mi-am început colaborarea. Nu trebuia să spun nimic despre Laurențiu Ulici, despre Ion Caramitru și despre Soros, pentru că dau niște bani pentru revistă.

Am socotit întotdeauna că miliardarul Soros merită toată stima și recunoștința noastră pentru că din banii săi a acordat sume importante pentru cultura română și nu l-aș fi atins nici cu o floare, deși n-am beneficiat niciodată de vreun ajutor din partea *Fundației pentru o Societate Deschisă* care îi poartă numele. Dacă aș fi avut ceva de spus nu era legat de ceea ce a făcut Soros, ci de ce au făcut uneori alții cu banii săi, dar m-am abținut.

Spre deosebire de Soros, ministrul Culturii nu dă pentru reviste din banii săi și nu mi se pare normal să mi se ceară să nu-l ating nici cu o floare pe motiv că, din subvenția semnată de dumnealui, primesc și eu cam trei dolari pe un text la care muncesc trei zile. Fiindcă în vreme ce d-l Caramitru își poate permite luxul de a cheltui un miliard pentru a-și face lobby, salariul unui redactor și pensia celui mai mare scriitor român în viață abia asigură condiția de supraviețuire, iar drepturile de autor sînt aproape nule.

Adunările scriitorilor români din toată lumea care au loc la Neptun unde se face lobby pentru d-l Laurențiu Ulici nu costă mai puțin decît mult discutatul turneu al d-lui Caramitru. Iar pentru recuperarea exilului au făcut infinit mai mult Gabriel Liiceanu și Mircea Martin, prin înființarea unor colecții în care apar autorii valoroși care trăiesc în străinătate.

În articolul *Microbul literaturii*, care a stîrnit furia președintelui nostru, spuneam că Uniunea aproape că nu mai există. Fiindcă deși trăim ca o familie scăpătată, care își închiriază casa și se mută în bucătărie pentru a putea supraviețui fără a face alte lucruri mai rușinoase, președintele nostru îl lansează pe poetul Radu Mischiu. Iar la tîrgul de carte din Germania consacrat României au fost invitați degeaba și niște scriitori foarte buni. Pentru că ei n-au fost incluși în program. Au fost puși în situația penibilă de-a se uita cum îl plimbă d-l Ulici de la o manifestare la alta, ca pe un patriarh al literaturii, pe d-l Gabriel Tepelea. Ar fi putut ieși din încurcătură, pentru că se afla acolo și marele poet Gellu Naum, care era invitat de Ministerul Culturii din Germania, dar d-l Ulici avea alte interese. Așa cum avusese și înainte de alegerile din 1996, cînd l-a însoțit la același tîrg pe d-l Ion Iliescu.

Dacă era convins că totul este în ordine, i-ar fi lăsat pe colegii noștri să judece singuri dacă am dreptate. Dar faptul că scrie "cum să-mi explic mînia proletară în sensul cel mai autentic comunist al cuvîntului, care a cuprins-o pe, iată, tovarășa Ileana Malancioiu" dovedește că lucrurile nu stau chiar așa. Probabil că ideea de a mă trimite și pe mine într-o provincie din sudul Chinei în vreme ce prietenii săi ne reprezentau la tîrgurile de carte din Vest avea în subtext ideea că *mînia mea proletară* m-ar recomanda pentru Est. Puteam să merg, ca de obicei, în provincie la mine unde mă simt foarte bine. Nu am cerut eu să fac această călătorie. Dar dacă d-l Ulici a ținut să o evoce de două ori într-un bilanț atît de concis, corect era să faca publice și costurile călătoriilor sale și ale celor care îl frecventează. Fiindcă unii dintre ei au făcut de trei ori ocolul pămîntului.

Un argument adus în favoarea sa în *Argumentul scorpionului* este că Uniunea aceasta care *aproape că nu mai există* dă anual 200 de milioane pentru editura *Cartea Românească*. Pe vremea lui Marin Preda, despre care își dau cu presupusul fel de fel de neaveniți în literatură, editura nu primea, ci dădea niște milioane Uniunii. Faptul că publică scriitori români nu justifică pierderile. Editura *Albatros* publică o mulțime de scriitori români și nu primește bani de la Uniune. Dimpotrivă, îi plătește timbrul pe carte. Iar editura *Vitruviu*, deși trăiește doar printr-o idee a regretatului Mircea Ciobanu și prin eforturile unei poete de a o pune în practică, poate prezenta la cel mai select salon de carte un stand cu poezi români care nu trece neobservat.

Uniunea Scriitorilor ar trebui să aprobe drepturile membrilor săi. Or, cea mai flagrantă încălcare a drepturilor de autor a fost comisă de președintele nostru care a publicat, cu o subvenție consistentă de la Ministerul Culturii, o antologie de poezie în 10 volume fără consimțămîntul celor incluși în ea. Cînd i s-a spus că nu e în ordine, a cumpărat cărți din banii Uniunii și ne-a oferit cite un exemplar, făcînd o cheltuielă neenumerată printre cele din *Argumentul scorpionului*.

Poate că părerea sa despre mine, situată la polul opus celei exprimate în 1992, se datorează și faptului că e foarte ocupat și n-a mai avut vreme să citească. De cite ori ne întîlneam, ținea totuși să-mi spună că mă citește soția sa. Cînd îl auzeam, îmi revenea brusc în minte

locotenentul Colombo, care își invoca tot timpul nevasta atunci cînd făcea investigații pentru descoperirea unei crime. Știind că n-am omorît încă pe nimeni îmi păstram totuși calmul. Dar iată că, mai nou, aflu de la d-l Ulici că aș fi făcut o crimă fără să-mi dau seama. Am stat și eu la masa aceea de la Casa Scriitorilor în jurul căreia în *momentele de răsruce se aduna toată floarea cea vestită*. Dar, chipurile, nu tocmai în momentele de răsruce. Bine îmi zic eu, dar toate mesele de acolo erau la fel și nu era nimeni obligat cu cine să stea ori să nu stea la ele. Faptul că d-l Ulici prefera să joace bridge, ori să stea cu Tupan îl privește personal. Ceea ce nu-l mai privește personal este că a distrus o revistă, care primește cam tot atîția bani cît *România literară*, dînd-o pe mîna acestuia. Și că juriile dumnealui i-l preferă pe Tupan lui Breban, din moment ce tot e redactor șef la o revistă a Uniunii. Chiar dacă n-o citește nici măcar d-na Ulici. Despre care îmi place să cred că este o cititoare foarte bună, pentru că, altfel, nu m-ar citi pe mine. Cu toate acestea, i-o prefer pe soția locotenentului Colombo, pentru că, deși era pomenită la tot pasul, nu apărea în serial și reușea astfel să-și păstreze misterul. Or, pe soția d-lui Ulici am văzut-o și la penultima Conferință a scriitorilor (la ultimele alegeri n-am mai fost invitată ca să nu mai vad ce nu trebuie) și la Adunarea de la Neptun, unde sper să se fi simțit foarte bine. Pentru că toți acei invitați de care nu auzise nimeni și nu prea aveau ce să caute acolo își începeau discursurile mulțumindu-i din inimă d-lui președinte. (Atîtea mulțumiri n-am mai auzit de pe vremea mult stimatului și iubitului.)

Vorbînd despre ingratitudinea mea, d-l Ulici a neglijat să spună că mi s-a propus să fiu trecută și eu pe o listă a unei firme care dă cite ceva de mîncare pentru scriitorii săraci. Cum am mintea întreagă și pot încă să merg pe două picioare, mi s-a părut că nu e corect să mi se aducă hrana acasă. Ca atare, am mulțumit respectuos și am spus că trebuie să fie trecut pe acea listă cineva mai în vîrstă sau bolnav, care nu mai poate cîștiga, așa cum cîștig eu, trei dolari pe săptămîină prin munca sa. Cînd i-am citit *Argumentul scorpionului*, m-am gîndit cu groază la ce necuvîntătoare mai trimitea d-l președinte dacă acceptam să-mi aducă cineva mîncarea cu suferința din mila sa și făceam imprudența să spun, totuși, că Uniunea nu mai există. Fiindcă, de fapt, așa am spus. Dar, în urma unor discuții purtate în redacție, am făcut o concesie și am adăugat *aproape că*.

După apariția articolului, mai mulți colegi mi-au scris, contrariați că redacția s-a delimitat de mine, deși este evident că statutul scriitorului constituie o rușine, iar președintele nostru, care e senator, n-a mișcat un deget pentru a-l schimba. Au existat și unii care mi-au spus că

delimitarea a fost *bomboana de pe colivă*. Fiindcă tot vorbeam de înmormîntarea noastră atît la figurat cît și la propriu.

Eu consider că o redacție are voie să se delimiteze de un text, indiferent al cui este, ori să-l respingă. Dacă nu m-a deranjat faptul că redacția s-a delimitat de mine, m-a șocat, în schimb, trimiterea la Goebbels făcută de d-l Michael Shafir într-un text despre Dorin Tudoran apărut în același număr. Fiindcă eu cred că dreptul la replică nu presupune astfel de insulte. Prin el i se dă posibilitatea unui autor să răspundă, pe baza de argumente, la o afirmație incorectă, ceea ce nu era cazul în textul la care m-am referit.

Insulte pe care mi le aduce mie d-l Ulici, în sine, sînt mai puțin grave. Grav e faptul că, fiind proferate de președintele Uniunii, constituie un fel de demascare oficială. Înaintașii săi pe care i-am cunoscut și-au ținut rangul și nu s-ar fi pretat, în rușinea capului, la așa ceva. Trebuie să recunosc totuși, cu umilință, că mînia d-lui Ulici nu este proletară, cum afirmă că ar fi a mea. Fiindcă, pe măsură ce scriitorii sărăcesc, dînsul devine tot mai bogat.

Faptul că d-l profesor Nicolae Manolescu a încercat să mă convingă că textul publicat nu conține nimic insultător m-a întristat. Pentru că titlul d-lui Ulici m-a făcut să mă gîndesc la foaia aceea de scandal care folosea cuvîntul *năpîrca*. Or, pentru mine, *România literară* reprezintă cu desăvîrșire altceva.

Avînd în vedere că articolele nu se scriu pentru sertar, închei mulțumind conducerii redacției pentru că, oferindu-mi o rubrică, (pe care, oricît de mîhnită aș fi, trebuie să recunosc că n-aș fi putut s-o țin la nici o altă revistă) am adunat treptat două volume de publicistică la care eu țin la fel de mult ca și la cele de literatură. Poate ar trebui să-i mulțumesc și pentru că prin publicarea pamfletului-comunicat semnat de președintele Uniunii m-a ajutat să mă pun de acord cu mine. Simțeam de multă vreme că nu am nimic comun cu Uniunea d-lui Ulici, dar ieșirea din ea mi se părea la fel de lipsită de sens cum li se pare altora intrarea în ea. Pe vremuri, o demisie însemna ceva. La ora actuală, a ieși din Uniune e ca și cum ai ieși de afară. Ca urmare, prin textul de față anunț că mă retrag pur și simplu, fără a-i da alte explicații d-lui președinte, pînă la data la care vom face alegeri statute pentru a intra în legalitate și a ne putea apăra demnitatea profesiei. În aceeași sărăcie, dar fără a face sluj în fața unor nulități de la un partid sau altul, prin nimic mai bune decît cele de pe vremea *odiosului*, în fața cărora am pierdut multe batalii, dar nu și războiul. Pentru că atunci aveam orgoliul de a le obliga să păstreze distanța la care se află, pe cînd acum nu ne-a mai ramas nici atît.

Nota redacției. Ne exprimăm părerea de rău în legătură cu o dispută care se dovedește mai încărcată de subiectivitate decît era firesc. Precizăm că ne abținem de la a interveni în textele colaboratorilor. Am publicat atît articolul dnei Ileana Malancioiu, cît și, în virtutea dreptului la replică, pe acela al dlui Laurențiu Ulici. Cit privește conținutul și tonul articolelor, ele cad în sarcina autorilor. Adăugăm că „înțelegerea” la care se referă dna Malancioiu nu făcea din Uniunea Scriitorilor, din Ministerul Culturii și din Fundația Soros niște tabuuri. Pur și simplu, ca în toată lumea civilizată, o revistă nu-și permite să-și atace editorii. Rămînem și pe mai departe convinși de valabilitatea acestui principiu. (R.I.)

Despre „voi” și „noi”

ATUNCI cînd, puțin timp după alegerile din 1996, domnul Emil Constantinescu, noul Președinte al României și al speranțelor noastre, într-o memorabilă întîlnire cu „diaspora” (care se numea încă *exil*) din Paris, în saloanele Ambasadei, arăta celor acolo adunați că ei sînt „parte integrantă”, cu drepturi depline, a poporului român”, am crezut că visul de zeci de ani, în sfîrșit, se împlinea. Președintele se întreținea în particular, cu unul sau altul dintre reprezentanții de seamă ai Românilor din Paris, le șoptea, confidențial, promisiuni privind viitorul celor ce fuseseră despărțiți de țară din motive politice bine întemeiate, aceștia se simțeau „integrați” (nu „repatriați”!) în comunitatea românească de „acasă” - și totul, atmosfera, oamenii, nădejile erau învaluite într-un aer victorios, parfumat cu trandafiri și violete...

2. Este adevărat că nici Președintele României, nici „exilații” nu puteau ști ceea ce ascundea viitorul. Nu se știa, bunăoară, că d-sa și partidele Convenției - cum au declarat, ulterior - „cîștigaseră alegerile, dar nu luaseră puterea” - cu alte cuvinte, că trecutul, oamenii, obiceiurile comuniste (mai ales cele din vremea lui Ceaușescu) nu puteau fi schimbate de la o zi la alta, nici după noiembrie 1996, după atîtea decenii de comunism sovietic, ceaușist și de post-comunism... Ceea ce știam însă, atunci, ținea de așteptările noastre: ca cei aleși în noiembrie 1996 vor să schimbe ceea ce se putea și trebuia modificat în bine, să facă dreptate, pentru că de Adevăr și Dreptate avem nevoie cu toții.

Ceea ce s-a făcut, mai ales ceea ce *nu* s-a făcut am putut cu toții să constatăm -

¹⁾ Uniunea Scriitorilor, avocații ei, se străduiesc a elibera apartamentul lui Eugen Lovinescu de un locatar care nici cu libertatea, nici cu democrația nu are de loc a face!

²⁾ Domnul Nicolae Babotă, într-un articol recent din „România liberă” semnalează, în acest sens, propria sa experiență. Tristă.

și cei din afara granițelor României și cei din țară, adică, așa cum se spunea prin 1990, și „noi” și „voi”. Este drept că nu banuiam, atunci, că reziduurile comuniste erau atît de greu de înlăturat (mai greu decît gunoaiile și cîinii vagabonzi din Bucureștii domnului primar național-tărănist Viorel Lis), că atît de mare era corupția și setea de pricopseală încît ele cuprindeau nu numai pe cei cunoscuți din anii anteriori, dar, cîteodată, și pe cîte unul dintre oamenii Puterii nou alese. Atît de mare devenea dezagregarea și desolidarizarea socială, politică și culturală încît, văzută de departe sau trăită înăuntru, societatea noastră românească se închidea din nou în ea însăși, despărțindu-se în grupuri și grupulețe de interese, în clanuri, ba chiar și în „gaști”, dincolo de valorile morale, dincolo de o *cauză*. Și, mai ales, nu știam, vai noasă!, că cei care credeau și cred încă într-o Causă înalt democratică, în idealurile construcției unei adevărate Românie europene - sînt puțini, întristător de puțini. Unii dintre ei, astăzi, retrași din luptele vane, alții, tineri, plecați din țară. Ceea ce în limba franceză, se cheamă un *désarroi* - în românește devine *lehamite*.

3. Convingerile - și speranțele - multora dintre românii din „emigrație” (al treilea termen pentru „exilați”) au constatat că, deși chemați să voteze și porțiți din toată lumea, în alai, să voteze pe „ai noștri”, legile neschimbate de cei care promiteau *schimbarea* au rămas prohibitive. Conform art. 16 par. 3 din Constituție, aceștia pot să meargă la urne voioși, adică să voteze pentru candidații preferați, dar... ei nu au dreptul să candideze! Este vorba de cei ce sînt cetățeni români, au pașaport românesc (cele de „rezident în străinătate”, ceaușiste, au fost eliminate), dar care au și naționalitatea țării de adopție. Toți aceștia au dreptul de a intra și de a ieși din țară fără opreliști, au chiar dreptul de a-și „recupera” locuințele confiscate de puterea comunistă (deși Partidul Democrat în Craiova, și sediul PNȚCD sector 2, în București, ocupă în continuare case recuperate prin lungi procese de către proprietari) - ei sînt, adică, cetățeni români „parte integrantă a

poporului român”, dar, *nu au dreptul* de a intra în politică, de a candida pe listele electorale și de a fi aleși. Există deci cetățeni români, dar, alături de aceștia, există și unii cetățeni români *cu drepturi limitate*.

Mai departe. Unui exilat român „repatriat”, care funcționase ca profesor într-o cunoscută Universitate străină, i se refuza de către Ministerul Muncii *actual* dreptul la vechimea în muncă - necesară integrării în Universitate, în România - pentru că - *risum teneatis!* - „nu și-a plătit cotizațiile de vechime în muncă pe salariul perceput” (în străinătate)! Cu alte cuvinte, dl ministru al Muncii considera că un exilat militant în străinătate în lupta anti-Ceaușescu, trebuia să-și achite în țara lui Ceaușescu cotizațiile de vechime în valută sau în lei - pentru că, știind, bineînțeles, că va veni o revoluție eliberatoare de tirania dictatorului - să-și asigure „vechimea în muncă” și drepturile de pensie! Va fi cunoscînd Ministerul în cauză și dl ministru, în lume, un astfel de caz? Să nu-i fie nimănui teamă de ridicol? Nu mai este nevoie să adăugăm că altul, un fost ministru, inginer de profesie, național-tărănist cu carnet de partid, refuza unor exilați pînă și vechimea profesională! Timpul petrecut în exil, activitatea desfășurată în țări străine, acolo unde numai *meritul* era luat în considerație - aceste atribute *nu au*, la noi, valoare oficială. Cu alte cuvinte, „*lasciate ogni speranza, voi, ch'entrate!*”!

Îl înțelegem acum mai bine pe fostul fruntaș țărănist Emil Ghilezan care, dorind să-și pună, după Revoluția din Decembrie, experiența și competența în slujba țării, a constatat cu amărăciune „*aici nu este nevoie de mine!*”. Ghilezan făcuse parte, în 1946, din ultimul guvern, din ultimul parlament al Regatului României... Să nu observăm, oare, astăzi, că, afara de 2-3 excepții *personale*, în jurul cîte unui membru al Puterii (Președinte, miniștri) nu se găsesc reprezentanți ai exilului românesc? Și cît de mult ar fi de folos, la noi - ca și în alte țări postcomuniste - utilizarea experienței occidentale a unor oameni de acțiune

și de cultură din Occident - pentru reconstrucția României!

4. Se vorbește mereu, în vremea din urmă, de *lobby* și de românii din „diaspora”. Se laudă chiar exemplul Ungariei sau al Poloniei.

Dar noi? Afara de escrocii patentați trimiși în lume cu creditele băncilor statului - de către Puterea precedentă - care-și dovedeau meritele exportînd minciuni și potenkinade, nimeni nu s-a gîndit, bunăoară, că, la Paris, la Roma sau în alte țări, românii bine introduși în structurile țării de adopție, ar putea face *lobby* pentru România. S-ar părea că experiențe de acest fel au reușit în Olanda și în Belgia. De ce ar fi nevoie de van dispute (interne) privind direcția cîte unui post cultural sau politic în Occident - cînd, la fel de bine și mai eficient, personalități de valoare recunoscută, din străinătate ar putea servi interesele României în țările a căror viață internă cunosc? Astfel s-ar crea și *lobbies* românești în lume.

5. Nici în țară situația celor întorși din Occident nu este mai favorabilă. Reveniți „acasă” - „repatriați” - foști exilați merituosi nu-s acceptați! Deși au păstrat legăturile și competența anilor în care au fost obligați să dovedească străinilor că știu să facă, ce valoare au, aceștia sînt încă ținuți deoparte, neluați în seamă. Un cunoscut poet - „repatriat” - devine director de teatru: cînd încearcă a realiza ceva nou, este respins de personalul teatrului, probabil pentru că a dat atenție mai mică sau mai mare unuia sau altuia dintre cei ce-și aveau „renume” vechi. Nu a plecat Andrei Șerban de la conducerea Teatrului Național pentru că avea decizii ce deranjau vechile ierarhii? I s-a propus, ulterior, să vină în țară și să... prezinte la un „concurs” de post director de teatru etc., etc.

Să ne mai mirăm, atunci, de acea celebru regizor român a declinat oferta să a preferat să lucreze cu teatre de provincie din țară? Astăzi, iată-l punând în scenă, în capitala Franței, la *Comédie Française*, *Avarul* lui Molière. Cine pierdut?

Și, mai ales, *din ce cauză* pierder valorile românești afirmate în lume?

6. O explicație există. Acești români din Occident ar fi revenit în țară, după 1989-1990, „rîvnind” - în închipuire „autohtonistă” - la posturi și situații care ar trebui să fie rezervate numai celor care au suferit privațiunile epocii comuniste. Celebrul „voi nu ați mîncat salam ci soia” persistă mental, în tăcere, în mintea multor factori de decizie. Vorba sloganului FSN din 1990, „un om dintr-un noi, pentru noi”!

Dar asemenea mentalitate se manifestă și la nivele mai puțin însemnate - cu persoane care nu au petrecut în Occident decît *perioade limitate, de studii*. Aflăm ca există unele catedre de limbi străine (mai ales de Limba și literatură engleză) în care tinerii încadrați, cu diplome engleze și americane, sînt priviți cu suspiciune - conflictuală! - de cadrele universitare care, mai vîrstnice fiind, nu au avut, în formația lor, aceleași șanse. Sînt doctorate luate strălucit în străinătate care așteaptă, și tot așteaptă recunoașterea oficială (ceea ce, nesosind în timp util, provoacă pierderi de concursuri și de titluri)... Invidia pentru „capriciul vecinului” ne pîndește la colțuri: „dec un element bun, școlit în Occident, mă bine nimic” - pare a fi un gînd ascuns în mintea unora dintre ei, și a unor factori oficiali de decizie. Înțelegem de ce nu puțini dintre cei trimiși în străinătate temporar, pentru studii, în Occident, preferă să nu se mai întoarcă în țară.

Alexandru Niculescu

(Continuare în pag. 17)

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Ortografice

SE ȘTIE ca ortografia are și o componentă simbolică și conotativă, produsă de asocierea dintre anumite norme de scriere și contextul cultural în care acestea apar de obicei. Despre valorile simbolice ale ortografiei a scris de mai multe ori, semnalînd fenomene extrem de interesante, Flora Șuteu. Un caz aparte de folosire polemică a ortografiei - scrierea cu inițială minusculă al unor nume proprii - a fost observat mai de mult de Al. Graur; prezența sa în publicistica din 1990 a fost descrisă de Mioara Avram. Preluările sau „citările” ortografice se folosesc adesea cu scop persuasiv în publicitate ori în polemica politică, dar sînt și tratate ludic de alte tipuri de texte. La nivelul cel mai general, poate fi evocat un alfabet anume, evident marcat cultural: de pildă alfabetul chirilic sau cel grecesc (pentru culturile europene care nu le folosesc curent, acestea au avantajul unei anumite transparențe, multe dintre semnele lor fiind cunoscute și înțelese de un public destul de larg). Strategiile de preluare a unor elemente de scriere sînt foarte diferite: pot acționa chiar la un nivel pur formal, grafic, prin imitarea unor tipuri de caractere, cum ar fi cele gotice. Ca în orice fapt de intertextualitate, semnalele pot fi repetate sau nu, dar se sprijină de obicei pe un context dezambiguizant. Un mesaj publicitar franțuzesc reușea să transmită conotația „rusesc” prin „rasucirea” literei R din cuvintele în care aceasta apărea în franceză (rezultatul era apariția unor Я). Transcrierea intenționat polemică a cuvintelor unei limbi în alfabetul alteia e un procedeu mult mai banal; folosirea conotațiilor alfabetului poate fi ilustrată de apariția la noi, în 1990, a unor inscripții și afișe în care sigla partidului acuzat de neocomunism și de simpatii pro-sovietice (FSN) era scrisă cu caractere chirilice (ФСН).

Chiar în interiorul alfabetului latin se pot obține efecte aluzive și conotative din folosirea unor litere mai frecvente în scrierea anumitor limbi sau a unor semne diacritice specifice limbilor respective. Evident, există riscul ambiguității - dar de fapt acesta e redus contextual: în scrierea românei, de exemplu, folosirea literei K în exces și mai ales în situații unde ea nu apare în mod normal poartă în genere conotația „străin”, iar în particular poate trimite atît la spațiul rusesc cît și la cel german, maghiar sau anglosaxon. De fapt, numai cine cu-

noaște polemicile locale și orientările - simpatiile și antipatiile - diferitelor grupări poate detecta semnificația abuzului ortografic. În primii ani de după 1989 era mai prezentă aluzia rusească (proletkultura, florikultori - în „Timpul”, 13, 1990, 8); în publicațiile extremiste și xenofobe agresarea numelor, despre care am mai vorbit, urmărea să imite mai ales ortografia maghiară sau germană (insinuînd originea maghiară sau evreiască a persoanelor atacate) - Nisztoreszku, Paller, Doyna Komea. De mai multă vreme domină însă trimiterea la spațiul cultural anglo-american, folosită pentru conotațiile sale pozitive. Literele K, X și mai ales Y, Q, W (acestea din urmă, considerate o vreme „litere străine”, au fost admise din 1982 în alfabetul românesc), ca și notarea unor sunete prin grupurile TZ, TH și în genere dublarea unor litere erau și în trecut folosite pentru „occidentalizarea” unor nume proprii (încă din anii '30 Al. Graur descria tendința, ilustrînd-o cu multe exemple), mai ales, informal, în scrierea unor hipocoristice (Ady, Caty, Iuly, Lily etc.).

În momentul de față, această tendință apare intens, dar cu o anumită detașare ironică, în manifestările scrise ale muzicii generațiilor foarte tinere: în supranume, „nume de scenă”, nume de formații, denumiri de stiluri, titluri de piese muzicale etc. În genere, conotația ironică e prezentă, ea fiind subliniată de contrastul dintre caracterul autohton al termenului și conotațiile străine ale modului de scriere; un exemplu publicistic în acest sens e „Balada Mioritza” (în „Fraierul român”, 8, 1991, 11); altul - „stilul Kashai” - reprezintă transpunerea glumeată a începutului unui clișeu folcloric - „c-așa-i jocul pe la noi” (M. Dragomir). Implicînd adesea și un joc de cuvinte, apare astfel scrierea cu TZ (Morometzii), SH („Hora lu' Mishu”), K („k lumea”, Klub, Teaká, Nea Kalu', Akcent) și chiar cu abundența de X; ultimul caz nu mai constituie însă doar un fapt grafic, implicînd de obicei și o modificare în forma rostită a cuvîntului (Toxxic, dar și Eclixpa, Atomix etc.).

SCRISORI CĂTRE

DIN CELE peste o mie de scrisori adresate lui Mircea Eliade în perioada interbelică le personalitățile spiritualității românești, lesprind doar câteva.

Cei trei corespondenți, grupați în paginile de față ale *României literare*, atât de deosebiți între ei, au o trăsătură comună: figurează în fondul de aur al literaturii române, indiferent de opiniile și obiecțiile unor eventuali contestatari.

Fără să fie senzaționale, misivele alăturate nu comunică totuși niște banalități convenționale. Perpessicius îi face propuneri pentru sumarul unei viitoare ediții critice, Ionel Teodoreanu împărasește impresiile în urma lecturii ineditului *Roman al adolescentului miop*, iar Alice Voinescu îi relatează noutăți despre "Oxford Group Movement".

Perpessicius e cel ce l-a invitat pe Eliade să colaboreze la *Universul literar*, aflat sub conducerea sa în 1927. În aceeași perioadă (și în anii următori) cei doi au fost colegi de redacție la *Cuvântul*. Autorul *Mențiunilor critice* a elogiat de câteva ori eseistica lui Mircea Eliade, fiind impresionat în mod deosebit de articolul acestuia *Anno Domini*.

Perpessicius a făcut parte, alături de Șerban Cioculescu și G. Calinescu din juriul Editurii Cultura Națională care a atribuit marele premiu romanului *Maitreyi*.

Recenziile lui despre scrierile lui Eliade nu sunt doar o înșiruire de superlative. Ele demonstrează concret timbrul unic al talentului autorului *Huliganilor* și locul ocupat de acesta în literatura română.

Mircea Eliade și Alice Voinescu au fost trimiși, în vara anului 1936, în Anglia, ca

observatori la Congresul Mișcării Grupului de la Oxford. În *Memorii* găsim câteva referințe privitoare la profunda impresie provocată de ședințele de meditație ale acestei grupări, cu emoționante confesiuni publice.

Deși la întoarcerea în țară Eliade a ținut două conferințe la Radio București despre *Oxford Group Movement*, era sceptic în privința unui eventual succes al unei asemenea mișcări în România.

Mircea Eliade se referă, în memorialistică, de câteva ori la Ionel Teodoreanu, căruia îi încredințase în 1928 manuscrisul *Romanului adolescentului miop*, sperând că recomandarea celebrului său confrate va înlesni tipărirea cărții.

Din păcate, primul roman al lui Eliade a rămas inedit până în 1988, când l-am publicat la Editura Minerva.

Cele două scrisori ale celui ce-a dat viață *Medelenilor* ne oferă unele detalii de istorie literară.

Destinatarul a reținut în amintirile sale, după jumătate de veac, aproape exact, câteva din aprecierile scriitorului ieșean: "Ionel Teodoreanu mi-a înapoiat romanul, însoțit de o scurtă, caldă scrisoare. Îmi spunea că l-a citit pe nerăsuflăte, așa cum se bea un pahar cu must. Dar, adăuga, vinul bun, bătrân, nu se bea ca mustul, ci se soarbe pe îndelete. Lăsa să se înțeleagă că romanul meu nu era încă o operă literară, era doar strigătul unui tânăr care suferă din multe și neînțelese motive". (*Memorii*, Ediția a II-a, Ed. Humanitas, 1997, p. 146).

Deși epistolele nu sunt datate, putem stabili, cu siguranță că au fost expediate la începutul anului 1929. Cea de-a doua este neterminată, ultima foaie (din cele patru) s-a pierdut.

Regăsim și în aceste pagini inconfundabilul stil metaforic al expeditorului.

Interesante mi se par sfaturile și părerile lui privitoare la literatura autobiografică. Ca "teoretician", Ionel Teodoreanu avea dreptate. Dar nici romanele de debut ale tânărului său corespondent nu sunt... copii ale realității.¹⁾

Mircea Handoca

¹⁾ Se pare că judecățile de valoare ale lui Ionel Teodoreanu se referă la partea a doua din *Romanul adolescentului miop*, intitulată *Gaudeamus*.

Perpessicius ♦ Ionel Teodoreanu

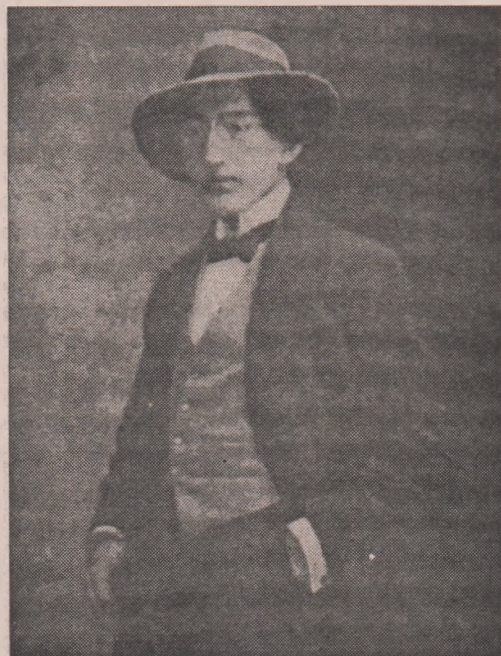
/1937/

Dragă Mircea Eliade

După o lună de reclusiune reumatică facui primul drum la Fundație.

Mi-a făcut o deosebită plăcere să aflu noi și entuziaste vești despre iminentul Hasdeu. Profesorul e cucerit întrutotul. Din parte-mi, abia-l aștept.

Am străbătut împreună tabla de materii. Extraordinară, desigur. Vast cum e, e cert că nu putea fi turnat chiar tot. Dar n-ai fi de

părere că la Teatru, dacă nu și presa, cel puțin prefata de la *Raposatul postelnic*, tipărită în *Din Moldova* și reproducă în *Universul literar* din 1927 (la care ai colaborat) închinat lui Hasdeu, ar merita o desmormintare? Am rămas cu impresia că e o pagină inspirată și moment în cultura noastră dramatică.

După cum, personal, n-aș nesocoti *Cei trei Crai de la Răsărit*. În lupta anti-latinistilor, după Alecsandri, creația lui Numa Consul stăruie și azi.

Desigur, nu sfaturi, ci sugestii dintr-o convorbire cu directorul, în urma indemnului căruia mi-am luat îndrăzneala să-ți scriu.

Aș fi încântat dacă ai privi această intervenție în justa ei lumină, dacă ai scoate-o de pe rol și m-ai lăsa să-ți împărtășesc sentimentele mele de perpetua iubire.

Al D-tale
Perpessicius

/februarie 1929/

Iubite Domnule Eliade,

Diverse împrejurări, între care, mai prominente, o acută criză de rinichi și o irezistibilă greață de literatură - de orice fel - m-au împiedicat până astăzi să-ți citesc romanul. L-am dat dușcă în câteva ceasuri.

Ești încă la etapa frenetică "must", nu la cea "vin". E must romanul dumnitale nu fiindcă e dulce, ci fiindcă e impur. Must viguros dealtminteri. Ai o vie bogată cu

struguri robuști și boabe agresive - ca buclele lui Papini -, dar aroma mustului se osebește mult de-a boabelor încă neșterite, pe care le-am întâlnit în tulbură bătătură. Aș vrea *parfumul vinului, buclă*. Acesta e al creațiunii adevărate. L-putea presimți, poate c-un accent amar al moldavului Cotnar, deși mai aspru, metallic, - dar încă nu-l simt.

Scrie, evident. Ai har. Dar mai așteapt puțin. Publicat, romanul dumnitale ar fi figură *foarte bună* printre confecțiunile astăzi. Dar dumneata vrei mai mult și vrei public, și, socot că meriți mai mult. L-aceea sfatul meu loial este să nu-l public încă; dacă însă îți simți puterea să-l maturezi, considerând actualul manuscris ca lumină de soare proiectată prin lupă, că încă nu e incandescentă, ci mai mult corantă, luminos colorantă - atunci publică. Retușările pe care mi le propuneai în soarea alăturată manuscrisului, sunt juste și utile, dar oarecum exterioare, cum ar fi o femeie o schimbare de pieptănătură sau scurtare a tocurilor de la pantofi. Eu am mai mult decât atita.

Dacă însă, sfaturile mele nu ți se par valabile, atunci, după ce vei efectua modificările pe care le găsești oportune, trimi-mi manuscrisul, obligându-mă, în măsura puterilor mele, să ți-l public la "Viziunea R/omânească". Dă-mi voie să-ți fac, treacăt, câteva obiecții de amanunt. Citeva împrejurări ale romanului studier cer să le fie prezentată cutare fată. Bucuiință cere ca bărbatul să fie prezența femeii, niciodată femeia bărbatului. Dacă însă intenționat ai inversat această normă pentru considerațiuni de "culoare locală", obiecțiunea mea cade. Apoi îmi pare faci o întrebuintare abuzivă a cuvintelor "duduie" și a pluralului "dudui". Cuvintele "duduie", dacă nu are o anumită dulce provincial moldovenească în sunetul lui, dacă nu e rostit într-un mediu adecuat, păta, pentru mine cel puțin, un iz "Rampă". Și iată-mă la fundul sacului.

Aștept un semn de viață de la dumneata, din țară și din Indii, dorindu-ți noi sănătate și împrejurări prielnice pentru putea realiza atletismul spiritual către cîtinzi. Al dumnitale, camaradereste

Ionel Teodoreanu
Originalul în Arhiva Mircea Handoca

* * *

/martie 1929/

Iubite Domnule Eliade,

Împărtășesc convingerea dumnitale singurul procedeu drastic de a te purga operă scrisă, este publicarea ei. Manuscrul inedit nu înseamnă numai un loc în tar, ci și o pondere pentru suflet, de ca legitim să dorești să te liberezi.

Știu că dorința de a publica nu e năgădușă de girafă al vanității întins printre tii după suculenta portocală a succesului, ci, mai ales, o convulsivă samsonescă eliberare de *un tine însuși* care încă te captivă până în clipa cînd l-ai darimat cu preună cu acel tine însuși abea atunci pătînd totală disponibilitate pentru mi

MIRCEA ELIADE

eanu ♦ Alice Voinescu

atoare. Dealtfel, pomii nu ne învață
em așa? Mărul copt cade de pe cre-
le era manuscris, lăsând loc liber
criselor toamnei viitoare.

adar, din acest punct de vedere, îți
plina dreptate. Dar... îmi mențin cu
e sfatul pe care ți l-am dat în prece-
scrisoare. Și în legătură cu acest
dă-mi voie să-ți discut o frază din
rea dumitale... "seria romanelor o

ui. Firește, supărător autobiografic!
accent de sfidare în aceste vorbe,
tineresc, și prin aceasta foarte sim-
de sfidare nu numai față de alții, dar
de un dumneata surd dezaprobativ.

presia că am auzit acest sunet și am
acest gest de fată care bate cu
ul în pământ, ridicând brusc fruntea,
proclama cu energia grației

absurditate – și - în suflul unui
Teodoreanu ceva mai tânăr decât cel
scrie acum, având cochetăria de a

peri parul alb la temple, al sfatului.
s-a întâmplat vreodată, domnule

, să scrii ceva în timp ce auzai într-
ie alăturată acordurile unei muzici,
armonioase? sau chiar în timp ce

acorduri răsunau în dumneata nu-
Dacă ai trecut prin această experiență,

ca ți-ai dat seama că armonia exte-
actului scrisului ți-a micșorat puterea
ațiune, ți-a debilitat-o, falsificându-ți

ea celor scrise. Atunci, în clipa cind
i, cu muzica alături, îți par că fac trup

zile, dar recitindu-le, mai târziu, cind
ar ai prezente nici muzica, nici

irea ei, îți apar sărăcicioase, leneșe,
ite și tocmai lipsite de o armonie

ie/Explicația? Au crescut parazitare
terior și trecător, fara să se susție
epria și permanenta lor substanță.

d că la fel se întâmpla cu romanele
mult tributare realității. Această reali-
te care tu, scriitorul, o ai mereu

ntă, și vrei într-un fel s-o reproduci, te
ă-ți plusvalutezi creațiunea.

e pilda, cutare personaj al romanului

are un echivalent perfect în realitate. Îl
cunoști bine pe cel real. Ca să-l scoți creat
e suficient, sau mai exact, îți pare suficient,
să redai cîteva trăsături care ți-l evocă, ție
scriitorului. Dar aceste trăsături sunt ele
oare valabile pentru cetitorul care nu
cunoaște pe personajul real? Cred că nu.
Ele sunt, pentru cititor, o aluzie la ceva ne-
cunoscut, aluzie care nu-l poate satisface,
și care pentru el face caducă creațiunea.

Creațiunea literară e minciună. Ca și fe-
meile, scriitorii vor face credibile creați-
unile lor numai atunci cind mint. Și aceasta
minciuna își are rădăcinile în esențele
realului, răstălmăcite în alte forme și în alt
plan. Ana Carenina e o minciună a lui Tol-
stoi. Dacă ar fi existat, Tolstoi ne-ar fi spus
altă dumnezeiască minciună dar nu pe
aceasta... Știu! Ceea ce te îndeamnă la
auto-biografism nu e o neputință de-a crea;
e o mișcare taurină de-a ataca barber reali-
tatea și de-a o aduce în coarne, trofeu. Și e
pe deasupra și o falsă credință că în acest
fel numai, dezancorezi marea navă a trecu-
tului al cărei port ești. Nu! Crede-ma. Nu în
felul acesta te vei izbăvi de masiva fan-
tomă.

/Ultima pagină pierdută/

[Ionel Teodoreanu]

Originalul în Arhiva Mircea Handoca

* * *

Londra, 8 august 1936.

Park Royal Hotel

Leinster Gardens 26 W.2

Draga Domnule Eliade,

Știu că mă vei ierta pentru tăcerea mea
prelungită, căci regimul de la Oxford ți-e
cunoscut și-ți închipui desigur și fericirea
mea de a descoperi Londra fără sentimen-
tul că mi-e "arătată" just cît se cuvine mai
începător de o viață nouă! De cînd ne-am
despărțit la Oxford s-au mai petrecut
lucruri foarte interesante și am regretat din
toată inima că nu ai asistat la săptămîna din
urmă. Au fost zile foarte grele pentru mine
– lupta cea mare, nebanuit de grea, am dat-
o în aceste zile și te fericream că ai
putut...fugi. Acum îmi vine să rid de mine
cît am fost de opacă la unele lucruri pe
care, sint sigură, că D-ta le-ai primit mai
ușor. Pe de altă parte mi-am recunoscut și o
zdrăvană rezistență etnică, fără de care
ieșeam frîntă din Lady M. Holl. Spori a
mărturisit în public că într-una din acele
nopti a fost pe punctul de a se sinucide.
Socot că noi doi am trecut printr-o primej-
die mare – și că trebuie să mulțumim lui
Dumnezeu că am scăpat teferi și "chan-
ged". Toți cei vechi mi-au confirmat im-
presia că a fost mai mult decât ne-a spus
Yvonna, fiindcă se pare, viața grupului a
atins de data asta un maximum de intensi-
tate și un nivel nebanuit de nimeni pînă
acum. Evenimentele din Spania au biciuit
simțămîntul de "Urgency" într-atît, încît în
ultimele zile simțeam că-mi pierd răsuf-
larea.

Ultimele zile au fost dedicate spove-
daniei de păcate naționale. Îți închipuiești
D-ta ce a fost să ascuți zeci și zeci de
mărturisiri ale unor personaje de toate

nivelele sociale – de la Lorzi pînă la țărani
– a defectelor naționale, traite pînă la con-
știința acută a unui păcat mortal?

Cum ne-a impresionat fraternizarea
tinerilor francezi și germani, așa m-a uimit
mărturisirea umilă a "orgoliului britanic"
din partea celor responsabili în conducerea
bughiei(?). Cind o Lady a mărturisit cu ce
dispreț privesc ei alte națiuni și a citat pe
francezi, l-am văzut pe Roger Fance că și-
a dus mina la frunte și s-a făcut stacojiu.
Au fost unele momente solemne în
ultimele zile, care au deschis orizonturi cu
totul nebanuite. Ți le voi povesti cu viu
grai, nu le pot așterne încă pe hîrtie.
Duminică 2 august am asistat la serviciul
divin și împărtășania tuturor participanților
la Howusepach(?) cu excepția lui Vassia și
a mea. Am privit cu adîncă admirație ru-
găciunea reculeasă a 200 de oameni legați
într-un singur gînd și m-am rugat cu ne-
spusă ferveare să cunoască și ei dulceața
bisericii noastre care crede într-un Dum-
nezeu îndurător care dă, fără să te chinu-
iască! Mi s-au limpezit multe părți ne-
înțelese mie din viața sufletească engleza
în ultimul timp. Au socotit într-o zi că sint
prea obosită și o delicioasă irlandeză cu
care m-am împrietenit m-a luat în automo-
bilul ei la Stradford on Gren și la castelul
ducilor de Wanrick. Aș vrea să fiu în stare
să scriu impresiile acestei după amiezi
petrecute pe drumurile surizătoare ale An-
gliei sau în halele imense și impunătoare
ale unui Cuib de "Stăpîni" – ori în fața căr-
ților citite de Shakespeare. Mi s-au limpe-
zit gîndurile și sentimentul care mi se in-
curcasera cu totul în atmosfera nordică și
obsedată de păcat din H. party. M-am
întors alt om. Cine m-a ajutat foarte mult e
Roger Fance. Gîndul lui de latin ordonat,
suflul (?) cu grație crea un adevărat
refugiu pentru mine. În ultimele zile am
cunoscut bine pe Rv. Bardsley, un exem-
plar de gentilom englez cum se pare că nu
prea sint pe toate drumurile Angliei.

Ultima zi, cind plecau toți m-au mai
oprit acolo cu "cei puțini și intimi" și am
petrecut o seară încîntătoare. Mi-am
îmbrăcat costumul național, le-am spus
Legenda Meșterului Manole și Miorița ca
mărturie a duhului românesc Oxford grup
avant la lettre și am rîs cu poftă ca un om
liberat în fine de o luptă dureroasă. Iar la
breakfast, înainte de plecare, am cunoscut
un Oxford – grup amuzant, aproape "gal-
lant" în sensul cel mai frumos al cuvîntu-
lui. Fr. B. spune adevăruri drastice, dar le și
primește! Am rîs zdrăvan amîndoi de unele
remarci pe care mi-am permis să le fac
asupra metodelor. M-au dus la gară mai
mulți (numai bărbați! O excepție la regi-
mul obișnuit) și Fr. B. l-a "atașat" special
pe Roger "als aghiotant dieser Dame". Fi-
nalul a fost foarte amuzant și simpatic și m-
au căutat ca unei adevărate camarade...!/?/

Am călătorit cu 5 suedezi foarte intere-
sanți, căci erau uimiți ca și mine de cele
văzute și traite la Oxford.

Miercuri m-am întîlnit cu D-na V. H. și
cu prietena irlandeză care m-a invitat la
dejun într-un club foarte elegant, iar pe
urmă m-a plimbat cu mașina ei prin
Londra. Ieri am petrecut ziua cu draguța de
spaniola pe care ai cunoscut-o și D-ta – iar
mîine vom ieși împreună cu soțul ei. Azi
am fost la Open an theatre în matineu – am

văzut *Visul unei nopți de vară* - ceva
încîntător. Am vizitat galeriile de pictură,
Scriffurile Parthenonului. Mă ispitește
Londra să mai stau 3-4 zile, mai ales că mi-
am făcut prietene care – mă ajută să ma
descurc – La 14 C. St. la Pontsfuy Stello
îmi scrie că ar vrea să mă știe mai curînd
acolo, i se pare, după scrisori că m-am trăs-
nit. Sper că mărturia D-tale îmi va îndreptați în fața lui criza prin care am trecut.

Nu înțeleg nimic din "a 2-a liră împru-
mutată". Nu-mi amintesc de ea. Dar ace-
tea sint puncte din programul nostru viitor,
pe care le vom discuta altă dată. Acum mă
bucur de viața nou regăsită și ți-o doresc și
D-tale din tot suflul ca și tuturor celor ce-
mi sint dragi.

Cu cele mai prietenești sentimente
Alice Voinescu

* * *

București 12 oct. 1936

Fund.Temișana 3 bis

Draga Domnule Eliade,

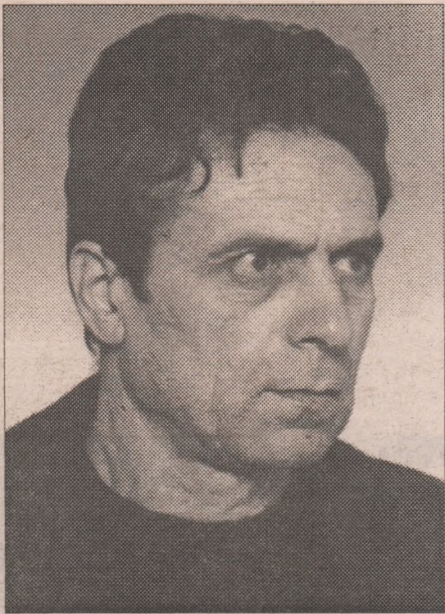
M-am întors de la Cîmpulung de 14 zile
în care rastimp m-am gîndit des să vă dau
un semn de viață, dar mă aflam în imposi-
bilitatea de a vă oferi un scaun în locuința
noastră, în care năvăliseră zugravii de toate
categoriile. Acum, cînd colivia noastră are
un aspect decent, primul meu gînd e să
pornim la lucru. Am auzit prima D-tale
conferința la Radio și m-a umplut de
bucurie – a fost un act de curaj. Pe a doua
n-am putut-o asculta, fiind în Buc/urești/ și
îneacă în griji gospodărești.

La Cîmpulung ca și aci vorbesc mereu
de Oxford și găsesc mult mai multă
înțelegere decît puteam nădăjdui. Trebuie
să mă sfătuiesc neapărat cu D-ta înainte de
a porni față la lucru. Vrei să vii joi între 5-
7 d.a. la noi, să vorbim și cu Yvonna (dacă
poate veni) despre primele mișcări de
facut.

Dacă îți convine altă zi, aștept un
raspuns - îl aștept în toate cazurile.

Pînă atunci, te rog să transmiți D-nei
Eliade – deși nu o cunosc, salutarile unei
viitoare prietene care i-a pus gînd de
"chauping" și să primești gîndurile mele
prietenești.

Alice Voinescu

Alexandru ECOVOIU

S I G M A

MERG acasă la Preot aproape în fiecare zi; ieri, a găsit de cuviință să-mi calce pragul... Ultima vodcă o băusem cu o seară înainte, eram *fresh*: un punct cistigat. L-am imbiat cu apă rece, aveam destulă. Înăuntru mirosea urit, a fum de țigară și a prăjeala. Am deschis fereastra.

Preotul a zărit pe masă citeva Biblii, în talmăciri diferite. Le-a cîntărit dintr-o privire.

"Mda, mi-am dat seama după citatele pe care le-ai adus în discuție, că nu te-ai oprit la o singură traducere; te folosești, mereu, de aceea care-ți convine..."

"În fiecare e glasul lui Dumnezeu, nu?" i-am luat din elan.

"Nici nu îți seamă de confesiuni", a zis, evitînd răspunsul.

"Eu am împărțit Biserica în două, în patru, în zece?" am întrebat. "Oamenii ei au făcut asta! Biserica, pînă la urmă, o să ajungă precum Oracolul din Delfi, o amin-tire, părinte, dacă lucrurile merg tot așa... Se produc mutații incredibile... Teologii l-au împărțit pe Dumnezeu în trei; acum culeg roadele. Încerc să-l aflu pe cel indivizibil. Față de mine, părinte, ești un ateu! Crezi într-un pămîntean: Isus e Fiul Omului, singur spune..."

Nu eram Anticrist; purtam la gît, sub cămașă, un crucifix; mă închinam; Torquemada nu trebuia să știe. Încercam doar să privesc o seama de lucruri din altă perspectivă. Din mai multe. Nici una potrivită, de vreme ce mă alegeam numai cu ne-cazuri.

"Unele din Bibliile pe care le citești nici nu amintesc numele traducătorului!" a zis Preotul, ocolind spusele mele. "Sînt Biblii-pirat!"

"Ediții-pirat, cel mult!" i-am zis. "În care să cred, atunci? În aceea pe care mi-o propui dumneata? Misionarii de tot felul, care străbat orașul de-a lungul și de-a latul? Mătușa mea?... Cînd mă opresc asupra unui citat, aleg talmăcirea care sună mai bine, sînt artist, părinte, înainte de toate... Scriu un roman, nu o lucrare științifică. Primii cititori s-au arătat ostili. Niște intruși; mi-au răscolit în manuscrise!... Femeia cu care am împărțit masa și patul! Preotul care trebuia să mă binecuvînteze!..."

"Atunci citește-te singur!" a sărit, atins, vizitatorul.

"Vei fi cel mai atent cititor al meu, părinte! Cu lupa! Vei scurma cu acul, vei scrie cea mai amănunțită *cronică*, actul dumitale de acuzare! Distrugător! I-ai spus mătușii mele că mă vei duce în fața justiției. Pentru ce, părinte, o chinuiești pe femeia asta care nu are nici o vină? Îi tot îți calea, nici nu mai doarme, s-a îmbolnăvit, merge la altă biserică - ai observat - unde se roagă pentru mine. Va sfîrși prin a da acatiste împotriva dumitale, ai adus-o în stare..."

"Dumneata ai pornit totul! Tot dumneata poți să-ți salvezi mătușa! Liniște!" Am izbucnit în ris.

"Eu nu am tihnă niciodată, părinte! Tot într-o spaimă o țin! Și-n somn sînt treaz. Mă socotești nebun. Anticrist! Să știi că în vis - mai mult o stare de veghe, pentru că nu mai dorm adînc de mult - mi s-a arătat, în două rînduri, Isus... Acum vreo trei ani. Spre ziuă, în ambele rînduri. Am scris în jurnal, imediat ce m-am trezit. Prima oară mi-a spus ceva, dar nu am priceput nimic. Nu auzeam bine, îl vedeam numai. Era lingă mine, îi știau chipul. Nu-l voi descrie.

A doua oară, peste citeva nopți... Atunci a rostit cuvintele clar, ori eu, poate, pentru prima oară, *auzeam*. «Ilva pesi silva rei.» Atît. Mă privea. Am deschis ochii, l-am mai distins o secundă, poate zece, pentru că timpul, atunci, avea alte margini... Am scris...

Am scos caietul din dulap. L-am desfacut chiar unde vroiam; se deschisese, de fapt, singur, căutasem cuvintele de sute de ori.

Preotul se uita și nu știa ce să creadă. Se aștepta de la mine la orice. Știa grecește, latinește, în tinerete publicase citeva studii despre gnoză și despre schizme, cercetase documente vechi. Acum privea cuvintele scrise și nu știa ce să mai creadă.

"Ai auzit dumneata vorbele acestea?" a zis.

"Da; îmi sună și acum în minte. O oarecare nesiguranță o am asupra dispoziției cuvintelor. Adică spusele sale aș fi putut să le notez și altfel. Mie așa mi s-au așezat sub condei... Poate, corect ar fi fost «Il va pesi sil va rei»... Și ortografierea cu y, dar nu: Isus, în vremea sa, vorbea aramaica... Întregul însă, pînă la ultimul sunet, acesta a fost..."

Îl derutasem. Nici eu nu eram sigur de natura exactă a celor petrecute. În vremea aceea citisem mult despre Isus, mai ales apocrife: subconștientul fusese impresionat de nuanțe pe care, în timpul lecturii, rațiunea, imperfectă, nu le reținuse. O erupție: Preotul privea urmele lavei. Scrisul. Căuta un sens. Se mai străduisese și alții: cîțiva teologi creștini, un evreu ortodox, cunosător de aramaică, doi latiniști, un alt evreu, specialist în scrierea masoretică, și un profesor de greacă veche. Nici unul nu mi dăduse o lamurire mulțumitoare, pentru că, de fapt, nici nu fusesem luat în serios. Puteam să încerc pe Internet, poate izbuteam ceva, dar asta însemna cheltuală; nu eram pregătit să renunț la micile plăceri, vodca și țigara; uneori, pariam la cursele de trap; trăiam cu o păcatoasă, tocmai intra pe ușă. Prezența Preotului a iritat-o.

"Bună dimineata, sfințeniile voastre!" Ne salutase pe amîndoi; o viperă, cînd se pornea.

"Dumnezeu să te aibă în pază!" a blagostovit-o Preotul, de parcă *bună ziua* n-ar fi putut să zică. Și el era un șarpe. Nici eu nu eram un miel. Am început să ne mușcăm. Oamenii asta fac toată viața. În răstimpuri, își ling unii altora rănile.

"Cu ce prilej, părinte?" a întrebat femeia. "Ați venit pentru împăcare?"

Preotul nu a răspuns, o aștepta să-și dezvelească mai bine colții, să i-i smulga mai ușor.

"Bei ceva, părinte? Niște rachiu, cam pute, vodca s-a terminat", am zis.

"Beau", a spus Preotul, și asta mi-a plăcut.

Ne-am amestecat bine, Torquemada și femeia, mai ales; eu mă aflam pe ogorul meu. Ne-am jignit, ne-am pupat, am zis, în cor, *Tatăl nostru*, am cîntat împreună, mai mult am tipat, rock-uri din anii cincizeci, am behăit nițel și *tehno*, ne-a fost bine.

"Părinte", a zis femeia într-un moment de liniște, "să știi că nu sînt curvă, eu i-am iubit pe toți..."

Spre seară, l-am dus pe Preot pînă la ușă, l-am pus pe *pilot automat* - avea o nesiguranță a pasului, și am revenit, pofticios, la păcatoasa mea.

ADOUA ZI i-am întors Preotului vizita. Vroiam, de fapt, să vad cum ajunsese acasă. Mi-am pus lentile de contact verzi. Am, uneori, niște porniri nelalocul lor.

Preotul nu a observat schimbarea, probabil că nu își revenise de tot, după zăpăceala din ajun. M-am așezat într-adins în lumină. Ochii, sigur, îmi străluceau verzi-fiere; cine vomită *bila* știe bine culoarea.

Preotul a rămas cu vorba neterminată. Tocmai începuse un discurs. S-a apropiat, s-a depărtat, și-a trecut palma peste față. S-a uitat iar la mine.

"E bine să pleci și să nu mai vii pe aici..."

"Să nu ne supărăm pentru povestea de

ieri", am făcut pe neștiutorul. "Nu mă lasa tocmai acum, părinte, am o stare ciudată!"

Întrecusem măsura, dar nu mai găseam ieșirea din joc. Parcă auzeam Glasul. Rosteam sentințe biblice, pasaje întregi, nememorare pînă atunci, pe care doar le citisem, uneori; unele demult; o revărsare; am zis chiar ceva în plus: «*Cine va gîndi, neconținut, numele Meu, un an, sabbat, îmi va zări făptura*» - probabil vorbe pe care Moise nu le dezvăluise muritorilor de rînd, nici măcar celor șaptezeci de bătrîni, aleși să păstreze taine celeste. Trăiam, poate, o revelație. Chiar mă durea tare capul. Mai sigur, facusem iar o figură urîtă. Nu puteam să uit datorită cui mi se întimplaseră atîtea, în ultima vreme.

"Cu dumneata se petrece ceva", a zis Preotul. "Ochii, ți-ai văzut ochii? Vino să te uiți în oglindă!..."

Mă holbam, prefăcut, la verdele reflectat; pe furie, îl fixam pe Torquemada, care, peste umăr, privea și el în oglindă, speriat.

"Pleacă!" mi-a zis. "Se petrec lucruri diavolești, și nu e locul... Am să mă rog pentru dumneata..."

Mă atacase într-o emisiune tv; datorită intrigilor lui mă părăsise o femeie; pornit, vroia să mă pună rău cu vecinii, cu mătușa, cu toată lumea. Încerca să mă distrugă. Nu avea să scape ușor.

"Izbăvește-mă, părinte! Ești mijlocitorul lui Dumnezeu, zici; nimic nu-ți este imposibil, dacă vrei. Mai degrabă cred că nu poți, altfel nu m-ai lăsa să rătăcesc, tot mai eretic, mai iconoclast! Mă derutezi! Îmi citești la slujbă despre *ochi pentru ochi, dînte pentru dînte*, și după trei zile sau trei luni, îmi citești *pilda cu obrazul*. Nu pot să primesc o palmă și pe urmă să întorc fața, pentru a încasa încă una! Vrei să mă omori, părinte! Altfel, nu m-ai amenința mereu cu minia lui Dumnezeu! E minia dumitale! Hardtmud - ți-am vorbit despre el - zice că ești fundamentalist!"

"Mai lasă-mă cu Hardtmud asta! Nu e decît ecoul gîndurilor dumitale nerostite! Ceea ce nu îndrăznești să spui, treci - în carte - în seama lui! Hardtmud a zis, Hardtmud a făcut, Hardtmud a dres! Un neisprăvit, pe măsura dumitale! Se vor găsi naivi ce-ți vor lua născocirile drept adevăr! Vei fi răspunzător! Ești!"

Ridicîndu-se de pe scaun, aproape ca mi-a vîrit un deget în ochi. Eu i-am vîrit un morcov în fund.

"Părinte, lumea vorbește că umbli cu casete porno; vei fi chemat de mai marii dumitale... Și vei mărturisi, Dumnezeu vede tot... Buticarul de la care le-ai cumpărat a trîncănit. O tipă le spunea alaltăieri unor babe care tocmai ieșeau de la slujbă că ești un stricat... Ai și o amantă..."

"Mă urmărești? Îmi ridici oamenii în cap? Te primesc în casă și iscodești? Unel-tești?"

Rima mi-a zgîriat timpanul. Dizarmonia armoniei. Eram nervoși. Am încercat să dreg nițel lucrurile; le-am stricat și mai rău.

"Uită rătăcirile mele, părinte... Sînt aproape..."

"Acum e bun Isus cu dragostea lui!" Abia așteptase un astfel de prilej.

Deturnam, fiecare în felul său, indemnul biblic. «*Iubește-ți aproapele*». Scris în *Scriptura Veche*, înainte de Isus, cu zeci de veacuri; Biserica a pus, de la începuturi, sintagma în seama Nazarineanului. Hardtmud zice că e un fals, care zăpăcește și mă-rău lumea, pentru că, de fapt, fiecare se iubește doar pe sine. Un deștept! Mătușa e în stare să își dea viața pentru mine. Eu nu sînt în stare să mi-o dau pentru ea. Idiotul are nițică dreptate. Oricum, timpeniile lui mi le trece Preotul în cont mie; pe ale mele e convins că le pun - în carte - în seama lui Hardtmud; tocmai publicasem un fragment într-o revistă. Poate crede că Hardtmud e inventat: Preotul nu are pe nimeni în parohie cu numele acesta. Nu știu cît sînt de fărnac, dar perfid de bună seamă. Hardtmud nu are decît să urle, să mă dea în judecată, dacă nu-i convine ceea ce scriu despre el. "Cauti scandal?" mi-a zis. "Nu-ți fac eu publicitate! Vrei un proces?" I-am arătat, uneori, pagini răzlete; de acum încolo, dacă mai mă enervează, nu va mai

zari un rînd. Ne certam urit, de multe ori; nici o dată de tot. Tusea și junghiul. Preotul ne va asmuți unul împotriva celuilalt, cînd va găsi un prilej.

IERI s-a nimerit cum era mai rau. Pe seară a intrat Hardtmud, nu îi merge bine deloc. Ma uitam în tavan, asta fac tot mai des, ceasuri întregi, în fiecare zi, mai ales noaptea, pe întuneric; uneori aprind lumina și cercetez varul crăpat. A venit, după citeva minute, și femeia mea, așa îi zic. Uneori, îi spun Icsa; femeia are doi cromozomi x; bărbatul, xy. Icsa, clar.

Beam toți trei vodcă. Fumam, era pace; mincam pline goala, proaspătă. Hardtmud trîncănea cu gura plină, despre Internet: spunea pentru a mia oară că e o invenție a americanilor, care vor să țină mințile sub control. Icsa l-a contrazis, adică nu; a zis doar că niște puști au penetrat banca de date a Pentagonului, adică yankeilor le-a ieșit pe dos. Hardtmud a spus că americanilor nu le iese nimic anapoda. Am scos și eu citeva vorbe, apoi am tăcut cu toții. Doar mestecam. Am tăiat alcoolul cu cite o cană cu ceai. Ne simțeam bine. Dar diavolul nu doarme niciodată: l-a trimis la noi pe Preot. Sau tocmai noi îl atrăsesem, telepatic; ori, glumind, nu avea cum să lipsească *paisprezece din cărți*, e o vorbă. A ieșit o seară pocită, pînă la urmă, pentru că Hardtmud se cam facuse; e arțăgos rău cînd bea.

Ce mai. Cum l-a zărit pe Preot, și-a turnat în pahar: era ca și cum și-ar fi încărcat pușca.

"Părinte, să nu vii cu prostii!" a fost un glonț tras în aer. Al doilea i-a trecut celui venit pe la ureche. "Stai și bea!"

"El e Hardtmud", am zis.

Îmi era milă de Preot. Încheiaserăm, zilele trecute, un fel de armistițiu; în pofida divergențelor, ne simțeam atrași unul de celălalt: ultima oară am stat de vorbă aproape prietenește. Venise cu gînduri bune, numai că Hardtmud s-a arătat un mare nesimțit. Știa că Preotul nu îl are la inimă; eu, spre deosebire de amîndoi, eram, uneori, în momente de slăbiciune, în stare să iert, să trec peste multe din cite mi s-au făcut: pentru asta am plătit mereu.

"De ce tot le citești - în biserică - oamenilor că Isus a fost omorît de evrei?" a scos Hardtmud și baioneta.

Preotul nu a răspuns.

"Hai spune!" s-a răstit Hardtmud.

"Așa scrie acolo", a zis, liniștit, Preotul.

"De ce nu citești din altă carte, unde scrie că romanii l-au omorît?"

"Nu-mi spui dumneata ce să citesc!"

"Ba-ți spun! Caută măcar rugăciunea de penitență rostită de Papa Ioan al XXIII-lea pe patul de moarte! «*Iartă blestemul, nedrept, aruncat de noi asupra numelui evreilor*». Macar atît, din ruga unuia care știa ce spune! Și care nu vroia să părăsească lumea asta apăsătoare de un mare păcat. Din acest păcat, Biserica dintii și-a făcut steag; e vremea să fie coborît. Poate așa se va stinge o parte din vrajba lumii... De două mii de ani, evreii sînt arătați cu degetul. Fugăriți, uciși..."

"«*Singele să cadă asupra noastră*» zice în Scriptură", nu s-a lăsat intimidat Preotul. "Evreii și-au asumat actul!"

"Ce?" a zburat Hardtmud. "Unde în afara Scripturilor, tendențioase, mai scrie asta? Și a compilațiilor? E mina grecilor, în graiul lor au fost plămădite Evangheliile! Loveau, astfel, și Roma și Iudeea, să-și întindă ei sofisme lor otrăvite! Filozofia lor grețoasă! Teatrul behăit! Pentru că nu mai erau în stare de nimic! Niște frustrați! Tuturor le-a fost frică de poporul ales!"

"Ești evreu?" s-a aprins Preotul.

Hardtmud s-a ridicat și și-a scos madularul; i-a întins pielea.

"E întreagă, părinte! Preputul e neatins!"

Preotul privea înmărmurit. Icsa, care văzuse multe în viața ei, a izbucnit în ris.

"Nu sînt nimic!" a strigat Hardtmud, încheindu-și nasturii. "Nu am Dumnezeu, nu am frică, nimic de cistigat sau de pier-

Interviu cu Monica Lovinescu

dut! Mă doare în cur de voi toți!”

Hardtmuț o dădea cum vroia, ca întotdeauna. Se socotea cetățean al lumii, când îi convenea. Sau neamț, după taică-său. Odată, îmi spusese că este evreu, după maică-sa, și că trebuie, cindva, să meargă la neamul lui.

“De ce vă tot schimbați numele? I-am întrebat atunci. “Cei mai mulți dintre evrei își iau alt nume. Vă ascundeți? Vă e frică? De cine?”

“Nouă?” a sărit Hardtmuț. “Care stăpînîm? Deținem informația, o controlăm. Asta înseamnă adevărata putere; banul e o consecință. Rothschild a devenit cel mai bogat om din Europa pentru că a aflat cu o zi mai devreme - datorită poștei cu porumbei - cine a câștigat bătălia de la Waterloo. A dat lovitură: a speculat și ultima liră. Doar Soros, mai încoace - tot evreu - a dat un tun mai tare. Marile posturi de televiziune din lume sînt ale noastre. Știrile, emisiunile culturale, religioase sînt sub control; redactorii, comentarii sînt, majoritatea, evrei. Stabilesc direcții, opinii, conturează imagini. Noi oferim lumii informația!”

Exagera, ca totdeauna. Aseară, Hardtmuț nu mai era evreu, după mamă, și nici neamț, după tată. E dat dracului, o să i se infunde. Nu știu de ce țin la el. Poate, pentru că e singur; nevasta lui dîntii a fugit, luînd și copiii. Fufele cu care îl vîd din cînd în cînd precis că doar îi toacă banii, mereu e lefter. Se joacă mai tot timpul pe ordinator, e as; pregătește al treilea război mondial, zice.

Preotul a băut două pahare cu vodcă. Hardtmuț nu a mai sorbit un strop. Icsa fuma rezemată de perete. I-am trimis la plimbare pe toți trei. Au șters-o imediat. Icsa a zis că nu are unde să se ducă.

“Te privește!” i-am zis.

S-a întors după o jumătate de oră; ne-am răsucit țigări din chiștoacele rămase.

HARDTMUT a venit de dimineață, întins. Nici salut, nimic, m-a luat de-a dreptul:

“Istoria cu Isus nu a fost mina evreilor și nici a Romei! Așa cum susține Mentorul: tu, adică. Sau, dacă vrei, păstrează ceva din varianta romană; eu, repet sînt sigur că evreii nu au premeditat. A fost o inflamație, a spart: buba era coaptă de mult...”

“Mda”, am mormăit. Nu aveam chef de vorbă, de țigară, de femeie; nu-mi era foame, sete, frig. Cald. Mă simt, uneori, exterior mie; lumii; probabil că în astfel de momente se sinucid, fără vreun motiv aparent, oamenii.

“Știi ce mă face să cred că nu evreii au pornit istoria asta cu Isus?”

Văzînd că tac, a zis:

“Psihanaliza. Freud.”

“Hodoronc-tronc!” am reacționat, datorită citorva neuronii rămași de veghe.

“Nu fi idiot, ascultă! Psihanaliza a tăiat maioneza! Tocmai cînd Biserica...”

“Sînt satul de smintelile mele, tocmai azi ți-ai găsit!”

Hardtmuț nu mai era de oprit.

“Tocmai cînd Biserica părea stăpînă pe situație, evreii l-au împins înaintea pe Freud. Medicul devenea confesor! Un laic în locul preotului!!! Lovitură de geniu! Crezi că întîmplător a zis Freud, tocmai cînd pășea pe țărîmuri Americii, «*Habar nu aveți ce vă așteptați*»? Sau «*Nu știți ce v-am adus*», cam așa. De atunci, americanii - și alții apoi - se spovedesc, în draci, unor tipi ce întrețin un joc imposibil de oprit. Medicii sînt la fel de epuizați ca pacienții. Și preoții merg - tot mai des - la psihanaliză! Nimic nu a prins mai repede, de la Isus încoace, ca bomboana psihanalizei. Creștinismul devenise periculos, Freud s-a ivit tocmai cînd era nevoie, a fost folosit... Și mai aveau un as în mîncă evreii: *Manifestul* lui Marx, l-au ținut pentru Europa. Pentru ruși, mai ales, credeau al naîbi în Isus! S-au ales cu bisericile bătute-n cuie, dărîmate, făcute grajduri, depozite de cartofi! Dacă evreii ar fi pregătit creștinismul ca pe o coloană a cincea pe termen lung, cum crezi, nu ar fi minat-o, poate decisiv; ar fi păstrat-o...”

Nu mai eram atent. Vroiam să ies, să bat străzile. Să mă uit la vitrine. După femeile frumoase, platonice. După vrăbii. Într-o zi a trecut pe lîngă mine o femeie de vreo treizeci de ani, care plîngea. Poate fusese părăsită. Sau avea un copil bolnav. Sau îi murise mama. Poate pierduse niște bani. O durea ceva sau fusese jignită. Violată. Poate plîngea de bucurie: un bărbat îi spusese că o iubește. Am salvat-o - în aproape opt ani - de sute de ori, în unele zile doar asta fac. Îi readuc iubitul, îi vîndec mama, copilul. Îi redau portofelul pierdut, o scap din mîinile derbedeilor. Este iubita mea imposibilă. Nu o ating nici în gînd. Nu-i vorbesc. Poate nu era decît o putoare, sînt atîtea, și fusese gonită: cineva se săturase de ifosele și de nestatornicia ei. Poate cel înșelat fusese un poet, îi dedicase necunoscutei un poem. Sau pictor: femeia îi pozase, făcuseră amor în atelier. O plătise și pentru una, și pentru alta. O tîrfa de lux - era arătoasă; un senator o tălălise o noapte și nu-i dăduse nici un ban...

“Crezi că ne-ar prinde bine o vodcă?” a zis Hardtmuț, simțînd că ne pierdem vremea.

“Azi nu beau”, i-am zis.

NU L-AM VIZITAT pe Hardtmuț nici o dată. Încă nu m-a invitat. Nu sîntem în rîndul lumii nici unul. El zice că lumea nu e pe măsura noastră, ceea ce - reciproc - înseamnă că nici noi nu sîntem pe potrivă ei. Poate faptul că am copilarit împreună ne apropie. Eram vecini, făceam parte din aceeași bandă, noi ne ziceam patrioți. Ocupam poziții în poduri, în pivnițe; dădeam lupte grele. Aveam mitraliere din lemn. Prin lucarne, supravegheam străzile, cartierul. Hardtmuț era hărțuit mereu, își dădea și multă importanță. I se spunea Nazist. Taică-său apăruse Berlinul, fusese prizonier la americani; maică-sa, sefardă: pentru asta, unii îi ziceau lui Hardtmuț Jidanu. Era desenat pe ziduri: pe piept avea o zvastică, uneori o stea cu șase colțuri, galbenă. Și pe trotuare era desenat, îl călcam în picioare. Obosiserăm să-l tot zugrăvim. Creta costa bani. Scriam doar Jidanu sau Nazist. El, care era deștept, adăuga cite un apostrof, cu cretă de altă culoare, de parcă banda era interesată de ortografie. Grijă noastră de căpetenie era să fim vigilenți. Peste tot, în ziare, la radio, se tot amintea despre asta. Ne suspectam: unii erau trădători, alții cozi de topor sau spioni. Hardtmuț ne ura, chiar dacă încerca să se vire mereu în sufletul nostru. Îl burdușea mereu unul Matrosov, așa își zicea, văzuse un film rusesc: acoperise, acolo, cu pieptul, țeva unei mitraliere nemțești, un erou: tot Matrosov îl apăra pe Hardtmuț de țicneala altora, între două bătaii. Zicea: «Mi-am dat viața pentru tine, să te scap de la Auschwitz!» Matrosov al II-lea a murit intoxicat cu pește stricat. A rămas Hardtmuț șef, o vreme, ca o răsplătă, prea fusese oropsit. A fost un câștigător, de fapt. Alegerea s-a făcut după sistemul *cine se pișă mai departe*. El a fost cu ideea. Toată ziua a băut apă și a lins sare, să-i fie mereu sete. Spre seară a zis “Hai să facem un concurs!” Nici o dată nu ieșise în primii cinci, și eram vreo douăzeci; ne-a ras. Mai în glumă, mai în serios, l-am instalat șef. S-a apucat de fumat, vroia să ne dea gata de tot. L-am urmat; pufaiam prin poduri, prin parcuri, am deprins repede; eram - pentru asta - hăituiți, piriți la școală, acasă, o încasam din toate părțile. Chiar și Hardtmuț ne trăgea ghionturi, se îngrășase, ni se părea puternic. După vreun an, lucrurile s-au schimbat, Hardtmuț a devenit un tociș și prin poduri, stătea mai mult în casă: învăța engleza, franceza - cu vioara nu a mers: nici cu pianul, după cum s-a dovedit. Maică-sa - *Sefarda*, cum îi spunea chiar el - pusese piciorul în prag: avea de gînd să îl ia cu ea în America. A plecat singură, pînă la urmă; Hardtmuț a zis că rămîne în Europa. De aici, acum, pregătește un război între cele două continente.

Fragment din romanul *Sigma*

Doina Jela: De ce ați ales titlul acesta?

Monica Lovinescu: *La apa Vavilonului, șezusem și plînsese*. Ce imagine a exilului e mai grăitor-biblică decît aceasta? Or, cum viața mea s-a desfășurat în cea mai mare parte sub semnul exilului, titlul mi s-a impus de la sine. Cu atît mai mult cu cît m-am străduit să adaug cîteva file - pe care-mi îngădui să le găsesc nu lipsite de importanță - la istoria unui fenomen nemăicunoscut la noi în asemenea proporții; un exil de mii și mii de români răspîndiți pe atîtea ape al Vavilonului de-a lungul a vreo jumătate de secol.

D.J.: Puteți explica formula cartii Dvs.? Ce este ea, care nu e un jurnal, care nu e nici o carte de memorii, fiind în același timp și una și alta?

M.L.: Dacă titlul nu ar fi fost luat, mă gîndisem să intitulez cartea “Jurnalul unui Jurnal”. Dar de fapt, pe mulți ani este și “Jurnalul absenței unui Jurnal”. Cred că dumneavoastră ați definit substanța acestor pagini mai bine decît aș putea s-o fac eu. Nu e jurnal deoarece cotidianul nu e respectat. Nu sînt “memorii” deoarece cotidianul se impune totuși în filigran pe marginea comentariului asupra lui. Nu cred că există vreo formulă care să epuizeze această încercare de privire critică asupra trecutului personal. Sînt însă aproape sigură că, izvorit din dorința de a-mi corecta existența - sau firea -, această notație sau rememorare critică a sfîrșit prin a avea prioritar un alt țel. Exilul e spațiul cel mai cedat uitării. Cum spuneam mai sus, el reprezintă și un fenomen pînă acum unic din istoria noastră. N-am scris o istorie a lui, dar mi s-a părut nedrept ca atîtea ființe să-și fi consumat aici eșecurile și ratarea fără ca să lase vreo diră pentru viitor. Noi, ultimii lor contemporani, îi mai știm încă. Sîntem datori să le trimitem fie doar umbra ca să se poată înscrie în marele catalog al “oamenilor care au fost”. Am încercat să populăm pata albă a istoriei cu niște siluete a căror amintire să nu dispară o dată cu ultimii ei depozitari printre care mă număr.

D.J.: Scrieți, în nu știu ce zi a nu știu cărui an, situat între 1990-1998: “Zilele trecute am golit un sac cu corespondență”. Deci, cu o discreție frustrantă, mai mult vă scapă decît măturisiți - ceea ce contrazice și ideea de jurnal și pe aceea de memorii - lăsați pe cititor să-și imagineze imensa corespondență pe care trebuie s-o dețineți. Ne puteți vorbi despre ea? De unde vin scrisorile? În ce stare se află? Ce destinație le veți da?

M.L.: De la cine n-au venit și nu vin scrisorile? E firesc ca într-o existență să-i spunem publică, în orice caz cedată semenilor, aceștia să se manifeste. De la Mircea Eliade sau Cioran pînă la ultimul veitlar, contemporanii noștri au fost darnici cu scrisul. Corespondența este singurul element de arhivă din casa noastră oarecum clasat în repertorii. Mai tîrziu, dacă prezintă vreun interes, va putea fi publicată sau măcar consultată.

D.J.: Un alt prilej de frustrare pentru cititor este extraordinara... densitate a acestui jurnal transcris, completat și comentat la distanță de aproximativ 30 de ani. În două cuvinte expediați cite un episod de istorie literară, căruia le-ați fost în mod sigur martori unici, dumneavoastră și dl. Virgil Ierunca. De ce grăba asta?

M.L.: Cînd am început să comentez jurnalele adolescenței nu mi-am dat seama că mă voi lansa în această lungă reconstituire. De ce grăba? Timpul se grăbește, nu eu. Pentru un al doilea volum, la care am început să scriu, sper să mă păsuiască,

îngăduindu-mi să ajung pînă în anii ‘80 cînd reîncep să țin un Jurnal de tip clasic ce-ar suporta, la nevoie, publicarea necomentată. Cum de la moartea

mamei în închisoare, timp de peste 20 de ani, n-am mai ținut jurnal sunt nevoită să reconstitui din corespondență, din cîteva note, din jurnalul lui Virgil Ierunca (care îmi servește pentru un fel de plagiat din memorie) cele petrecute sau resimțite. Dacă aș avea pretenția să reconstitui toate episoadele de istorie literară cărora am fost martori, Virgil și cu mine, mi-ar mai trebui vreo 20 de ani în plus, sau încă o viață. Cui să le cer? Trecerea rapidă a timpului e o realitate - implacabilă - dar și o scuza. Deoarece “La apa Vavilonului” se vrea o ușă deschisă înconjurată însă de mai multe porți închise. Totul nu e spus, deoarece totul îmi aparține și uneori nu mi-l spun nici mie însămi. Sunt locuită de demonul discreției și nu-l pot contrazice decît parțial.

D.J.: De ce nu transcrieți chiar nimic din paginile care povestesc viața Dumneavoastră domestică, să zicem, muzica pe care o ascultați, programul la redacția Europei libere, unde mîncăți, unde vă petreceți vacanțele?

M.L.: Mi se pare că notez, alegînd. Firește nici un meniu și nici toate vacanțele. Unele totuși există în partea întîi, altele vor fi evocate în partea a doua. Evocate doar, altfel seria de volume ar fi nesfîrșită. La urma urmei, densitatea de care pome-neai se combină în mod necesar cu elipsa.

D.J.: În jurnalul Dumneavoastră de la plecarea din țară pînă în 1958, nu pare să existe nici o referire la mama Dumneavoastră și la corespondența cu ea. Și nici la România. Decît transcriind poezia lui Alexandru Busuioceanu despre dorul de țară, spuneți atît: “Acesta mi-era orizontul pînă în 1958, cînd odată cu arestarea mamei, s-a întins umbra peste peisajul imaginar. Și a intervenit o tăcere înlemnită.” Ați cenzurat, distrus și însemnările avînd în centru aceste dureroase subiecte?

M.L.: N-am cenzurat, nici n-am distrus însemnările privind tragedia mamei. Nu le-am scris. Tăcerea a fost cu adevărat “înlemnită”. Dumneavoastră care ați scris cartea pe care, cum am mărturisit-o de mai multe ori, am fost incapabilă să o scriu eu, puteți înțelege prea bine ce s-a petrecut atunci cu mine. De altminteri mai multe pagini din “La apa Vavilonului” sînt consacrate acestei imposibilități de a transcrie un vaiet.

D.J.: Povestiți-ne, vă rog, ceva despre proiectatul muzeu E. Lovinescu în care va exista și o încăpere Ecaterina-Bălăcioiu Lovinescu.

M.L.: Casa memorială E. Lovinescu aparține încă proiectului. Am cerut înapoi apartamentul din Bulevardul Elisabeta, cemi aparține nu dintr-un drept de proprietate, ci dintr-o datorie de pietate. Cum a fost luată mama spre a fi ucisă în închisoare, ar fi cu totul normal ca una dintre încăperi să-i fie dedicată. În așteptare se va plînge mai departe “la apa Vavilonului”.

Doina Jela

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

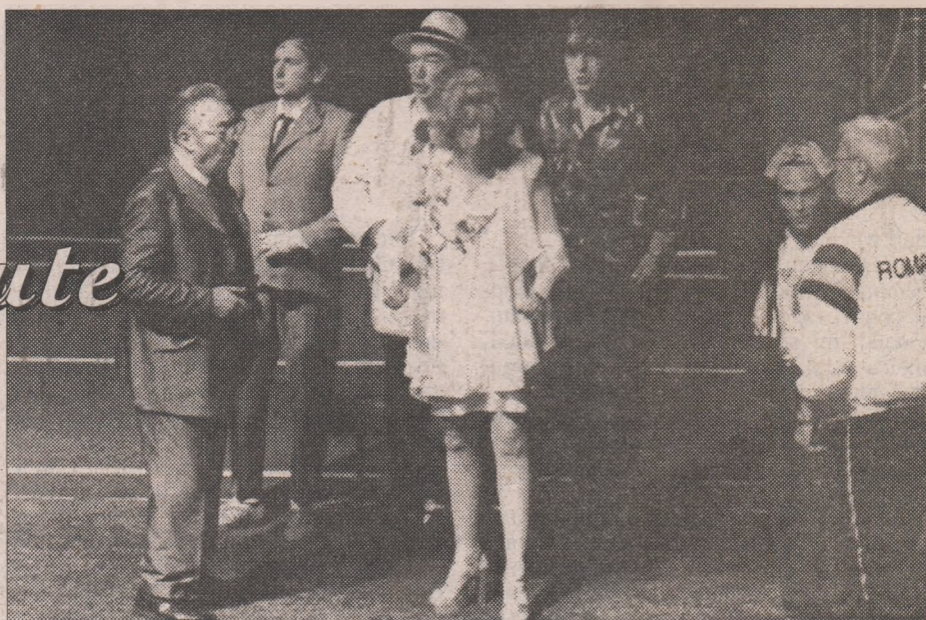
Aria scrisorii pierdute

TEAETRUL NAȚIONAL din București și-a deschis stagiunea cu un spectacol mult așteptat: *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, în regia lui Alexandru Tocilescu. Mult așteptat datorită declarațiilor regizorului, destul de tentante, cum că este vorba de o puternică actualizare a textului, pe de o parte, iar pe de altă parte, datorită numelor din distribuție: de exemplu, Zoe este interpretată de Magda Catone iar Tipătescu, de George Ivașcu – mergându-se pe un constrast de înalțimi intenționat ales – Nae Cașavencu este Ștefan Iordache, Dandanache – Florin Zamfirescu, Ghiță Pristanda – Răzvan Vasilescu, Tipătescu – Ion Lucian, Farfuridi – Mircea Albulescu, Brinzovenescu – Dan Puric. De când Tocilescu și-a anunțat echipa, am asistat, până la premiera propriu-zisă, și la un spectacol al culiselor, al comentariilor: că piesa se joacă într-o vilioasă – a lui Tipătescu – dotată și cu un teren de tenis, că personajele poartă costume, nu din secolul trecut, ci din zilele noastre, și așa mai departe. Evident este un lucru: punerea în scenă a lui Alexandru Tocilescu este cu totul altceva decât până acum – Sică Alexandrescu, Ciulei, Purcărete, Cornișeanu. Este o rupere a tradiției în toate sensurile, care provoacă în toate sensurile, care merge până la a împărți lumea în două categorii: pro și contra. Este adevărat că tabăra celor care au primit bine montarea, cu rezervele de rigoare însă, este mai numeroasă decât cea adversă. Concepția scenografică îi aparține regretatului pictor Sever Frențiu,

Teatrul Național I.L. Caragiale București: *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale. Regia: Alexandru Tocilescu. Concepția scenografică Sever Frențiu. Realizarea decorului: Vali Ighigheanu, Cosmin Ardeleanu. Muzica: Nicu Alifantis. Coregrafia: Raluca Ianegic. Distribuția: George Ivașcu, Florin Zamfirescu, Ion Lucian, Mircea Albulescu, Dan Puric/Marius Florea Vizante, Ștefan Iordache, Magda Catone, Răzvan Vasilescu/Alexandru Georgescu, Radu Gabriel, Emil Mureșan, Adrian Drăgușin, Olivia Niță, Iulia Frățilă, Rădița Roșu, Ramona Popa.

care nu a mai apucat să-și vadă macheta depășind faza de proiect, astfel încât realizarea propriu-zisă a decorului îi aparține lui Vali Ighigheanu și lui Cosmin Ardeleanu, iar costumele poartă semnătura scenografei Anca Pâslaru. O pondere cu totul aparte și cu funcții multiple o are muzica originală a lui Nicu Alifantis, un compozitor de muzică de scenă care lucrează din 1972, mereu umăr la umăr cu regizori importanți, de-ar fi să-i amintim doar Vlad Mugur, pe Silviu Purcărete și pe Catalina Buzoianu. Cu Alexandru Tocilescu s-a întâlnit – teatral – în 1978 și au făcut *Nevestele vesele din Winsdor* la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț.

O scrisoare pierdută este o comedie a puterii, cum a definit-o Dan C. Mihailescu, adusă din 1883 în 1999, la sfârșit de secol XX. Cu tot ce înseamnă asta. Tocilescu nu a intenționat o deschidere spre universal și universalitate, ci a contextualizat și particularizat lupta pentru puterea politică, pentru glorie și onoare, creind o atmosferă mult prea tipică românilor noștri din ultimii ani, cu mode, cu mobilă, cu haine tip APACA și treninguri Nike. Dacă în prima parte a spectacolului este o abundență de fantezie, de detalii, de nuanțe, de găselnițe, firește pe direcția stabilită de regizor, în actul III (mai ales) și IV, imaginația și verva imaginativă dau semne de oboseală iar spectatorul, de plictis. Caută să mai descopere câte un truc, cite un amănunt subtil încercat de semnificații, dar nu prea mai găsește. Chiar și cheia în care este construit spectacolul în partea a doua pare schimbată, lipită, într-un fel, la prima parte care este de-a dreptul spectaculară și savuroasă în multe planuri. Amestecul de Dracula cu Agamiță Dandanache – „bămpirul”, *Basic Instinct*, cu protagoniști săi celebri Michael Douglas și Sharon Stone (un moment, după părerea mea, lung, facil și inutil), de cîntece patriotice muncitorești este stînjinitor, neinspirat și, oricum, nedus pînă la capăt. De aceea, poate, un dezechilibru în marele mecanism, cu mii de semne și întins ca o caracatiță asupra spectatorului, conceput de Alexandru Tocilescu. Primele două acte, chiar în această surprinzătoare, postmodernistă (că tot e la modă curentul și provoacă, întocmai ca

Imagine din spectacolul *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale. Teatrul Național din București. Regia: Alexandru Tocilescu

montarea, polemici nenumărate) și barocă, am putea spune, viziune și realizare sînt explozive, încărcate de o atmosferă balcanică colcăitoare, de o vinzoleală comică cu consecințe dramatice (nu pentru protagoniști – niște „hopa-mitică” ce pică mereu în piciorare – ci pentru masele de alegători, manipulate și manipulabile). Aceste consecințe se simt și pe scenă, dincolo de vâlul parodic și satiric care se coboară în interpretarea regizorului și dincolo de lungimi și redundanțe. Praful secolului trecut, depus și pe alte montări, este voios risipit de ritmul alert și trepidant imprimat de Tocilescu, ritmul aiuritor al sfîrșitului nostru de secol. Caragiale, contemporanul nostru ne „strigă” regizorul, parafrăzindu-l, parcă, pe Jan Kott.

Două roluri sînt impecabile în interpretare, de o mare finețe în execuție, în cheia în care au fost „cite” personajele: Zaharia Trahanache – Ion Lucian și Iordache Brinzovenescu – Dan Puric. În sfîrșit, ramolitul și încornoratul Trahanache devine pe scenă, datorită regizorului și lui Ion Lucian, un om politic lucid, energic, fără ezitări, cu o carieră care nu se împiedică de amoruri banale, extraconjugale. Tehnic, riguros, meticolos, scrupulos, Ion Lucian imbină minunat un stil tradițional cu prospețimea modernității înconjurătoare. Cu Brinzovenescu, Dan Puric face o bijuterie. Artă actorului este desăvîrșită în a prinde stoffa unui perfect mediocru arivist, umil, în formă și fond, un entuziast cășător, bun la toate: de la complotist, la populistul maestru de ceremonii care joacă, pătruns, călușarii cu oamenii din popor, alegători. Este un rol

construit de un profesionist – perfecționist, fără fisură, un personaj, printre puținele, care urmărește și dezvoltă relații cu celelalte personaje pe scenă, atent însă la propria evoluție.

Deși ar fi mers foarte bine pe ideea de actualitate pentru care a optat Tocilescu – chestiunea cu scrisoarea și cu tot șantajul rămîne în umbră, neexploată, deși în zilele noastre este la mare cinste. Am crezut la un moment dat că regizorul a găsit o soluție extraordinară – neîndajutat de Magda Catone (Zoe) și George Ivașcu (Tipătescu), care ratează această problemă „arzătoare” – și de un mare rafinament pentru tema scrisorii și a șantajului: Alifantis a compus o arie, superbă și superb interpretată de Robert Nagy, al cărei text este format din textul scrisorii lui Zoe către Fănică Tipătescu. Am crezut că această arie va funcționa ca un leit-motiv, care va apărea, sugerat, din cînd în cînd, amintind intriga. Pacat că Tocilescu a strălucit cu această idee, pentru a o abandona total și fără regrete.

Așadar, avem o nouă versiune pentru *O scrisoare pierdută*, de care se va ține cont și astăzi și mâine, care vine cu multe propuneri și rezolvări fascinante, dar care este excesivă și teribilistă, inutil, pe alocuri. De aceea, voi reveni și eu cu alte comentarii cit de curînd. Aștept să văd spectacolul și cu cea de-a doua distribuție pentru a mă provoca la o nouă reflecție. Promitem cititorilor noștri, așa cum am procedat și la alte evenimente teatrale, o dezbatere pe marginea acestui spectacol, susținută de membrii redacției, „persoane onorabile”.

Teritoriul interviului

ANCA FLOREA este una dintre cele mai active persoane din jurnalismul muzical: dinamică, harnică, prezenta peste tot în București, în țară, în străinătate, ea publică numeroase articole în paginile cotidianelor și revistelor, la radio sau TV. Fascinată, cum mărturisește în prefață, de teritoriul interviului, și-a adunat între coperti o selecție din tot ce a înregistrat pe reportofon. O astfel de întreprindere poate fi doar o operație de triere, dar autoarea s-a străduit să dea celor 155 de texte și o legătură logică prin care să le grupeze pe temeiul unei idei comune. Interviuurile sunt grupate în funcție de partenerii de discuție în capitole ample care cuprind artiști români stabiliți în străinătate, reveniți în țară în ultimul deceniu, intitulat „Din nou acasă”; „Întîlniri vieneză” cu artiști români și străini cu care i s-au intersectat drumurile acolo (ceea ce nu este un criteriu determinant nici pentru persoane, nici pentru conținut); „Directori, președinți, lideri” care cuprind artiști cu funcții manageriale; și din nou cîntăreți români de aici și din lume; o secvență cu oaspeți străini și infine una dedicată *Oedip*-ului enescian. Sistematizarea ei se susține (chiar dacă ar exista și alte variante posibile) cu toate că pînă la urmă se ridică niște semne de întrebare: de ce unii figurează în cele două capitole diferite, în timp ce alora li se cumulează interviurile într-un singur loc? de ce printre cei din diaspora figurează studenți aflați la studii?

Paleta convorbitorilor este extrem de largă atît ca preocupări (pianiști, regizori, diri-

jori, cîntăreți, coregrafi, compozitori, balerine) și ca vîrstă, dar schema interioară a interviurilor este unitară: o introducere mai scurtă sau mai lungă care situează personajul și momentul, apoi textul propriu-zis, iar atunci cînd au fost pe bandă vreo 2-3 întîlniri la date diferite, autoarea le-a cumulat legîndu-le prin inserții explicative.

După cîte am înțeles, transcriindu-le pe hîrtie Anca Florea a eliminat intervențiile ei interioare, pentru a lăsa textul să curgă. El ciștigă astfel în fluiditate și continuitate logică dar pierde din spontaneitate, din vioiciunea schimbului de replici, rezultînd mai degrabă monologuri decît dialoguri. Autoarea pare a se feri să „agăte” o nouă întrebare (eventual incomodă) de vreo afirmație neclară sau prea evident măsluită, de vreun detaliu ce se cerea aprofundat. Ceea ce bănuiesc că în realitate nu s-a întîmplat, atunci de ce nu și în forma scrisă?

Avantajul acestei modalități de prezentare este că lăsat să se desfășoare liber, cursiv, textul trădează destul de mult din personalitatea celui întebat. Este interesant cum răspunzînd unor întrebări banale se dezvăluie în fața cititorului o galerie de portrete involuntare: laudăroșii (sunt mulți), egocentricii (nici ei puțini), pragmaticii, mediocrii, echilibrații (nu foarte mulți), pitoreștii, depresivii, răutăcioșii, diplomații, suficienții, complexații, generoșii (*rara avis!*), oneștii, inteligenții și cei nu prea...

În tematica interviurilor accentul este pus pe latura biografică, pe datele despre parcursul artiștilor, informații bine venite

mai ales privitor la cei ce activează în străinătate și sunt mai puțin cunoscuți în țară.

Este o foarte mare performanță să obții de la unii „monștrii sacri” ca Zeffirelli, Thomas Hampton, Renato Bruson ș.a. acordul și timpul pentru un interviu și reușita este o dovadă incontestabilă a percutantei ziaristice a Ancăi Florea. Uneori ceea ce reușește să smulgă de la partener, în afară de elemente factologice, este foarte interesant și ai dori să afli mai mult dar totul se termină prea repede și autoarea se plînge că ar fi avut multe alte întrebări dar... atît a fost (ca în cazul lui Zeffirelli). Alteori se întîmplă să lase să treacă o idee ce ar merita adîncită (Mariana Nicolesco vorbind despre stilul mozartian, Andrei Vieru despre alcătuirea unui program, Fr.P. Zimmerman despre raportul solist-dirijor, de ex.). Dar un interviu este ca un film ce rulează la cinematograful dacă ai scăpat un amănunt nu mai poți da imaginea înapoi. De altfel, dimensiunile textelor sunt și ele determinate de specificul genului și nu neapărat în raport cu însemnătatea temelor discutate sau cu valoarea persoanei. Vorbăreții produc interviuri abundente spre satisfacția gazetarului care are de unde să-și extragă materialul. Taciturnii, grăbiții sunt o pradă greu de prins și interviul realizat se poate rezuma la cîteva cuvinte nesemnificative. Cititorul neprevenit s-ar înșela dacă ar considera că întînderea textelor este direct proporțională cu o scară de valori – dacă nu obiectivă, cel puțin cea subiectivă a autoarei – ceea ce nu cred. De aici, o oarecare dezechilibrare axiologică ce s-ar fi putut evita printr-o precizare asupra metodei de lucru.

De-a lungul întregii cărți străbat cîteva leit-motive – probabil și pentru că unele

chestionare se aseamănă – întrebați despre confrății români cunoscuți, artiștii străini amintesc repetat numele și aprecierile superlative despre Ileana Cotrubaș. Iar cîntăreții (mai ales) români stabiliți în străinătate se plîng, aproape în unanimitate, că nu au fost invitați pe scena Operei Naționale Române.

Am observat în prezentarea, îngrijită de altfel, a textelor și cîteva mici inexactități pe care îmi îngădui să le corectez: Toma Popescu nu a făcut parte din juriul Concursului „Darlée” (p. 225); aria cîntată de Gh. Zamfir într-o transcripție pentru nai, la Ateneu, nu era din „Tosca”, ci din „Turandot” (p. 174); sala Filarmonicii new-yorkeze este „Avery Fischer Hall”, nu Edwin Fischer (p. 524); un bărbat nu devine conte pentru că s-a căsătorit cu o contesă (decît dacă i se conferă în mod special titlul), ci, dimpotrivă, soția își pierde titlul. Dar sînt măruntisuri.

„Reporter printre muzicieni” este o carte bogată în informație, este alertă și se citește cu plăcere; ea se adresează atît melomanului obișnuit cit și celui ce cunoaște lumea muzicală dinăuntru și poate urmări amuzat cum se fixează în pagina scrisă jocul dintre aparență și realitate.

Elena Zottoviceanu

Toronto '99: redobîndirea speranței

MERITĂ să zbori pînă la capătul lumii – respectiv pînă pe noul continent, într-o metropolă canadiană precum Toronto – pentru a-ți redobîndi speranța. Nu neapărat aderînd la campaniile eclesiastice care, pe melodii antrenante, propovăduiesc în biserică și la televizor încrederea în tine însuși pentru a obține... un *job* bun, ci selecționînd pelicule “de suflet” din uriașa ofertă a acestui festival al festivalurilor, aflat la a 24-a ediție.

Totdeauna în avangardă pentru că prezintă nu doar peliculele remarcabile ale sezonului cinematografic, ci și importante avanpremiere, Festivalul Internațional de la Toronto a anticipat angoasele sfîrșitului de mileniu de la ediția precedentă, astfel încît anul acesta și-a permis să schițeze discret, dar ferm posibile căi de a păși în secolul XXI cu autentice speranțe de viitor. Speranțe în arta filmului și implicit în capacitățile de regenerare ale naturii umane, evident erodată la această răscruce temporală, e drept, artificial convenită.

“La Toronto nu există învinși. Atenția este focalizată strict asupra filmelor și oricine poate pleca de aici simțindu-se învingător. De aceea le și place cineaștilor să vină la Toronto!” – afirma în discursul inaugural directorul Piers Handling adresîndu-se tuturor participanților și adăugînd: “Dragostea dumneavoastră pentru cinema este contagioasă și energizantă pentru noi toți.” La invitația de a ne bucura împreună (câci – conform sloganurilor festivalului – filmele sint menite să ne schimbe mentalitatea despre lume învățîndu-ne și cum să acționăm în acest sens) s-a raliat și directorul managerial Michèle Maheaux, care a ținut să mulțumească *staff*-ului și voluntarilor, întregii corporații TORONTO INTERNATIONAL FILM FESTIVAL GROUP ce reunește și Cinemateca Ontario, și Biblioteca, și o rețea de difuzare, și un festival de film pentru copii.

Acest fenomen de sinergie aveam să-l resimțim concret la deschiderea “Perspectivei canadiene” cu *Cele cinci simțuri* (film proiectat și la Cannes și Edinburg). Inspirîndu-se deopotrivă dintr-o carte (“A Natural History of the Senses” de Diane Ackerman) și dintr-o întimplare reală trăită de producătoarea peliculei, tînărul cineașt canadian Jeremy Podeswa (invitat chiar cu proiectul acestui film la faimosul laborator de la Sundance) se recomandă ca făcînd parte alături de Atom Egoyan din generația “pro video” care a mai știut să profite atît de fondul cultural ereditar, cît și de cultul pentru cinematograful de artă. Cîrpele din existența cotidiană a unor personaje extrem de diferite (o masează cu virtuți de confesor, un oculist atins de surzenie, o cofetăreasă cu torturi spectaculoase, dar nu tocmai gustoase, un me-najer fascinat de mirosul dragostei, o adolescentă interesată de secretele sexelor) se intersectează la dispariția unei fete (care în mod miraculos va supraviețui în izolare) și conturează o nevăzută pentagramă în care insul își poate afla echilibrul armonizînd căile de autoexplorare, dar și pe cele de intercomunicare. Pentru cerebralizarea instinctului și senzualizarea intelectului s-ar putea spune că pledează *à rebours* și Atom Egoyan în *Felicia's Journey*: o naivă irlandeză, plecată în căutarea bărbatului care a lăsat-o însărcinată, intră sub protecția ambiguă a unui rafinat și exigent bucătar, în timpul liber pervers ucigaș în serie. Că nimeni și nimic nu-i perfect avea să se demonstreze pe viu la proiecția oficială cînd cineaștul, însoțit de soția sa actrița Arsinée Khanjian și ceilalți doi interpreți, Elaine Cassidy și Bob Hoskins, a fost obligat să nu folosească obișnuitul covor roșu, ci ușa din dos din cauza unei manifestații a “Coalitiei împotriva sărăciei”, foarte activă în raiul canadian.

Glisarea între lumea de celuloid și cea reală este inerentă (nu neapărat fiindcă

Mary-Louise Parker și Daniel MacIvor în *Cele cinci simțuri*

televiziunea locală îi urmărește pe cineaști nu doar la conferințele de presă, ci și la diverse party-uri) mai ales că pe ecranele festivalului a fost proiectat *Berlin-Cinéma* de Samira Gloor Fadel, care-i are protagoniști pe Wim Wenders și Jean-Luc Godard, discutînd despre cinema și originea sa în documentar. În manieră godardiană, cu un buletin de știri din *off*, demarează Gabriele Muccino în *Come te nessuno mai*, o defel superficială comedie despre niște elevi ai zilelor noastre care, deși nu vor să reediteze mai-ul '68, se revoltă și se baricadează în școală, protestînd “împotriva privatizării învățămîntului și standardizării individului”. Hazul poveștii constă în subsidiara confruntare cu părinții, “îmburgheziți” ce nu-și mai amintesc decît vag ce i-a minat în luptă pe ei și au uitat cu totul frămîntările adolescentine, mai mult hormonale decît intelectuale. Deși o fetiță va reuși să trezească interesul unui coleg ce nu o băga în seamă glosînd pe marginea maximei lui Ugo Foscolo care ar fi afirmat pentru prima oară că doar arta-i nemuritoare, individul de rînd trebuind să aspire însă și el să realizeze ceva în viață ca în momentul morții să nu aibă sentimentul zădărniciiei.

La Toronto creatorii își pot face publice afinitățile pentru că există secțiunea “Talking with Pictures” în care – de exemplu – un teribilist independent, precum Gregg Araki și-a confirmat maturizarea prezentînd *Adevărul îndrăcit* (1937) de Howard Hawks, comedie trăsîntă de la care astăzi se revendică tînărul regizor

american, dezvoltînd o întreagă teorie cum că “filmul cu gangsteri” e mort, în schimb tradiția clasică a comediei poate fi resuscitată din perspectiva postmodernistă a sexualității polimorfe. Ca probă, filmul său din festival, *Splendor*, de un optimism tonic: un fel de *Threesome*, un triumf amoros pledînd pentru permisivitatea actuală.

Nu puteau lipsi de la Toronto filmele afiliate celui mai nou curent căruia i s-a consacrat și un simpozion “Dogma Dogmei” la care au combătut Jesper Jargil, autorul documentarului *Hamiliated* (portretizîndu-l pe Lars von Trier cu ai săi *Idiots*) și Carl Bessai care a prezentat filmul *Johnny*, prima producție nord-americană în stilul canonului naturalist propus de tandemul von Trier-Vinterberg, despre un băiat al străzii urmărit pe timpul viscolului care a paralizat orașul nu demult. Evident, în discuție a intrat și *Mifune – Dogme 3* (Ursul de Argint la Berlin) al danezului Soren Krag-Jacobsen, înscris la secțiunea “Cinematograful lumii contemporane” și relatînd economic peripețiile extraordinare ale unui tînăr reîntors la țară lîngă fratele său retardat. Un film ce respectă strict regulile acestui “joc serios”, născut nu din sărăcie ca neorealismul căruia într-un fel îi este cofratern, ci din provocarea ambițioasă de a merge din nou la sursa primară a emoției, la instinct și improvizație, la surprinderea necontrafăcută a reacțiilor și mediului. Totul cu speranța că, scăpînd de hemoragia “efectelor speciale”, se va ajunge la un mesaj filmic mai spiritualizat, mai firesc.

The Legend of 1900 de Giuseppe Tornatore (ecranizare a unui monolog al romancierului Alessandro Baricco) pare a fi fost special concepută pentru această ediție a festivalului de la Toronto care a avut drept emblema un ochi ce reflectă pelicula în derulare continuă. În pregeneric, din *off*, un ins, trompetistul-narator, își începe povestirea vorbind despre cel ce vede prima oară America, pe ecran apărînd dilatată o pupila care absoarbe Statuia Libertății. Suflul de entuziasm al emigranților se transmite și în sală, publicul fiind prins definitiv în mrejele acestui film despre un copil abandonat pe un transatlantic, crescut în cală de un negru care-l și educă, pentru ca foarte curînd să se dovedească a fi un pianist de geniu înnăscut, care, ani la rînd, va fascina călătorii, incapabil să părăsească vasul. De altfel, la singura tentativă, New York-ul întunecat și fumegînd nu-l ispitește așa cum vocea oceanului o face deși nu e și sigur dacă a auzit-o vreodată cu adevărat, dar în mod cert a transfigurat-o în muzica sa. Cu o teribilă candoare în priviri și un suav mister al gesturilor, vrăjind clapele pianului într-o plutare continuă excelent cinematografiată de Lajos Koltai, eroul interpretat de Tim Roth își permite să se desprindă de viață cu seninătate caci – cum spune personajul – “Toate au un sfîrșit și nimic nu-i infinit”. Doar legenda, doar arta, doar filmul...

Irina Coroiu

Despre „voi” și „noi”

(Urmare din pag. 11)

INTR-UN CUVÎNT, s-au creat distanțe și diferențe de mentalitate, între românii care au suferit, fiind în țară, vicisitudinile multiple și adînci ale comunismului, și cei care, prin “fugă”, prin exil sau prin emigrare, au ajuns în “paradisul” presupus al lumii occidentale... Ceea ce este curios, aceste distanțe sînt mai mari la noi decît în alte țări post-comuniste (Polonia, Ungaria, Republica Cehă) - poate și pentru că au avut de-a lungul deceniilor trecute mai puțini refugiați politici (în Ungaria, prin amnistii succesive, “dăruite” de comuniști, aceștia s-au putut întoarce în țară) - sau persecuții politice mai puțin sîngeroase. Ei se regăsesc acum în structurile noilor democrații postcomuniste.

De vina poate fi și situația comunităților românești din lumea occidentală. Nici în perioada lungă a exilului anticomunist (să citim jumalele intime și memoriile personalităților de vază ale exilului nostru), nici după 1989-1990, comunitățile românești politice, culturale, chiar religioase, nu au dat dovadă de unitate. Ele nu au fost scutite de rivalități și de antagonisme (care mergeau uneori pînă la procese în justiție!), ba chiar de rușinoase delațiuni și colaborări cu Securitatea - despre care cei ce sînt în vîrstă matură, în Occident și în țară, pot încă depune mărturie. Să adăugăm aici *intrarea în uitare*, adică în *neant*, a unor personalități din același exil - pentru a înțelege *individualismul* dominant între exilații din România. Condamnabila noastră uitare!

Excepțiile sînt puține. Doamna Monica Lovinescu scria undeva că, mai ales după 1975-1980, nu s-ar mai fi putut vorbi de un *exil compact*, ci de *exilați*. Iată de ce crezul politic al regretatei noastre Antonia Constantinescu a fost întotdeauna - după propriile-i marturisiri - *reunirea* într-o luptă comună (ziarul *Lupta - Le combat* de la Paris a avut acest nobil țel) pentru o Românie liberă democratică, a tuturor generațiilor și ramificațiilor din exil.

O asemenea atmosferă de contrarietăți și antagonisme nu putea fi luată în considerare în formarea unor *lobbies*, nici nu putea încuraja integrarea totală cu țara, cu conducerea politică din țară. Se pot înțelege astfel ezitățile Puterii din țară în contactul cu “exilul”: ea lua contact cu “exilați”, nu cu corpuri constituite...

Dar “exilații” întorși acasă de ce nu-s întrebuințați așa cum s-ar cuveni și cum ar fi folositor?

7. Aceste reflecții nu sînt judecăți de valoare, cu atît mai puțin de autoritate. Sînt simple întrebări întristate.

Pentru că, iată, *ca într-un miracol*, în noiembrie 1996, și exilul (“emigrația”, “diaspora” etc.) și țara *s-au unit* și au votat Convenția Democratică, în frunte cu dl Emil Constantinescu.

Această victorie ar fi trebuit să *consfințească* - conform declarațiilor - *integrarea totală*, fără distincții de vreun fel, a Românilor în țara lor nativă, tot astfel cum ar fi putut să instauraze, în România, o mentalitate democratică, deschisă către lumea românească din Occident. Ar fi putut înțelege cei din afara granițelor României că *au o patrie*, o cultură, o societate civilă de apărut, de ajutor, ar fi înțeles, în fine, cei din țară, că bariera dintre “noi” și “voi” nu este decît o prelungire regretabilă a național-comunismului și ar fi lăsat să intre, în România, aerul proaspăt al valorilor *noastre* europene.

Obstacolul principal sîntem noi înșine... Puterea și administrația țării noastre - cea democratic aleasă - nu abrogă legi și dispoziții discriminatorii. În interiorul Puterii și în conștiința multora, există încă ezitări și temeri față de o configurație europeană a României.

Rezultatul: “noi” și “voi”. Români, dar “altfel” de români! Frați, dar înstrăinați, dacă nu vitregi! Cetățeni români, dar de clasa a doua!

Să mai credem oare în declarații oficiale?

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Poveste întreruptă

ÎN ZIUA aceea dobrogeană - o zi nomadă - avuseserăm ghinion. Ne tot învîrteam cu un mort în mașină. Nu știam ce să ne mai facem cu el. Îl plimbam așa cu noi, în microbuzul nostru TV, prin vreo trei locuri și pe la un fel de spital, și nimeni nu voise să-l primească, nu aveau morgă...

Astfel încît, Z., de la Zorel care murise de inima subit, după ce toată ziua ne bătuse la cap cu teoriile lui, tăcuse în fine. Dar cu ce preț... Abia peste câteva minute bune, cineva din dubița fatală, zgîlțindu-l, îl facuse să se pravălească jos de pe banchetă, la o hurducatură mai mare a mașinii. Abia atunci ne daduserăm seama că o mierlise, și era pe la sfîrșitul lui iulie, o zi de foc.

Și-acum, în mașina trasa pe dreapta șoselei județene nepietruite, sub un copac batrin, o salcie scorburoasă, ratăcită pe acolo, ne uitam de jos la el, cum ședea pe bancheta microbuzului, întins cu miinile pe piept, cu chelia lui minjită de noroi, probabil de la căzătură. Șoferul, Violel, un țișan mereu voios, îi ținea mortului la căpătii o lanternă aprinsă, în loc de luminare. Se dusesse Z. Tot așteptam să se trezească, să ne facă cu ochiul, să ne spună unul din bancurile lui. Nimic, nimic, nici o mișcare. Cu eternitatea nu-i de glumit. Pînă să i se facă rost de un coșciug, unul normal, nu lădoiul de făină aruncat la vechituri, împrumutat din curtea unei alimentare, pe care o reînnoiau, tre-cuse ceva timp.

Cît ținuse priveghiul acela forțat, am revizuit în minte întimplarea, cu gîndul să scriu o poveste, vreo schiță sau chiar vreo piesulică, pentru teatrul nostru ambulant. Dacă ar fi ieșit o piesulică, neapărat comică, pe care aș fi numit-o *O zi cu ghinion*, trebuia mai întîi să schițez o poveste, care ar fi început așa:

În ziua aceea dobrogeană, - o zi de nomazi, sau o zi nomadă, - cum vreți, avusesem ghinion. Murise Z., și ne tot plimbam cu el în mașină... Ceva în acest fel. Nu scriam încă nimic, îmi notam totul în cap, nu te-apuci să scrii cu mortul alături... Mai departe: Îl plimbam prin vreo două locuri și pe la un spital. Nu avem unde, spuneau aia, nu avem frigider. Dar e mort, făceam, e mort, ce ne facem cu el? Păi, atunci, ziceau ei, logic, ai naibii, dacă e mort, ce să mai faci cu el, duceți-l la cimitir. Că ei n-aveau morgă și că, dacă ar fi avut morgă,.... era în reparație.

Și afara erau 38 de grade. Felcerul de la spital ne închisese ușa în nas.

Și-așa, mergeam încet cu mașina clătîindu-se pe strada principală plină de gropi, făcîndu-l pe mort să salte în coșciugul improvizat, și care gesticula, pîrînd a lua parte la conversația noastră de artiști pribegi, în căutarea unui public cît de cît învățat, avînd unele idei generale despre libertate, despre iubirea cea mare, despre curaj, jertfa de sine sau mai știm ce... Pe lingă piese, mai trăgeam și filmulețe,

cu un aparat sovietic, greu de tot, ca o mitralieră. Bebe, operatorul, așternuse între timp pe fața mortului o revistă cu coperta scrisă în litere chirilice, și pe care scria, dacă nu mă înșelam, *Aripi sovietice*. Și Z. care murise în plină acțiune... Fusese scena lui favorită, în care urmărea într-un Ford de epoca un gangster celebru și care cu un aparat de telefon în mînă țipa spre public: "A luat-o la dreapta, băgăm viteza,.... îl ajungem,.... înaintăm în zig zag, îi tăiem calea, și-acum, atenție, folosim armamentul din dotare." Și-atunci avusese loc atacul de inimă.

"Punea prea mult suflet", spusese Bebe, milos.

Fusese o zi importantă. O zi care merita să fie notată, și am scris în carnetul cu pătrățele, în care de obicei făceam socoteli, am însemnat și am subliniat data, după ce mai întîi înmuiașem creionul în gura: *sintem în ziua de iulie 14, 1953*, și, zecse! am scris pentru orice eventualitate, Traiască Republica Populară Română, să nu dăm de bucluc, să fie totul în regulă, iar dacă nu, așa, pentru posteritate.

Îmi adusesem aminte de cealaltă zi, de la începutul cunoștinței noastre, de ziua în care Z. făcea semne în mijlocul șoselei, să-l luam cu microbuzul, cu noi, și-l luasem imediat, îl băgasem în echipă. El intrase vesel în microbuz, aplecat și ne salutase în versuri: *Fiindcă mă luarăți la drum, vă răsplătesc cu o urmărire Bum-Bum!* Pe urmă făcuse pe loc numărul lui, cu urmărirea unui gangster, într-un Ford 1928. Nu ziseserăm nimic. Puteai să crezi că daduserăm de încă un nebun, ceea ce nouă nu s-ar fi putut spune că ne lipsea. Pînă-n ziua în care cineva, cotrobăind în geamantanașul lui rupt, găsise un caiet, cu un rol de teatru și pe care scria cu creion roșu Richard II. Caietul circulase din mînă în mînă. Cînd ajunsese la mine, citisem din el, silabisind:

Acolo, în tăcere, e substanța...

Umbra durerii mele... e foarte adevărat,

ea zace înăuntru, dedesubt, iar aceste manifestări exterioare sînt doar umbre ale chinului nevăzut.

Pe urmă, versurile acestea, scrise pe franțuzește și care pînă azi mă silesc să aflu de cine sînt și sper că voi afla, într-o zi:

De Chine sont venus les pihis longs et souples

Qui n'ont qu'une seule aile et qui volent par couples...

*
* *

Nu știu de ce, nu terminasem schița. Peste nici un an, Z., pe care-l alesesem ca erou al ei, murise de-a binelea, otrăvindu-se cu verde de Paris. De-atunci, știu cită încărcătură ucigașă sau rău prevestitoare pot conține în ele cuvintele, mai ales cînd sînt inspirat scrise.

OCHEAN

de Paul Miron

Mesajul sihastrului

VIZITA pentru întîia oară Mă-năstirea Agapia și, fiindcă ajunsese tirziu, n-a găsit decît o cămaruță la o maică foarte de treabă. La parcare, zeci de automobile din toată țara și din străinătate luceau îngrămădite sub paza stelelor.

Îl trezise un cocoș. A ieșit pe cerdac la soare și s-a frecat la ochi. Cînd i-a deschis de-a binelea, a crezut că visează. Piața se golise de toate vehiculele. Numai două - unul al lui, celălalt al unui avocat belgian - stăteau ca rătăcite, sporind pustietatea parcajului. Belgianul a dat explicații: "Ieri au năvălit armatele blocului de la Varșovia în Cehoslovacia. Lumea crede că vor intra rușii și în România, la pradă." Localnicii le dădeau sfaturi: "Plecați, să nu vă prindă Ivan pe aici! Aveți pașapoarte, ce mai așteptați? Sînteți liberi, plecați!" - "Și voi?" - "Cit despre noi, iar o să ne pună la jug." Pînă la urmă, belgianul fu convins că e mai bine s-o șteargă. Demara și, dorindu-i protecția divină, îl lăsă pe tovarășul său de soartă stingher. Treceau turiști cu geamantane burdușite, grăbind spre stația de autobuz. Se opreau și întrebau: "Ne luați și pe noi? Unde vă duceți? Încotro?" Ce putea să le răspundă el?

S-a dus peste munte, la Sihastria; duhovnicul mănăstirii, Părintele Cleopa, tocmai terminase slujba. Se clătina frînt de oboseală. Toată noaptea se rugase. Își șterse broboanele de sudoare de pe frunte și-l privi lung: "Urmează-mă!" Trecură cu greutate prin mulțimea de oameni care îl asaltau pe monah cu rugămînti și urări.

În chilie mirosea a busuioac și a mîntă creată. Cît a durat convorbirea? Un ceas? Două? A povestit mai întîi despre anii grei cînd a fost fugăr. Au vorbit apoi despre venirea rușilor și de groaza care domnește în popor. "Dacă ești hotărît să rămii, pentru că te-ai rușina să lași lumea de aici și să fugi ca să te pui la adăpost, poartă-te ca un creștin adevărat. Grijește-te de cei slabi și năucii de frică. Rușii nu vin. Că a fost mare frămîntare și răscoală în cer și s-a rugat Maica Domnului pentru noi să nu se verse paharul plin de atîta suferință."

La București, a fost oaspetele Patriarhului. Acesta i-a relatat despre întîlnirea sa cu Ceaușescu, la o recepție de 23 august. Conducătorul, plesnind de mîndrie

după discursul în care a comentat invazia din Cehoslovacia, ahtiat de temenele, întrebă în dreapta și în stînga: "Cum am fost? Cum v-am parut?" A doua zi, bătrînul l-a chemat: "Uite, o problemă grea. Decizi tu. Te-au invitat aștia de la Comitetul Central la o întrevvedere. Spune-mi, dacă te incumeti." Era curios să vadă birlogul tiranului. A răspuns: "Merg cu plăcere". La ușa clădirii bine păzite, îl așteptau doi militari. Urcînd, la un moment dat ascensorul începu să se legene periculos și să scîrție. Unul dintre însoțitori șopti: "Să nu vă fie teamă. E construit înainte de epoca de aur." O anumită satisfacție îi acoperi mirarea. Erau defecțiuni chiar la centru, în talpa iadului. Înțelese că eliberarea nu poate veni decît printr-o prăbușire. Într-un birou impozant, la o masă, stăteau trei barbați. Pe cel din mijloc îl întîlnise la un congres internațional. Ceilalți doi erau necunoscuți. Cel din stînga învîrtea un creion gros în aer, precum un mușchetar spada. Cînd cel din dreapta deschise gura, cobori arma sa pe filele unui carnet. Un glas blind cuvînta: "Domnule profesor, puteți să ne răspundeți sau nu. Am remarcat că după noaptea fatală n-ați părăsit teritoriul Republicii, n-ați luat, ca majoritatea turiștilor, nici o legătură cu vreo ambasadă, nici cu cea germană, nici cu cea americană. Ați repetat în diverse ocazii opinia dv. ferma că rușii nu vor intra. De unde știți? De ce n-ați plecat?" - "M-a reținut isteria care a paralizat cugetele. M-am străduit s-o potolesc. Nimeni nu mai gîndește normal. Rușii nu vin." - "Pe ce vă bazați?" - "Pe cele ce le-am aflat..." - "Ce și de unde?" - "De la Cleopa." - "Ce nume e și asta?" - "E din Biblie." Cei trei săriră ca arși: "Așa ceva, noi nu citim." - "Păcat. Îl găsiți pe Cleopa și în opera lui Sadoveanu." "Cleopa? E român? Ce v-a spus?" Am vorbit mai răspicat, uitîndu-mă în ochii lor: "A spus că rușii nu vin. Că a fost mare frămîntare și răscoală în cer și s-a rugat Maica Domnului pentru noi să nu se verse paharul plin de atîta suferință. Cleopa este un călugăr de la Sihastria." Aici, creionul protocolantului se rupse zgomotos... Pe ușa se strecura un chelner cu o tavă: "Patru cafele!", dar cel ce punea întrebări îi facu semn să se întoarcă din cale. Vizita se terminase. Ascensorul îl depuse în tăcere la parter.

POLIROM

NOUTĂȚI
octombrie '99

Ioan Pînzaru

Practici ale interpretării de text

G. Gruică

Gramatică normativă

77 de întrebări. 77 de răspunsuri

Anamaria Beligan

Scrisori către Monalisa

Roman

Gabriel Andreescu, Gusztáv Molnár (editori)

Problema transilvană

În pregătire:

Seneca

Samuel P. Huntington

Naturales quaestiones. Științele naturii în primul veac

Ordinea politică a societăților în schimbare

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: poliorom@mail.dntis.ro

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

VICLENII LA SFÎRȘITUL LUMII

“**S**I DACĂ realitatea s-ar dizolva sub ochii noștri? Nu în neant, ci în mai real decât realul, în triumful simulacrelor?” O întrebare care multora li se va părea, încă, absurdă, dar nu și celor ieșiți dintr-o sală de cinematograf unde au fost asaltați, timp de vreo oră și ceva, de fantasmе unei hiperrealități electronice precum cea din filmul *Matrix*, bunăoară. Apăsînd virtos calculatorul, ori pipăind contururile corpurilor solide din jur, pentru a-și garanta că mai sint, totuși, între limitele unui univers concret și știut, real, aceștia din urmă, spectatorii utopiilor și distopiilor cinematografice de ultimă oră, vor reflecta, cu siguranță, oricît s-ar teme să o recunoască, la întrebarea

nismul. *Celălalt prin sine însuși* a apărut în traducere românească, grație lui Ciprian Mihali, tînăr filozof de la Cluj, căruia îi datorăm și *Condiția postmodernă* a lui Lyotard. Greu de tradus, fiind greu de înțeles, Celălalt... este, după părerea mea, excepțional tîlmăcit de Ciprian Mihali, cu o acuratețe dublată de vivacitate stilistică pe care o puteam găsi numai la un filozof în largul lui, în paradigma reprezentată de teoreticieni precum Baudrillard. Nu cu mult mai mult luate în seamă mi se par alte teorii provenite din școala de gîndire franceză post-structuralistă, de tipul celor ale lui Georges Bataille, ori, Emmanuel Levinas. Folosesc aici oarecum abuziv termenul “post-structuralist”, pentru că nu e relevant pentru numele mai sus pomenite. Rostul lui este altul, și anume de a pune problema în ce măsură sintem opaci la o gîndire apărută pe teritoriu francez, dar esențialmente altfel decît cea pe care am importat-o deja, și pe care aș numi-o, ca să nu mai apelez la etichete descriptive sau evaluative, 68istă.

Tocmai ca urmare a existenței acestei opacități încerc, în articolul de față, practic imposibilul. Să prezint două cărți fundamentale, dificile, superbe, fiecare în felul său: *Celălalt prin sine însuși* al lui Jean Baudrillard și *Erotismul* lui Georges Bataille. Conștientă de proporțiile necesare pentru o expunere decentă a unor teorii de calibrul celor incluse în volumele cu pricina, mă resemnez de la bun început cu puțin, cu o simplă zgîrietură a pojghiței de insensibilitate intelectuală la care mă refeream mai sus.

Am început cu Baudrillard pentru că mi se pare că rezonează cel mai explicit cu paradigma noastră, chiar cu o metafizică a cotidianului în care sintem imersați, conștient ori ba, fiecare dintre noi. Premisa de la care pornește filozoful în acest volum este că astăzi nu mai există un sistem al obiectelor, în sensul pe care îl confeream odinioară cuvîntului. Lumea noastră, cea în care trăim acum, este virtuală, fantezie și coșmar deopotrivă, dar în tot cazul lipsită de consistența obiectuală pe care i-o știam (oricît de greu de înghițit ar fi o asemenea idee, pentru unii din noi, care încă se luptă zilnic cu obstacole concrete ale unui univers material, alas!). Odată cu golirea sa de obiecte, se petrece și un fel de epuizare sentimentală a universului, dacă pot spune astfel. Obiectele mărunte din jurul nostru, acele repere cotidiene ale intimității fiecăruia, precum un stilou, un carnetel, o batistă, sau brelocul de la chei, reprezentau un suport afectiv al universului: în ele investeam energie emoțională, fie ea perisabilă sau neglijabilă. Important este că ne exersam, prin însuși atașamentul de ele, o anu-

mită funcțiune a griji și chiar tandreței.

Ce rămîne dintr-un univers lipsit de tandrețe? Oricît de straniu ar parea răspunsul (și poate chiar e, e posibil ca raționamentul meu să fie abuziv), conform teoriei lui Georges Bataille ne rămîne erotismul. Înțeles nu ca dragoste fizică, și nici iubire pur și simplu, ci mai degrabă ca energie supremă prin care noi, ca ființe eminamente singure și distincte, individuate pînă la limitele unei autonomii copleșitor de insolitante, ne aruncăm, la propriu și la figurat, în brațele Celuilalt. *Erotismul* este o carte superbă, manual de gîndire filozofică sub semnul unei alte vîrste a filozofiei decît cea de pînă la al doilea război mondial, dar deopotrivă fantezie literară, eseu despre Marchizul de Sade și literatura erotică a Occidentului. “Punerea în aplicare a erotismului, spune Bataille, are în totalitate ca principiu o distrugere a structurii ființei închise pe care o constituie un partener de joc, în stare normală.” În actul erotic se anulează discontinuitatea fundamentală a fapturii umane, și apare ispita unei utopii a continuității, a uniunii cu Celălalt. Firește, pînă aici nu e neapărat nouă o asemenea ipoteză. Deloc nouă. Marchizul de Sade îi inspiră lui Bataille o teorie a erotismului, prin faimoasele sale vorbe: “Nu există mijloc mai bun de a ne familiariza cu moartea decît acela de a o asocia cu o idee libertină.” Libertinajul, în cazul lui Sade, ar fi desfrîul erotic la care se dedau personajele sale. Bataille stipulează, însă, pornind de la această asociere dintre moarte și sex, ceea ce ar constitui componentele esențiale ale erotismului: interdicția și transgresiunea. Actul erotic e provocat de o interdicție care incită și excita, iar prin consumarea sa el o transgresează. Însăși ideea de transgresare, de depășire și trecere într-un altunde, pe care interdicția inițială nici nu ne lăsa să-l bănuim, presupune o apropiere de moarte. Căci moartea este simbolul absolut al trecerilor și al tîrimului de dincolo. Ceea ce semnalează pasiunea erotică, susține Bataille, este tocmai un pre-sentiment al sfîrșitului, un fel de angoasă morbidă, o “au-reolă de moarte”, ca să folosesc fericita expresie a autorului. În ființa iubită întrezărim apropierea morții, cum bine știm, de altfel, din sonetele lui Shakespeare ori din poemele lui Donne. Dar mai întrezărim ceva, mult mai important: esența fapturii umane, adevărul sau temeiul ființei, cum le numește Bataille. Transgresarea care e constitutivă actului erotic nu se realizează, însă, decît prin violență. De aici atașamentul lui Bataille pentru Marchizul de Sade, firește. Dar, oricît de violentă ar fi o lume a la Sade, ea cel puțin are consistență, e palpabilă și, mai mult decît atît, apropiată. Or, pentru Baudrillard universul nu mai este nici măcar

violent, ci amorf. Moartea însăși e banală, am banalizat-o noi prin experiența cotidiană. Baudrillard e un profet sumbru și extatic deopotrivă, pentru care Apocalipsa, deja pe jumătate instalată, are chipul unui ecran de control, după modelul televiziunii, “cel mai frumos obiect prototipic al acestei ere noi”. O eră care nu mai este nici măcar a vitezei, căci mașina, vehiculul acesta care ne deplasează fizic dintr-un spațiu în altul, a fost deja desacralizat. Mai curînd e o eră a teleportării, ceea ce presupune un univers ale cărui limite corporale s-au șters, sau au devenit arbitrar, făcînd din fiecare din noi ficțiunea electronică a unui computer, sau a unui alt utilizator, aflat într-un alt nod al rețelei. Opoziția dintre subiect și obiect s-a șters, toposul scenei sau cel al oglinzii fiind înlocuite de cele ale ecranului și rețelei. Conectați la un computer, sau legați de un televizor prin ceea ce ironic se cheamă *remote control* (ironic, pentru că nu noi comandăm de la distanță ecranul, ci de fapt acesta ne comandă pe noi, asaltîndu-ne cu mesaje subliminale), am suferit, de fapt, o a doua cădere din paradis, pierzîndu-ne dreptul la intimitate. Odată devenit imensă rețea de comunicare, gigantic spațiu de “circulație, ventilație și conectare efemeră”, spațiul public atrage după sine metamorfoza celui privat. “Primul încetează de a mai fi un spectacol, celălalt încetează de a mai fi un secret,” susține Baudrillard. Cel mai mărunț gest personal poate deveni oricînd cunoscut oricui, intimitatea e pîdită la tot pasul de invazia mass-media, sau de simplul voyeurism al unui administrator de rețea. Fiecare dintre noi, la rîndul său, e măcinat de curiozitate să îi scormonească intimitatea celui de-alături, astfel încît universul e redus la dimensiuni liliputane, ca atare la îndemîna oricui. Această accesibilizare a lumii Baudrillard o numește pornografie. Un univers microscopic este unul pornografic, pentru că el se derulează cu minuțiozitatea și exhibiționismul unui prim-plan sexual de film porno. Extazul comunicării pe care îl trăim în această lume mult prea accesibilă este obscen, pentru că el scoate orice la iveală, anulează însăși noțiunea de secret, obscur, sau refutat. Vizibilul devine prea vizibil, adîncimile se nivelează în suprafețe lucioase și lunecoase. Nemaiexistînd profunzime, nu mai există nici transcendență.

Titlul cărții lui Jean Baudrillard face trimitere explicită, după cum își va fi dat probabil seama cititorul, la o altă carte celebră, *Soi-même comme une autre*, aparținîndu-i lui Paul Ricoeur. Raționamentele celor doi filozofi, însă, sint aparent (doar aparent) radical diferite: în vreme ce Ricoeur definește sinele ca entitate dublă, animat de două tendințe, una spre stabilitate și auto-rega-

GEORGES BATAILLE

EROTISMUL

Georges Bataille, *Erotismul*, traducere de Dan Petrescu, Editura Nemira, București, 1998, 263 pagini, preț nementionat.

sire, alta spre schimbare și astfel de lunecare în alteritate, pentru Baudrillard nu mai există alteritate. Ea a dispărut cu totul, în măsura în care chipurile noastre sint perfect uniforme și inexpressive. Curiozitatea de a ști ce face, ce simte, ce gîndește celălalt ne devorează, la propriu, ne anulează identitatea, acel mult sau puțin de diferență care ne făcea odinioară să fim noi înșine. Izbutind să afle tot, mă pierd, de fapt, pe mine înșami, identificîndu-mă cu toți ceilalți, cu propriul lor conținut de gînduri, trăiri și senzații. Alteritatea dispare, pentru că eu o agrez și o invadez, numai că odată cu dispariția ei dispare și sinele. Baudrillard urmează, așadar, teoria lui Ricoeur, aplicînd-o doar la viziunea sa de sfîrșit de lume, în care inevitabil nu-și mai poate avea rostul o ontologie a ființei.

Într-un univers populat de fanteze, privat de un Eu, precum și de un Tu, ce se mai întîmplă, la urma urmelor? Cine sint aceste siluete pe care le vedem pe ecranul de cinematograf, ele care poartă totuși un nume, fac și desfac firele, simple sau complicate, ale unei intrigi, și uneori ajung chiar la banale și previzibile deznodăminte? E limpede că teorii precum cea a lui Baudrillard au limitele inevitabile ale unui SF filozofic, dacă îl pot numi astfel. Cu alte cuvinte, că “pericolul” despre care ne vorbește el nu e chiar atît de mare. Că odată ieșiți din sala de cinema regăsim, totuși, o realitate familiară și de încredere, oricît de contestabilă ar fi ea filozofic. Este o realitate în care Eu și Tu au consistență, se întîlnesc, oricît de efemeră și de suavă, impalpabilă acea secundă a întîlnirii. Baudrillard ne propune să fim stoice, prin asta înțelegînd, de fapt, să fim vicleni: “dacă lumea este fatală, să fim mai fatali decît ea. Dacă este indiferentă, să fim mai indiferenți decît ea. Trebuie să învingem lumea și să o seducem printr-o indiferență cel puțin egală cu a ei.” Cui se simte în stare, sint convinsă că sfatul unui filozof, precum acesta, îi va prinde bine.

Jean Baudrillard
Celălalt prin sine însuși

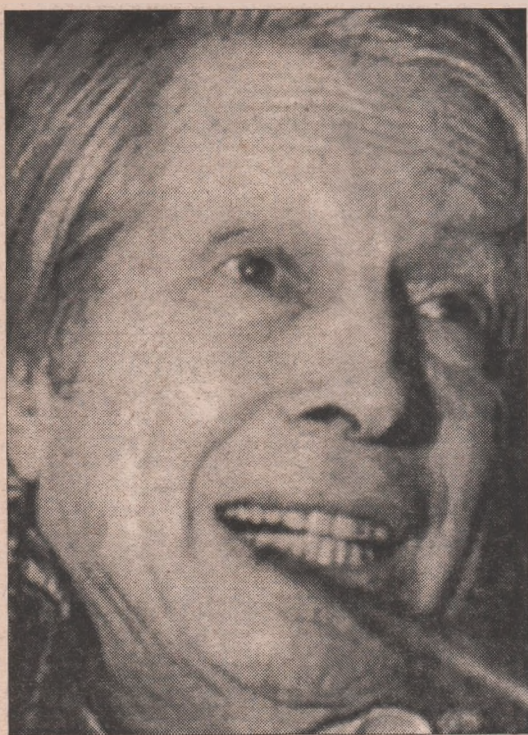
diaphora

CASA CĂRȚII DE ȘTIINȚĂ

Jean Baudrillard, *Celălalt prin sine însuși*, traducere de Ciprian Mihali, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 1998, 82 pagini, preț nementionat.

cu pricina. Interesant este că ea a fost rostită cu mai bine de zece ani în urmă, de Jean Baudrillard, în *Celălalt prin sine însuși*, campionul teoretic al predicțiilor sumbre despre un viitor al simulacrelor absolute, fără conținut și fără miză ontologică. Epuizată de o acută “encefalită electronică”, spre a folosi o expresie elocventă a filozofului, lumea aceasta pe care o cunoaștem cu toții se dizolvă și se comprimă deopotrivă, cauterizată de arderile noastre interioare, ca ființe profund alienate de tehnologia pe care am creat-o, precum și de artificiile pe care le-am pus tot noi în joc, domicii de a trăi într-un univers al spectacolului. Care, iată, moare la scena deschisă, susține Baudrillard. Dar, de fapt, nu despre moarte în sensul familiar, cu toate cuvenitele conotații religioase, e vorba aici, ci mai curînd despre o dizlocare greu de explicat, o trecere către o altă formă, un alt stadiu de existență.

Impresia mea este că idei precum cele ale lui Baudrillard trec prea puțin observate la noi, poate și pentru că sintem atît de disperat agățați de o cultură modernistă, refuzînd să îi înțelegem anacro-

CASTEL SALVIATI

fructul până la capăt.

În ce mă privește, aş propune o altă metaforă, inspirată de ceea ce a fost pentru scriitorul Nicolaus Sombart pasiunea dintâi, vocația primă, descoperită încă din copilărie. E vorba de arhitectură, de interesul și talentul de a construi planuri de case, croite pe măsura visului investit în ele de cei care urmează a le locui. Episodul ce relatează corespondența legată de Castel Salviati, ale cărui planuri le trimite spre retușări și completări unei iubite cunoscute doar prin scrisori, mi se pare într-un anume fel emblematic. Nu avea să o cunoască niciodată altfel pe acea fată, decât prin colaborarea ei la construirea imaginărilor a unei case ideale, în care "arhitectul" adăuga sau suprima detalii pentru a apropia cât mai mult casa de pe hârtie de aceea ce corespundea dorinței fetei îndragostite, visurilor ei cele mai ascunse, materializate într-un anume fel de a locui. Iubirea și creația se stimulau reciproc, printr-un complicat joc de corespunderi, pentru a da formă acestei locuiri.

Citită prin prisma unei metafore arhitecturale (ușor transpozabilă într-una muzicală, cea a temelor anunțate la început și dezvoltate pe parcurs), cartea de memorii a lui Sombart are un fundament, un "centru al lumii" ei: casa părintească și figurile tutelare, a tatălui și a mamei. Ele întrușchipează cele două principii, cel masculin și cel feminin, pe care Sombart le gândește ca o axă a unui model ideal (cealaltă axă la care se referă e cea dintre tribalism și universalism, centrală după opinia sa pentru echilibrul lumii de azi).

În timp ce figura tatălui, un reputat sociolog și economist german, întrușchipează rigoarea, ordinea, acuratețea, ca principii întemeietoare ale lumii culturale, imaginea mamei, - româncă, provenind dintr-o ilustră familie ieșeană, - e asociată unei alte zone spirituale, cea care se naște din combinația subtilităților orientale cu rafinementele lumii salonului occidental, din dozarea armonioasă a intimității cu socialitatea și convivialitatea. Spațiile care se reprezintă cel mai bine pe teritoriul casei cele două lumi sunt, pe de o parte, biblioteca (uriasă, cu 30.000 de volume, dintre care cea mai mare parte se afla azi la Universitatea din Osaka) și biroul tatălui, și, de cealaltă, salonul și camera în care e sofaua, divanul pe care se poate citi o carte, se poate lenevi și visa (accent în replica la biroul masiv, auster la care își petrece orele de reclusiune și de lucru, tatăl). Sunt de altfel cei doi poli spre care scriitorul gravitează, într-o tensiune lăuntrică binefăcătoare.

Casa e un fel de matrice protectoare, acolo autorul "a învățat" lumea, într-un mediu familial de excepție, în jurul căruia se ordonează în cercuri concentrice celelalte straturi ale uni-

versului în care s-a format viitorul autor al acestor memorii: școala, cercul de prieteni cunoscuți în casă (între ei și tânărul Celibidache, "Cili", proaspăt sosit la Berlin, căruia i se consacră în carte un capitol) sau în afara ei, iubitele visate, pierdute, regăsite, cartierul berlinez Grunewald, lumea ambasadelor, a intelectualității de vază din anturajul familiei, a burgheziei evreiești (în distrugerea căreia în timpul ascensiunii național-socialismului și apoi a războiului, Sombart vede un fel de autonegare a identității germane înseși). Traversate în memorie, aceste cercuri concentrice capătă conținut, viața, substanță, refăcând o istorie în care subiectivitatea și imaginarul sunt suporturi benefice, cai de acces spre intimitatea lucrurilor, un mod de înțelegere în care afectivitatea își are rosturile ei, dând cunoașterii profunzime, un fel de a treia dimensiune, o punere în perspectivă, ce conferă acestei cărți registrul ei special. De altfel, autorul afirmă încă din primele pagini ale cărții sale: *"Subiectivitatea și istoria nu sunt pentru mine o alternativă. Subiectivitatea mea a fost întotdeauna nuanțată istoric."* Biografia tatălui devine astfel *"o cale privilegiată de acces la istoria germană, o posibilitate de a cunoaște secolul al XIX-lea din interiorul său, fără a fi nevoie de studiul documentelor."*

În mod analog, povestirea unor episoade din viața adolescentului de altădată poate cu ușurință deveni fundamentul producerii de "documente" asupra spiritului unei epoci, revelatoare, de pildă, pentru concepția germană asupra statului și politicii sau pentru ascensiunea național-socialismului. Descrierea diferitelor tipuri de alianțe masculine la care a participat sau de care s-a simțit atras, analiza spiritului în care se constituiau acestea, pot fi considerate un "studiu" preliminar la ceea ce vor fi ulterior lucrările sociologului Nicolaus Sombart asupra societăților secrete masculine din Germania sau asupra unei *"culturi a privirii masculine asupra corpului feminin"*. Memoriile se dovedesc a fi un prilej nu doar de construire identitară, ci și de revelații pe care scrisul însuși, povestirea, le aduc cu sine prin chiar exercițiul lor.

Ca practică de reevaluare a unui trecut trăit și redescoperit prin povestire, memoriile sunt și prilej de celebrare a unor valori, acelea care dau sens și de care autorul se simte în consecință în mod special și consecvent atașat. Încrederea în cultură, gusturile cosmopolite, respingerea exceselor ideologice, elogiul a tot ce ține de o concepție înaltă asupra existenței, a ceea ce se ridică deasupra mediocrității, a ceea ce este civilizație, distincție, gust pentru desăvârșire, spirit critic și nu aliniere oarbă, viața comunitară și nu gregaritate - iată doar câteva dintre dimensiunile axiologice ale universu-

lui cărții. Toate acestea ca orizont ideal dar și ca factori de ameliorare a vieții, ca șanse de viațuire completă și mai ales ca valori împărtășite, comunicate, trăite cu alții, gustate alături de ei, învățate cu ei și prin ei, întoarse celorlalți. O dimensiune utopizantă am putea spune, având în vedere lumea din care descoperim, azi, anii de tinerețe la Berlin ai autorului. Optimism memorial, ar spune unii, retorica de captare ar zice alții, dar, dincolo de astfel de sceptice remarci, nu putem rămâne insensibili la nota dominant încrezătoare, pozitivă, luminoasă, ce se degajă din această carte și pe care, tot ce ni se relatează o susține, de altfel, cu argumente solide. E o carte reconfortantă prin detașarea cu care pledează, prin faptul că nostalgia nu e niciodată prilej de incriminare a prezentului. Ne convinge nu prin cine știe ce artificii retorice, prin pledoarii entuziasmante sau polemici aprige, ci prin bucuria cu care trecutul e redescoperit, prin plăcerea cu care ni se povestește, această bucurie și această plăcere fiind prin ele însele un elogiul. Ni se împărtășește un univers de viață, pe care, deși nu l-am trait în mod nemijlocit, am fi dorit macar să-l cunoaștem, l-am visat sau dorit. Iar dacă nu s-a întâmplat nici unul din aceste lucruri, cartea aceasta ne învață să le visăm și citim.

Vocația de arhitect a autorului își spune cuvântul: cartea încearcă să ne reveleze acea "casă" pe care am fi dorit să o avem, să o construim, acea "casă" ce ar fi corespuns perfect visului nostru despre lume. E vorba aici desigur nu de un obiect concret, ci de o formă de locuire, un univers în care să ne putem investi o parte din aspirații și căutări.

CITIND memoriile berlineze, nu putem decât să sperăm că Editura Univers, care a avut excelenta idee de a oferi publicului românesc această carte încrezătoare în cultură și în forța întemeietoare, în vocația universală a acesteia, va publica în curând și *Anii uceniciei pariziene*, celalalt volum de memorii care s-a bucurat de succes la apariția sa și care e într-un anume fel continuarea biografiei spirituale revelate de anii berlinezi. Nu mai puțin așteptăm să citim cartea dedicată mamei și, prin ea, României. Experiența românească a lui Sombart, care este pe linie maternă nepotul reputatului savant ieșean Niculai Leon (cu al cărui prenume a fost botezat), se concretizează în perioada interbelică prin vizite în casele nenumăratelor rude din Iași dar și din București, vizite conservate în amintire ca un fel de evadări în paradis, un paradis pe care, revenind în țară în anii '70, avea să-l găsească complet distrus. Citând mai pe larg un fragment din aceste evocări, ne putem familiariza și cu tehnica de *boule de neige* prin care trecutul capătă treptat consistență în paginile scriitorului și se încarcă de sa-

VOLUMUL *Tinerețe în Berlin, 1933-1943* de Nicolaus Sombart este în mai multe feluri fascinant. Un document de istorie trăită, el este mai mult decât o carte de memorii sau un roman de formare. Ambele moduri de a-l citi sunt posibile, convenabile, dar restituirea nu e menită doar de a produce un document asupra unei epoci sau asupra istoriei personale, chiar dacă minuțiozitatea și concretețea detaliilor dau vioiciune "tablourilor" și prospețime portretelor din galeria familială și a anturajului prietenesc.

Format ca sociolog al culturii, autorul e un stralucit analist, ce comentează scurt, direct, dintr-o singură măiestrită "lovitură", e drept, pregătită cu abilitate de "tabloul" sau întâmplarea ce o precedă. Ritmul frazei oscilează, de altfel, între mari desfășurări și cuprinderi, lentori și visări, și sublinieri rapide, decise, care suspendă plăcuta pierdere în amintire pentru a reveni la diagnosticarea nu rece, nu distantă, dar precisă, chiar și atunci când poartă încă în ea o undă de umor sau nostalgie. E meritul traducătoarei, Magdalena Marculescu, de a fi desțelenit un text dificil și de a-i fi redat subtilitățile, atât prin opțiunea lexicală în raport cu registrele stilistice cât și prin decuparea frazei și întoarcerea ei pe limba română.

Nu mai puțin e meritul Rodicăi Binder de a-l fi făcut cunoscut pe Nicolaus Sombart în România prin interviul din 1996 publicat în *România literară* și de a facilita de această dată familiarizarea publicului de la noi cu autorul, printr-o prefată în care îmbină abil și inteligent informația bio-bibliografică, un tur de orizont al receptării, dar și observații personale de lectură. Ele nu sunt în primul rând sau nu numai cele ale unui critic literar, ci unele mai larg culturale, vizând identitatea lumii în care trăim, interogațiile pe care ea ni le trezește și pe care, prin memoriile sale, Sombart ne stimulează a le raporta la felul în care le trăim, le asumăm.

Autoarea prefetei ne propune și o metaforă de lectură, pornind de la structura cărții, în care în preambul ne sunt povestite pe scurt lucrurile ce vor fi ulterior relatate pe larg. Ea vorbește de un sâmbure pe care crește "carnea ispititoare a fructului" evocând plăcerea pe care lectura acestei cărți o provoacă fără îndoială cititorului, îndemnându-l, ca să spunem așa, să consume

vori nebănuite: "Astfel, călătoriile mele în România erau călătorii în paradis, în lumea unui lux foarte lejer, de la sine înțeles. Centrul era Crevedia, moșia unchiului meu Virgil Alimăneștianu, foarte aproape de capitală - Bucureștiul e ca și Berlinul, inconjurat de o salbă de lacuri -, în care domnea un stil de viață risipitor, care, la noi la Berlin, n-ar fi fost posibil niciodată. Acolo, în mijlocul plantațiilor de pomi fructiferi, al viilor, care se întindeau cât vedeai cu ochii, era conacul alb, meridional, cu acoperiș plat, din țigle roșii, cu verande și arcadele sale, cu foisorul de observație, cu imensele acareturi, ogindindu-se în lacul liniștit, inconjurat de stufăriș, ca o zeiță care-și înmoaie piciorul în apă.

Timpul petrecut în această reședință de vară trecea în veselie și fără griji. La masa de prânz, în marea sufragerie în ale cărei oglinzi de cristal se reflectau viile din fața ferestrelor; astfel încât aveai impresia că stai pe o terasă deschisă de jur-împrejur, acoperită doar cu o pânză de cort care te umbrea, stăteau mereu între cincisprezece și treizeci de persoane din toate generațiile, mătuși și unchi, veri și verișoare, de fapt numai membri ai familiei, marea familie, clanul. Dacă aduceai pe cineva, era imediat adoptat."

CONACUL a fost bombardat și distrus în timpul războiului, la fel ca și casa părintească din Grunewald. Memoriile poartă cu sine imaginea lor asigurătoare, cu o parte adânc zidită în intimitatea celui care scrie, cu alta traversând triumfător, ca o garanție neașteptat recuperată, memoria noastră, a celor care citim și revedem.

Smaranda Vultur

Nicolaus Sombart, *Tinerete în Berlin 1933-1943*. O relatare. Traducere de Magdalena Mărculescu, Prefață de Rodica Binder. Editura Univers, 348 p.

Un magician al eposului baroc

ACUM aproape trei sute de ani, părintele Teoctist Nikoljski, alcătuitorul primei ediții a *Dicționarului Khazar*, i se destăinuie patriarhului din Pec, povestindu-și cu mare lux de amănunte isprăvile vieții. Totul i s-a tras de la memoria sa diavolească. Tânărul monah-copist la mănăstirea Jovanja, osândit a ține minte toți ochii care l-au privit de când se născuse, va avea ocazia să-l întâlnească pe protocoligraful Nikon Sevast, armurier și iconar vestit. Chipul acestuia îi amintea de cineva cunoscut, fără însă a izbuti să-i dea de urmă: "Era pentru prima și singura oară în viață când mă trăda ținerea de minte. Și dintr-o dată mi-a apărut pricina. Era vorba de un lucru care mi-a dovedit că o arătare nelumească nu se ține minte, măcar cât alunecarea țiparului în ciocul ratei." Spre ispășirea păcatului de a fi provocat moartea unui călugăr, modificând o cifră într-un text sfânt, Teoctist intră în slujba lui Nikon. Împreună cu care ajunge tocmai la Viena, și de-aici la Țarigrad. Amândoi se angajaseră ca pisari în slujba nobilului cărturar și războinic Avram Brancovic, diplomat-mercenar, colecționar de manuscrise în arabă, ebraică și greacă, picarro fabulos.

Odaierul gospodarului sârb era anatolianul Yusuf Masudi, "cîțitor în vise ori vânător de umbre", și care se va dovedi depozitarul și îngrijitorul variantei islamice a glosarului Khazar. Deloc întâmplătoare întâlnirea celor patru personaje, toate pivotând în jurul aceleiași obsesii Khazare. Lucrurile se precipită și iau o întorsătură dramatică: Nikon aruncă pe foc desaga cu manuscrisele lui Masudi, drept care acesta deconspiră în protocoligraf fapturna lui Satana. În fine, Teoctist se recunoaște în chipul lui Nikon: "Eram gemeni, ca două picături de apă, frământați din pâinea Domnului și lacrima Diavolului". Fapt e că Teoctist știa deja pe de rost conținutul hârtiilor arse, partea islamică, dar și pe cea greacă (a lui Avram Brancovic), așteptând partea a treia a *Dicționarului Khazar*. Ce nu întârzie să apară, adusă de un turc, ce se va "prăvali ca secerat" în încăierarea de la Dunăre, iscată de ieniceri și în urma căreia fură uciși și Avram și Nikon, iar Masudi fu luat ostatic. Acel turc nu era altul decât Samuel Cohen, evreu din Dubrovnik, unul din pisarii variantei iudaice a glosarului Khazar. Teoctist înfăptuiește ceea ce nu izbutise să zădărnicească Nikon: găsește în Polonia pe tipograful Daubmanus, căruia îi încredințează trei caiete, roșu (creștin), verde (islamic), galben (ebraic), de fapt cele trei variante ale *Dicționarului Khazar* ce va apărea la anul 1691. Aceasta e marea ispravă a lui Teoctist, pisar și povestitor, în care ne place să întrevădem un alter ego al lui Milorad Pavić, autorul ediției a doua din "Dicționarul Khazar" - roman-lexic în 100.000 de cuvinte apărut la Belgrad în 1984 și la București în 1998. Pavić nu s-a mulțumit să "reconstituie" prima ediție a lui Daubmanus (distrusă în 1692), ca simplu pisar sau bibliograf, încumetându-se să aducă la zi *chestiunea Khazară* prin cercetări de arhivă, coroborare de surse, detectivism istoric etc. O imensă ambiție a autorului total, dublată de o nestăpânită putere mimetică și proteică, prezidează această "carte a cărților" (care făcută din cărți),

un fel de biblie-dicționar al tuturor strategiilor cunoscute de a povesti, al nenumăratelor deghizări și canale de comunicare între personaje, autor și cititor. Creîndu-ne de la început la sfârșit iluzia că parcurgem opera unui lexicograf erudit, cronicar memorialist ce înaintează în text prin gesticulații obiective, științifice, spre a spulbera brusc prin ficțiune, fabulație, anecdotă și chiar lirism, argumentația glacială, Pavić probează vocația sa nestăvilă de magician al eposului baroc.

Operând cu spații geografice și temporale masive, la granița dintre credibil și imaginar, Pavić acreditează convenția existenței unui popor Khazar de origine caucaziană ce-ar fi trăit până spre anul 1000, când s-ar fi stins, absorbit de populațiile limitrofe arabe, iudaice sau grecești. O enigmă istorică dar mai ales spirituală ce se prelungește la finele veacului XX, în rândul moștenitorilor de azi ai "gâlcevei Khazare", reprezentanți ai celor trei civilizații și confesiuni religioase ale lumii. Altfel spus, noi toți de azi suntem *Khazari*, sau tindem să redevenim, redescoperindu-i, cu ajutorul dicționarului adus la zi de Pavić. Dacă prima ediție (1691) relatează despre participanții - invitați ai Khaganului la gâlceava Khazară (Sangari, Chiril, Ibn Kora) despre cronicarii ei (Bekri, Metodi, Halevi) dar și despre cercetătorii chestiunii (Cohen, Masudi, Brankovic), ediția lui Pavić include triada modernă (Suk, Muavi, Schultz) ce va pecetlui sfârșitul cărții. Între aceste triade, așadar între veacul XVII și veacul XX, circula ca trimiși speciali ai celor trei iaduri (islamic, ebraic și creștin) personaje excepționale ca Aksani, Eufrosina Lukarevic, Sevast).

Disputa stărnită de *Dicționarul Khazar*, încă la vremea străngerii și compilării surselor, proces din care nu a lipsit favorizarea unora și obstrucționarea sau omisiunea altora, se va aprinde după publicarea lui, cartea, fiind tinta atacurilor, anatamelor și osândirilor din partea cărturarilor de sorginte creștină, islamică, ebraică. Epilogul acestei confruntări va avea loc în 1982, la întrunirea de la Țarigrad unde se vor întâlni cu totul neîntâmplător Dorothea Schultz, slavistă, profesor la Universitatea din Ierusalim, autoare a unei comunicări despre misiunea Khazară a lui Chiril și Metodi, dr. Islajlo Suk, arheolog, arabist, profesor la Universitatea din Novi Sad, deținătorul ultimului exemplar din *Dicționarul Khazar*, ediția Daubmanus, dr. Abu Kabir Muavi, ebraist arab, profesor la Universitatea din Cairo, cercetător al *Discursurilor Khazare* ale lui Chiril, incluse și disimulate de cartea poetului evreu din secolul XII, Yuda Halevi. Cazată la același hotel va fi și familia belgiană Van der Spaak, tată, mamă și copil. Fapt e că Muavi va fi ucis cu sânge rece de copilul de patru ani Manuel, dr. Suk va fi strangulat de Van der Spaak, în timp ce Dorothea va fi condamnată pentru o faptă ce n-o săvârșise, deși una din intențiile cu care venise la Țarigrad era împușcarea lui Muavi, sarazinul ce-i vampiriza nopțile conjugale. Cu puțină băgare de seamă în Van der Spaak - tatăl vom recunoaște avatarul diabolicilor Aksani - Masudi - Nikon, căsătorit cu nu mai puțin bizara și fascinantă Eufrosina Lukarevic, aristocrata din Dubrovnik, cu câte doi poli-

Milorad Pavić

Dicționarul khazar

roman-lexic
în 100 000 de cuvinte
exemplar feminin

cari la fiecare mână, trădând astfel obârșia Khazară. Tot acest joc de-a masacrul este relatat cu sarcastică detașare de martora Virginia Ateh, chelneriță la hotelul "Kingston", de naționalitate *Khazară*, cu pașaport israelian. Virginia este ea însăși un avatar, nu altul decât al prințesei Ateh (secolul IX), preoteasa sectei *vânătorilor de vise*, participantă pătimașă la gâlceava Khazară, ce obișnuia să-și teleporteze cheia iatacului ibovnicilor săi. O astfel de cheie, cu o tortiță de aur, găsită în camera dr. Suk, se potrivea la camera chelneriței Virginia Ateh. Acesta este aspectul polițist al chestiunii Khazare, căruia i se adaugă altitudinea spirituală a confruntărilor religioase menite să afle de partea cui e adevărul, calea și viața. Nu lipsește vocația aventuroasă a eroilor, disponibilitatea lor de a comunica pe căi transcendente, în timp și spațiu, de a birui barierele fizice prin tehnici de genul metempsihozei, skanării, bilocației. Recunoaștem în Pavić un sintetizator de mituri livrești, începând cu cel al cărții otrăvite, râvnite, funeste, ocultate, depozitară a unei taine inavuabile și terminând cu cel S.F., al Khazarilor - atlantizi ai Răsăritului, mai autentic decât istoria ca un cumul de fapte și patimi efemere.

Toate acestea într-o carte densă, fosforescentă, inedită prin întinsă gamă stilistică și în ciuda unor rețete (ce ne amintesc de liderii narațiunii universale, cum ar fi Borges, Eco, Márquez, Kafka, Urmuz) și recursuri la expediente din sfera paranormalului, oniricului sado-maso, bioingineriei. Extraordinare pagini despre Chiril și Metodi altemează cu martelante relatări despre *vânătorii de vise* Khazari, ispiți să reclădească trupul spiritual al lui Adam, o șansă a lumii moderne spre comunicare și comuniune autentică. Pavić oferă un univers neliniștitor de personaje - unicat, toate acaparate de un bibliopolis fantast, obsesiv, făgăduind dănuirea dincolo de viață și de moarte. Construindu-și și deconstruindu-și povestirile, alături de autor, ca într-un perpetuu joc de domino, cititorul se supune unei lecturi ludice, citind cartea ca pe un dicționar de personaje fictive mereu rețușate prin jocul dintre supralicitarea surselor și flash-ul magic, dintre narațiunea clasică și farsa sardonică, dintre lirismul somptuos, legenda populară, pilda teologală și epicul fabulos-cronicăresc, spectacol într-o savuroasă inscenare bibliografică. De toate acestea și de echilibrul dintre ele a trebuit și a reușit să țină seama Mariana Ștefănescu, autoare a unei versiuni românești performante. Cuvinte vechi uitate și știute doar de filologi și hăruiți, se aștern firesc și stăruitor într-un text ce ține dreptă cumpănă între miresmele tari ale cronicarilor și autenticitatea provocatoare a narațiunii moderne.

Geo Vasile

Autoportret

Expoziția de gravură Max Klinger

LA Muzeul Național de Artă, prin grija IFA Stuttgart și a Institutului Goethe din București, s-a inaugurat o amplă expoziție de gravuri ale lui Max Klinger (1857-1920), artist german de o neobișnuită complexitate a viziunii, rezultată din încrucișarea unor întinse surse iconografice și stilistice, culese din aproape toată istoria artei și situându-se în final sub semnul unui eclecticism simbolic, de o forță particulară și un impact extraordinar asupra privitorului.

Este suficient să amintim aici modul în care Klinger utilizează, de pildă, vastul teritoriu de mituri și în genere de gândire arhetipală, ale Greciei antice, spre a forja o nouă sensibilitate, de tip modern, dilematică și de natură existențială, prin reconfigurarea apolinicului și al dionisiacului. Klinger se comportă față de antichitate similar cu marele său înaintaș Dürer, despre care Erwin Panofsky spunea că este în această privință un "conchistador", adică își însușește tot ceea ce îi convine din antichitate, transferând aceste achiziții în zona elaborării unei mitologii proprii. Imaginile lui Klinger sunt traversate fulgurant și de acel suflu, duh romantic dar și dor, "Sehnsucht" al artiștilor nordici, către o Arcadie sudică, visată, reprezentată de Italia, unde artistul și-a petrecut o parte din viață. Se pot detecta, pe de altă parte, numeroase confluente cu muzica, cu poezia, în sensul aceluia "Gesamtkunstwerk" wagnerian, ce a constituit un concept central din poetica și estetica lui Klinger - pictor, sculptor, decorator de anvergură universală, care și-a găsit poate în grafică o modalitate de expresie privilegiată. "Poeta doctus" la fel cu alți mari acvaforțiști vizionari din epocă (de exemplu Meryon Roos), Klinger este în gravură creatorul unor lumi "paralele", care nu au încetat să fascineze atât pe pionierii avangardei cât și pe promotorii realismului magic din arta contemporană, în prelungirea picturii metafizice sau a suprarealismului. Tensiunea și aura misterioasă imprimate imaginilor sale, care păstrează întotdeauna ceva din adevărurile ultime, greu de descifrat, stabilesc și o interesantă corespondență cu psihologia adâncurilor.

În încheiere aș aminti doar câteva referințe la influența lui Klinger asupra unor artiști din mediul transilvănean, ca Octavian Smigelschi, Arthur Coulin sau Robert Wellmann. Artiștii amintiți mai sus se aflau în jurul anului 1900 la Cervare, în Italia, unde au fost în contact cu o serie de pictori din imediata apropiere a lui Klinger, fapt ce ar merita un studiu aprofundat.

Expoziția oferă remarcabile centre de interes din perspectiva istoriei culturale și a artei, a circulației unor motive, convertite în "toposuri" vizuale din instrumentarul simbolismului, ce au marcat decisiv civilizația sfârșitului secolului al XIX-lea, și începutul secolului XX, dar dincolo de acestea, pe lângă o superioară delectare estetică, ne îndeamnă la o meditație asupra condiției umane.

Gheorghe Vida

Ediția „Sergiu Celibidache”

● Revista "Le Monde de la musique" consemnează apariția la casa de discuri EMI Classics a celui de-al III-lea volum de C.D.-uri din seria *Sergiu Celibidache - Prima ediție autorizată*, ce cuprinde cinci simfonii de Ludwig van Beethoven (II, III, VI, VII și IX), "Requiemul german" și simfoniile I, II, III și IV de Johannes Brahms, precum și "Variațiunile pe o temă de Haydn" de Johannes Brahms și Simfonia II de Robert Schumann. Sint înregistrări "live" din perioada 1979-1995, trecerea lor pe C.D.-uri fiind autorizată și supervizată de fiul regretatului dirijor - Serge Ioan Celibidache.

Anchetă

● Îngrijorat de amploarea violenței vehiculate de Hollywood și creșterea ratei criminalității în rândurile adolescenților, Senatul S.U.A. a decis să deschidă o anchetă privind declinul culturii americane. Industria cinematografică ar putea să constituie principalul domeniu de investigare al Comisiei speciale a Senatului pentru cultura americană, ce urmează a fi instituită. Deși, după cum afirmă purtătorul de cuvânt al Senatului, Eric Hotmire, "Hollywoodul nu este doar el ținta anchetei". "Trăim o perioadă de prosperitate fără precedent, dar nu puțini sunt cei care traversind S.U.A. constată cît de violentă și de vulgară a devenit cultura noastră. Din ce în ce mai mult ne dăm seama că problemele importante nu sînt de ordin economic, politic sau diplomatic, ci cultural", spune Eric Hotmire.

Cronica unui sat suedez

● Scriitorul suedez Göran Tunström s-a născut în 1937 în provincia Värmland, ținut în care evoluează personajele sale, de la un roman la altul, de peste patru decenii. În Franța, unde i s-au tradus pînă acum șase romane, Göran Tunström este considerat unul dintre marii prozatori europeni contemporani, despre ultimul său roman (apărut la Actes Sud) *Cartea de aur a oamenilor din Sunne* pronunțându-se chiar cuvîntul *capodoperă*. Personajul narator e un băcan care povestește despre viața satului său, a clienților băcănii și meditează pe marginea destinelor lor. Cronica lentă și confesiune, meditație filosofică și elogiul al naturii, *Cartea de aur...* - spun criticii - e plină de pepite prețioase.

Centenar Desnos

● Pentru că, la anul, va fi sărbătorit centenarul nașterii lui Robert Desnos (poetul și-a găsit sfîrșitul în lagărul de concentrare de la Terezin, în iunie 1945), Editura Gallimard a pus la dispoziția cititorilor un foarte gros volum de *Opere*, în colecția Quarto, ediție îngrijită de Marie-Claire Dumas (lansarea a avut loc la 23 septembrie). Editoarea a adăugat poemelor și texte aparținînd jurnalistului, omului de radio și criticului de film Desnos, unele inedite sau necunoscute. Tot în seria avanpremierelor centenarului, va apărea la Mercure de France o biografie a poetului, semnată de Dominique Desante, iar la "Bibliothèque de la Ville de Paris" îi va fi consacrată o importantă expoziție, deschisă între 15 octombrie și 8 noiembrie. În imagine, Robert Desnos fotografiat de Claude Cahun.

Cititorul națiunii

● Un prim tiraj de 75.000 de exemplare din autobiografia celui mai

mai simplu să le scrie el - comentează cu simpatie "Der Spiegel". Neuitînd să

popular critic literar german, Marcel Reich-Ranicki, s-a epuizat în cîteva zile, iar după trei săptămîni 160.000 de oameni cumpăraseră volumul *Mein Leben* apărut la Ed. DVA din Stuttgart, care acum trage un al patrulea tiraj. Criticul, al cărui cuvînt are enormă greutate în vinzările de carte din Germania, s-o fi gîndit că, decît să fabrice best-sellers, e

adauge că viața acestui evreu polonez scăpat din ghetoul varșovian, fost agent secret, pasionat de literatura germanică și ajuns, datorită emisiunii sale literare de pe canalul ZDF, un personaj cu mare audiență - supranumit "cititorul națiunii", conține toate datele unui roman de succes. În imagine, Marcel Reich-Ranicki și soția lui, Teofila.

Nora

"cartea secolului", *Ulysse*. Regizorul și joyceologul Pat Murphy a lucrat timp de opt ani la o adaptare cinematografică a cărții scrise de Brenda Maddox. Filmul *Nora* - scrie "The New York Times" - va avea premiera în primăvara 2000.

La Berlin

● Trei muzee din Berlin au inaugurat, la începutul lunii septembrie, manifestările de celebrare a vechicului în zenit, gazduind o vastă retrospectivă a producției artistice contemporane. Muzeul Aldere s-a arătat interesat de *Violenta în artă* în operele lui George Grosz, Joseph Beuys, Georg Baselitz și Andy Warhol. Noua Galerie Națională de Artă și-a consacrat expoziția "spiritului și materiei", ilustrate cu lucrări de Otto Kokoschka, Paul Klee și Wassily Kandinsky, iar Muzeul de Artă Contemporană prezintă o retrospectivă de "colaje și montaje" semnate de Max Ernst, Daniel Spoerri și Nam June Paik. Cele trei expoziții vor rămîne deschise pînă pe 9 ianuarie.

Schimbări

● Dirijorul nipon Seiji Ozawa (în imagine), direc-

tor al Orchestrei simfonice din Boston, a anunțat că în anul 2002 va părăsi acest post, pe care îl deține din 1973, ceea ce este considerat un adevărat record, pentru a deveni director muzical la Opera de Stat din Viena. Și la Paris se așteaptă unele schimbări: se presupune că Jukka-Pekka Saraste îi va succeda lui Marek Jankowski la conducerea Orchestrei filarmonice Radio-France, iar Myung-Whun Chung ar putea ajunge la conducerea Orchestrei Naționale a Franței.

Memoriile lui Jean d'O.

● Revista "Lire" nu-l apreciază prea mult pe Jean d'Ormesson, despre care afirmă că și-a făcut o specialitate din metafizica surizatoare și din sandwichul de cultura generală pe gustul marelui public. Dar trebuie să recunoască surpriza plăcută pe care o prezintă cea mai recentă carte a lui, *Raportul Gabriel*, apărută la Gallimard. Subiectul: înainte de a stinge Soarele, Dumnezeu îl trimite pe Pământ pe Arhanghelul Gabriel, pentru a întocmi un raport despre ticăloșirea oamenilor. Dar Atotputernicul, Diavolul, Profetul și celelalte personaje mitologice nu au decât un rol secundar în jurul unei vedete simpatice: Jean d'Ormesson însuși. Căci, sub pretextul apocaliptic, se ascund savuroasele memorii ale scriitorului, care îi descrie lui Gabriel diversele instituții cu care a avut de a face de-a lungul vieții sale și o mulțime de celebrați din lumea politică și culturală franceză pe care le-a cunoscut (între mulți alții – Aragon, Sartre, Pompidou, Roger Caillois, Raymond Aron).

Drepturile de autor ale heteronimilor

● Barão de Teive, "aristocratul", născut pe la 1928, e contemporan cu Bernardo Soares, "micul burghez", dar mult mai puțin cunoscut decât el ca heteronim al lui Fernando Pessoa (1888-1935). Richard Zenith, traducătorul american al poetului ortonim și al heteronimilor (Caeiro, Reis, Campos, Soares ș.c.l.), este un atît de bun specialist în domeniu încît a fost desemnat de Editura Asirio & Alvim, care are exclusivitate din partea moștenitorilor pînă în 2005, să îngrijească ediția de *Opere complete* ale lui Pessoa în portugheză. El a studiat filă cu filă arhivele poetului cu cel mai spectaculos destin postum, depuse la Biblioteca Națională din Lisabona, și a adunat cam 25.000 de fragmente de texte, majoritatea inedite, atribuite lui Barão de Teive. Aceste texte se afla și la originea unei polemici. Teresa Sobral Cunha, editoare a primului volum din *Cartea neliniștirii*, după ce a lucrat timp de 20 de ani îl are gata pe al doilea, completat cu fragmentele lui Barão. Numai că ea nu are drept de copy-right și pentru Barão și va trebui să aștepte pînă în 2006, cînd opera intra în domeniul public. Chestiunea e destul de delicată. "Dar, în cazul lui Pessoa, ce înseamnă drepturi de autor?" – se întreabă "Jornal de Letras".

Hachette Multimédia

● 125.000 de articole și definiții, 120.000 de sinonime, 4500 de ilustrații, 200 de secvențe audiovizuale plus un test de cunoștințe sub formă de joc – iată ce conține C.D.-Rom-ul *Dictionnaire Hachette Multimédia 2000* care costă 199 F. O actualizare lunară e posibilă pe Internet, unde lexicografii amatori au ocazia să facă noi propuneri și să discute oportunitatea introducerii de neologisme.

Mărturii despre Mahler

● Contemporană cu Gustav Mahler (în imagine), violonista Natalie Bauer-Lechner a avut cu el lungi convorbiri, în cursul cărora compozitorul îi împărtășea părerile lui cu privire la probleme de creație, de interpretare și de regie. Amintirilor Nataliei Bauer-Lechner li se adau-

gă câteva pagini ale muzicologului Ernst Decsey, care l-a întâlnit pe Mahler la Tolbach în verile anilor 1909 și 1910. Editura franceză "L'Harmattan" a publicat traducerea din limba germană a volumului *Amintiri despre Gustav Mahler* ce conține cele două mărturii.

Nume nou de reținut

zați de viață în Capitală. Umorel negru, gustul pronunțat al autoarei pentru quiproquo-uri și situații bizare, dialogurile incisive, cinismul ce acoperă disperarea și comicul absurd (Eugen Ionescu e citat de unul dintre personaje) - dau originalitate stilului tipic britanic al Nicolei Barker, căreia i se prevede o glorioasă carieră literară.

Specialistul coprolog

● Ralph A. Lewin, profesor de biologie marină la Universitatea La Jolla, a urmărit elanii din Alaska, lilieci din Costa Rica, insecte, pești de adîncime, păsări și tot soiul de alte specii animale pentru a le studia... dejec-

țiile. Pentru volumul său subintitulat "Excursuri în coprologia științifică, socio-istorică și culturală"(!), apărut la Ed. Aurum, el a ales ca titlu un cuvînt franțuzesc valabil pentru excrementele tuturor ființelor: *Merde*.

Nichita Stănescu în italiană

Războiul cuvintelor

BUCURÎNDU-SE de o adevărată vogă printre prietenii străini ai literaturii române, înainte de 1989, materializată în mai multe traduceri dintre care cele mai elogiate au fost cele în limba sîrbă ale lui Adam Puslojic, poeziile lui Nichita Stănescu păreau să fi pierdut între timp ceva din farmecul exercitat asupra cititorilor de pe alte meridiane culturale: de zece ani încoace, singurele traduceri care se pot semna (în maghiară și slovacă) sînt cele apărute în țara noastră. A fost numai o părere. Apariția foarte recentă a unui masiv volum de traduceri din lirica lui Nichita Stănescu în limba italiană ne arată că fascinația pe care versurile lui o exercită asupra iubitorilor de poezie de pretutindeni rămîne nescuturată. Mai mult decît atît, dintr-un act de identificare spontană, simpatetică, ea devine un act de cunoaștere complexă, deliberată, fundamentînd adeziunea admiratorilor pe o implicare de natură culturală și lingvistică, și așezînd-o astfel în cadrul firesc al nașterii și al percepției poeziei, care este tradiția culturală și miracolul limbii în sine. Este ceea ce realizează traducătorii acestui volum, Fulvio del Fabbro și Alessia Tondini, apărut într-o înfățișare sobră și elegantă la editura florentină *Le Lettere* în chiar această toamnă.

Îngrijitorul ediției și autorul subtilei prefețe care o deschide, universitarul Fulvio del Fabbro (unul dintre cei cîțiva foarte buni profesori ai departamentelor de română din Italia) își așează de altfel întreaga întreprindere, atît de riscantă în general și cu atît mai mult în acest caz, sub semnul luptei cu cuvintele, emblematică între toate simbolurile poeziei lui Nichita Stănescu. Adunate sub titlul caracteristic *La guerra delle parole* (Războiul cuvintelor), traduceri sînt nu explicate, ci susținute în prefața lui Fulvio del Fabbro în perspectiva acestei neistovite căutări a poetului de a ieși din limitele fatale ale expresiei, ale vorbelor, în care sensurile sînt mereu depășite de "înțelesuri", ca în poezia *A inventa o floare* din *Laus Ptolemaei*, pe care criticul o citează: "Vai, înțelesul este mai iute decît timpul înțelesului./ Și nici nu există înțeles, ci numai înțelegere... Orice cuvînt este un sfîrșit./ orice cuvînt, din orice limbă, este un strigăt/ de moarte..." Dar lupta cu cuvintele nu se desfășoară numai pe cîmpul de bătaie al propriilor versuri, observă acesta, ci și pe terenul trecutului, în "recitirea" vechilor poeți, cărora Nichita le-a dedicat o carte fermecătoare și în egală măsură lămuritoare pentru propria sa poezie, cititorul/poetul fiind locul comun unde se întîlnesc și comunică spațiile lirice, precum cele categorice, "acel loc unde vîzul se transformă întrucîtva în auz și auzul se transformă întrucîtva în vîz, ca să poată comunica între ele..." (*Cartea de recitare*, p. 80). Cîrlova este, astfel, un poet mare

IL NUOVO MELOGRANO

Nichita Stănescu
LA GUERRA
DELLE PAROLE

Con testo a fronte
A cura di
Fulvio Del Fabbro

pentru că este "întemeietor nu de stat, ci de limbă", și nu este fără semnificație faptul că el, ca versurile lui îi prilejuiesc lui Nichita observația că "în sfînta limbă a noastră", sensul comunicării se suprapune peste cel al cuminecării: a împărtași.

Sînt multe observații prețioase în prefața lui Fulvio del Fabbro, și exegeza românească va beneficia de ele, cum este și firesc. Dar importanța cărții rezidă, desigur, în traduceri: peste două sute, selectate din șaptesprezece volume, de la *Sensul iubirii* (reprezentat cu șapte texte: *Dimineața marină*, *O viziune a păcii*, *Meditația de seară* ș.a.) la *Noduri și semne* (cu treisprezece texte) și la versurile postume, culese din periodice de Al. Condeescu, autorul ediției din 1985, care servește ca bază acestei largi selecții; cele mai multe poezii sînt traduse din volumele *Mareția frigului* din 1972 și *Epica Magna* din 1978, cite douăzeci și două. Oricîte asemănări ar exista între limbile română și italiană și între sistemele de versificație, traducerea poeziei – și a lui Nichita Stănescu îndeosebi – nu e nicidecum o operație lesnicioasă. O spune celălalt traducător, Alessia Tondini, într-o scurtă dar substanțială *Nota di traduzione*, publicată la sfîrșitul volumului: "a rămîne în apropierea textului poetic original nu e întotdeauna posibil, în efortul de a-l traduce pe Stănescu. Uneori, a te îndepărta de el, pentru a da un relief mai mare conținutului..., e o opțiune obligatorie" (p. 469). Tondini menționează în trecere adjectivizările substantivelor (*cerbos*), verbalizările (*a se ierbi*) și mai ales prefixările negative, creatoare de o adevărată modă la un moment dat (neazul, nevazul, nemirosul ș.a.); este vorba numai de un strat superficial al chestiunii, dar observațiile unui traducător experimentat sînt un punct de plecare pentru o discuție mai largă. În fine, faptul că toate traduceri sînt întovărășite, în subsolul paginii, de originalul românesc face posibil nu numai controlul acestor opțiuni diferite ale traducătorilor, dar și urmărirea paralelă a celor două texte, pentru a epuiza toate înțelesurile de care vorbea însuși poetul.

Apărută într-o colecție care cuprinde volumele unor poeți de primă mărime ca Hölderlin, Stefan George, Maurice de Guérin ș.a., culegerea tradusă de Fulvio del Fabbro și Alessia Tondini nu va trece neobservată și va prilejui cititorului italian, după precedentul datorat lui Marco Cugno și Marin Mincu, întîlnirea cu una din vocile cele mai importante ale liricii românești postbelice.

Mircea Anghelescu

Revista revistelor

Costache Olăreanu par lui-même

Revista *CALENDE* face un lucru foarte bun acordind, poate din mândrie locală argeșană, o atenție specială scriitorilor cu desene și opere oarecum înrudite cărora Dan Culcer le-a zis, în urmă cu ani, Școala de la Tîrgoviște. Eticheta s-a lipit atît de tare încît a început să-i irite pe prietenii de o viață deveniți personalități literare, dar, vor nu vor, numele lor vor curge mereu alăturate, din reflex, fiindcă așa au intrat în cursuri universitare și manuale școlare. Mersul acesta "cu școală" prin istoria literaturii române contemporane are mai mult rațiuni didactice, de vreme ce deosebiriile dintre magistri sint cel puțin tot atît de mari cit asemănările.

● După ce a alcătuit un număr dedicat grupării, revista de la Pitești, condusă de Dumitru Augustin Doman, a conceput cea mai recentă apariție a sa (4 - 5) ca un număr monografic Costache Olăreanu, ce ar trebui avut în vedere de colaboratorii lui Mircea Zăciu la *Dicționar*, pentru informația biobibliografică de la sursă. Prezintindu-și cu suris subțire, sub titlul *Ani, evenimente, operă*, C.V.-ul (asemănător ca ton cu acela al lui Mircea Horia Simionescu, pus în deschiderea volumului de *Povestiri galante* din BPT), Costache Olăreanu pare mulțumit că nu mai e nevoit să-și mistifice autobiografia ca pe vremea comunismului, din care a "scăpat viu dar nu nevătat". Căci "dosarul" lui nu era bun. Tatăl, avocat, a fost unul dintre fruntașii țărăniști ai județului Fălciu, apoi prim procuror al Parchetului Dimbovița, secretar general al județenei PNȚ la Huși, a restat de două ori, în 1947, cînd refuză să dea declarații împotriva lui Maniu, la procesul acestuia, și în 1952, cînd e trimis la Canal. ● Mutarea familiei de la Huși la Tîrgoviște, unde locuiește între 1939-1945, este unul dintre evenimentele hotărîtoare în destinul viitorului scriitor. Într-un interviu din același număr, luat de Ștefan Ion Ghilimescu, Costache Olăreanu spune: "«Norocul» meu a constat în întâlnirea, foarte devreme, pe la 10-12 ani, cu Radu Petrescu și cu M.H. Simionescu. Nu știu care mi-ar fi fost destinul dacă nu-i întâlneam pe ei. Poate, dar asta e doar o simplă supoziție, dacă nu ne-am fi

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sint incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 52.000 lei; 6 luni - 104.000 lei; 1 an - 208.000 lei. ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

NEGOCIERI LA POLIȚIE

DUPĂ afacerea casetei cu cei doi zburdalnici procurori din Craiova, ineputizabila realitate autohtonă ne-a oferit și un început de război între două bande, la Brașov. Cu vreo lună în urmă, în București, a mai avut loc un mic război între două bande. Consumat noaptea, într-o singură repriză și lipsit de anvergura desfășurării forțelor de la Brașov, acelaia nu i s-a acordat mare atenție în presă.

La Brașov însă lupta dintre *valutiști* și *taxatori* era cit pe aci să capete niscăi dimensiuni homerice, deoarece *valutiștii* au refuzat să plătească taxa de protecție *taxatorilor* sindicalizați în astfel de isprăvi.

Afacerile de acest fel nu sint o nou-tate. Din cînd în cînd, mai razbate în presă plingerea cite unui buticar că trebuie să plătească taxa de protecție ca să nu se trezească cu prăvălia devastată. Se mai află și de nemulțumirea acelorasi buticari că au de dat atenții polițiștilor, ca să n-aibă încurcături.

Dacă se întimplă ca poliția să mai inhățe cite un *taxator* care sare calul, procurorii, milostivi, îi dau drumul, pentru a fi cercetat în libertate. Motivul? Nu prezintă pericol social.

E și aici o logică. Taxatorul nu prezintă pericol decît pentru buticarii pe care îi impozitează fără știrea d-lui Remeș. Dar dacă lui îi intră în cap că procuratura nu-l consideră o primejdie, vaccinîndu-l de arestul poliției, firește că i se inflamează mușchii și vrea să le arate el celor care au avut curaj să-l reclame.

Totuși ca să se ajungă la un conflict în care ar fi putut fi angrenate citeva sute de persoane e nevoie de multe asemenea conflicte sau de o organizare prealabilă a celor două tabere. Dacă am înțeles bine, așa-numiții *valutiști* erau cei care așteptau atacul *taxatorilor*. Ceea ce înseamnă că refuzul de a plăti taxa de protecție a avut loc după ce *valutiștii* au căpătat suficient curaj pentru asta. Adică pînă s-au sindicalizat ad-hoc,

inarmîndu-se cuviincios cu cele de trebuință: ciomege, sabii ninja, pietroaie bine alese, plus alte arme, mai mici, dar cu efecte mai acătării, un pistol, un cocktail Molotov.

În general, reacția presei a fost de profundă supărare împotriva poliției, care i-a invitat la negocieri pe capii celor două bande. Ideea poliției din Brașov ar fi de tot risu-plinsu' în țări în care lucrurile sint cit de cit așezate. La noi însă ingeniozitatea poliției din Brașov mai că ar trebui brevetată. Deschiderea unui club de discuții sub modestul patronaj al poliției ar putea revoluționa situația infracționalității din România. Îmi imaginez negocieri viitoare între hoții de buzunare și virtualii lor buzunăriți, între hoții de mașini și alarmele auto sau între amatorii de violuri și femeile ochite de ei. Nu mai vorbesc de ordinea care ar exista la noi în țară dacă, prin negocieri atent supravegheate de poliție bandele de tot soiul și-ar împărți cu strictețe aria de operații, încît să nu se mai deranjeze unele pe altele.

Că o poliție de modă veche ar fi folosit acest prilej pentru a dovedi amatorilor de războaie urbane de ce trebuie să le iasă din cap asemenea idei? Că l-ar fi făcut pe dracul în patru ca să le arate cetățenilor urbei că e în stare, ea, poliția, să se descurce în fața a două bande care își bat joc pe fața de lege? Dacă nu mă înșel, poliția din Brașov a anunțat că a intrat în stare de non combat pentru că luna trecută nu și-a primit salariile întregi.

E ceva în profundă neregulă cu tot acest război care era să aibă loc și în care poliția brașoveană și-a cadelnițat nepuțința. Nu te descurci singur? Chemi jandarmii în sprijin sau dai telefon după ajutoare, ca să-ți faci totuși datoria. Cînd chemi părțile la negocieri, în loc să faci ordine, asta înseamnă că nu mai ești bun pentru rolul tău. Sau ca vrei să demonstrezi ceva, făcîndu-te că ți-ai uitat rolul.

Cristian Teodorescu

imaginea Justiției, cea legată la ochi și cu balanța dreptății în mină. Nu, domnule Mircea Criste, subordonații domniei-voastre nu se pot pierde în anonimatul societății. Asemenea celorlalți magistrați, printre care vă pnumărați, ei nu sint oameni de rînd." Mai către sfîrșitul articolului autoarea îi adresează o invitație procurorului general: "Mai priviți o dată fotografiile (cele aparute în presă. N. cronicar). Veți vedea, domnule procuror general, că aspectul cel mai șocant e că oamenii dumneavoastră, care vineri dimineată și-au dat demisia pentru că n-au avut încotro (...) au un fel în care pozează o siguranță de sine, o obraznicie de te trec fiori: li se cuvine orice și n-au a se feri sau a da socoteală cuiva. În scîlpirea din ochii celor puși să apere legea era un nesfîrșit dispreț față de lege. Pozînd la sinul fetei de cabaret, privirile procurorului Ciontu aveau un singur mesaj: «Vă fac pe toți!». Admițînd că interpretarea Leliei Munteanu e exagerată și că în ochii celor doi procurori nu se putea citi decît că erau beți pînă la despărțirea de discernămintul necesar unei persoane publice, într-un loc public, tot rămîne o întrebare. Cum e posibil ca doi procurori să-și bea în asemenea hal mințile, încît să se dea în spectacol, fără măsură într-un local public? Procurorul general Mircea Criste ar trebui să accepte, înainte de a face generalizări cu aer aprobator față de spectacolul de pierdere totală a frinelor oferit de cei doi subordonați ai săi, că societatea nu-și bea mințile și nici nu se lasă filmată ca actriță de filme sexy, așa cum au făcut-o cei doi. ● La începutul săptămînii trecute, toata presa centrală a consemnat, pe prima pagină, accidentul

auto al cărui protagonist a fost cîntărețul de muzică folk Vali Șterian. Cu o alcoolemie determinată cu probe de 1,4 la mie, Șterian se considera nevinovat, potrivit ziarului *NAȚIONAL*, de un accident în care, e adevărat, el n-a făcut decît să lovească un autobuz. Dar autobuzul cu pricina, ca să-l ferească pe cantautor, a lovit mai multe mașini, ucigînd și doi oameni. Șoferul autobuzului nu știa că mașina pe care a încercat s-o ferească era condusă de Vali Șterian, dar pentru cel din urmă, beat pur și simplu, măcar faptul că a scăpat cu viața, fiindcă șoferul autobuzului a tras de volan, împingîndu-și astfel mașinaria spre unii care n-aveau nici o legătură cu beția cîntărețului, tot ar fi trebuit să-l facă să nu declare ca nu are nici o vină. Ca și procurorii de la Craiova, Vali Șterian pare a nu înțelege că beția e o afacere personală, nu o circumstanță atenuantă. În afirmația sa, că nu e vinovat de ceea ce a făcut șoferul autobuzului, Vali Șterian are dreptate. Reacția sa e însă a unui anonim oarecare implicat într-un accident tragic. Un anonim care vrea să-și scape pielea. Or, nu poți fi un anonim oarecare atunci cînd ești cel care ești, fie că te numești procuror, fie că ești un star al muzicii cu mesaj etic. Ca fapt în sine, Vali Șterian poate declara că e nevinovat față de efectele accidentului pe care l-a provocat. El s-a lovit de un autobuz și atît. Autobuzul a făcut restul. Dar măcar din respect față de personalitatea sa publică, Vali Șterian ar fi trebuit să accepte că a fost cauza accidentului provocat de cel care nu l-a făcut pilaf, ci a tras de volan omorîndu-i pe alții.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 52.000 lei; 6 luni - 104.000 lei; 1 an - 208.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 4.000 lei
La redacție: 3.000 lei